

T.C.

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUKLAR İÇİN ÖZGECİLİK ÖLÇEĞİ TÜRKÇE
UYARLAMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI**

**NAFİA ERGÜL
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Aygen ÇAKMAK

KIRIKKALE-2022

T.C.

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUKLAR İÇİN ÖZGECİLİK ÖLÇEĞİ TÜRKÇE
UYARLAMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI**

NAFİA ERGÜL

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Aygen ÇAKMAK

KIRIKKALE-2022

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

Bildirir, aksi durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Nafia ERGÜL

09.02.2022

ÖZET

ÇOCUKLAR İÇİN ÖZGECİLİK ÖLÇEĞİ TÜRKÇE UYARLAMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Kırıkkale Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Aygen ÇAKMAK

Şubat 2022, 85 sayfa

Bu araştırmanın amacı, “Çocuklar için Özgecilik Ölçeği- ÇİÖÖ (Altruism Scale for Children-ASC)” Türkçeye uyarlama çalışmasının yapılmasıdır. Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Kırşehir İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı resmi ortaokul ve liselere devam eden 10-18 yaş aralığında 535 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanan öğrencilere ve ailelerine ait demografik bilgileri elde etmek amacıyla Genel Bilgi Formu ve öğrencilerin özgecil davranışlarını değerlendirmek için Çocuklar için Özgecilik Ölçeği (Altruism Scale for Children) kullanılmıştır. Araştırmada ölçeğin geçerliği kapsamında kapsam geçerliği ve yapı geçerliği, güvenirlik kapsamında Cronbach alfa değeri ile test-tekrar test güvenirliği ile ilgili analizler yapılmıştır. Türkçe’ye uyarlama süreci sonrasında 28 maddeden oluşan ve tek faktörlü yapıya sahip olan ölçekten alınabilecek en düşük puan 28 en yüksek puan 84’tür. Çocuklar için Özgecilik Ölçeği; 10-18 yaş aralığında çocuklar ve ergenlerin özgecil davranışlarını değerlendirmede kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda; ayrıca Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeği’ne ait puanlarda yaş, sınıf düzeyi ve baba eğitim durumunun anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özgecilik, çocuk, geçerlik, güvenirlik

ABSTRACT

TURKISH ADAPTATION OF THE ALTRUISM SCALE FOR CHILDREN: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Kırıkkale University

The Institute of Health Sciences

Child Development Department Master's Thesis.

Co-Supervisor: Doç. Dr. Aygen ÇAKMAK

February 2022, 85 pages

The present study aims to carry out the adaptation of the "Altruism Scale for Children" (ASC) into Turkish. The study group consists of 535 student saged 10-18 attending middle-schools and high-schools affiliated with the Kırşehir Provincial Directorate of National Education during the 2020-2021 academic year. In the present study, the General Information Form prepared by the researcher was used too btain demographic information from the students and their families while the Altruism Scale for Children was used to evaluate the altruistic behaviors of the students. Content and construct validity analyses were performed to test the validity of the scale while analyses related to the Cronbach's alpha value and test-retest reliability were performed to assess reliability. The lowest score that can be obtained from the "Altruism Scale for Children" (ASC), which adopted a single-factoral structure consisting of 28 items following its adaptationin toTurkish, is 28 while the highest score is 84. It was concluded that the Altruism Scale for Children is a valid and reliable scale that can be used in the evaluation of the altruistic behavior of children and adolescent saged 10-18.

As a result of the present study, it was determined that the variables of age, grade and father's educational status created a significant difference in the points scored on the Altruism Scale for Children.

Keywords: Altruism, children, validity, reliability.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında değerli fikirleri ile yol gösteren, öneri aşamasından yazım aşamasına kadar desteğini, ilgisini ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, yoğun çalışma temposuna rağmen hiçbir sorumu yanıtsız bırakmayan, yüksek lisans süresince kendisinden çok şey öğrendiğim ve dahi öğreneceğim, öğrencisi olmaktan onur ve mutluluk duyduğum tez danışmanım değerli hocam Sayın Doç. Dr. Aygen ÇAKMAK'a

Yüksek Lisans eğitimimde bilgi ve deneyimleriyle yoluma ışık olan, ayrıca tez çalışmamın geliştirilmesine katkı sağlayan Tez İzleme Komitesi üyeleri Sayın Doç. Dr. Fatma ELİBOL, Sayın Doç. Dr. Seda SAKARYA'ya,

Çalışmadan elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde yol gösterip, sorularımı sabırla ve içtenlikle yanıtlayan değerli hocam Doç. Dr. Okan KUZU'ya,

Araştırma kapsamında yer alan okullara ulaşmamda ve veri toplama sürecinde yanımda olan, yardımlarını ve desteğini esirgemeyen sevgili arkadaşım Psk. Hatice ÇERİ'ye

Veri toplama süresince gerekli uygulama olanaklarını sağlayan, Cumhuriyet Ortaokulu, Atatürk Ortaokulu, Yunus Emre Ortaokulu, Prof. Dr. Erol Güngör Ortaokulu, Hacı Fatma Erdemir Anadolu Lisesi, Prof. Dr. İlhan Kılıçözlü Fen Lisesi, Hayriye Kımçak Anadolu Lisesi, Osman Yalçınkaya Anadolu Lisesi, Kırşehir Sosyal Bilimler Lisesi eğitimcilerine, yöneticilerine ve çalışmama katılan tüm çocuklara,

Anlayışıyla, sevgisiyle ve ilgisiyle gerek yüksek lisans sürecinde gerekse yaptığım her işte yanımda olan, en büyük destekçim, sevgili eşim Yasin ERGÜL'e

Son olarak, bugünlere gelmemi sağlayan, iyi kötü her günümde yanımda olan, sıkıntılarımı, üzüntülerimi ve sevinçlerimi her zaman benimle yaşayan, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili annem, sevgili babam ve sevgili kardeşlerime,

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
SİMGELER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
Özgecilik İle İlgili Kavramlar	3
Prososyal Davranışlar	3
Yardımsverlik	5
Faydacılık	5
Gönüllülük.....	6
Özgeci Davranış ve Egoizm.....	7
Kuramcıların Özgeciliğe Bakış Açıları	11
Özgecilik Kavramının Tarihsel Gelişimi	13
Psikolojide Özgecilik Kavramı	13
Sosyoloji Alanında Özgecilik Kavramı	15
Sosyo-Biyoloji Alanında Özgecilik Kavramı	15
Çocuklarda Özgeciliğin Gelişimi ve Kazanılması	17
Kaynak Özetleri.....	23
2. YÖNTEM	31
Araştırmanın Modeli.....	31
Çalışma Grubu.....	31
Veri Toplama Araçları	35

Genel Bilgi Formu.....	35
Çocuklar için Özgecılık Ölçeği (Altruism Scale for Children).....	35
Veri Toplama Süreci.....	36
Verilerin Analizi.....	36
3. BULGULAR	43
Geçerliğe İlişkin Bulgular	43
Kapsam ve Dil Geçerliği.....	43
Yapı Geçerliğine İlişkin Bulgular	46
Güvenirliğe İlişkin Bulgular	48
Çocuklar İçin Özgecılık Ölçeğinin Bağımsız Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi	49
4. TARTIŞMA	53
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	63
KAYNAKLAR.....	67
EKLER	78
EK-1: Bilgi Formu	79
EK-2: Çocuklar İçin Özgecılık Ölçeği.....	80
EK-3: Veli Onay Formu	81
EK-4: Valilik İzin Yazısı	82
EK-5: Etik Kurul Kararı.....	83
EK-6:	84
ÖZGEÇMİŞ.....	85

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge

Sayfa

Araştırmaya katılım gösteren uzman ve çalışma grubuna ilişkin dağılım	33
Araştırmaya dahil edilen çocuk ve ailelerine ilişkin demografik özellikler.....	34
Verilerin dağılımına ait betimsel istatistik sonuçları	41
Dilsel eşdeğerlik açısından ölçek maddelerine ilişkin puan ortalamaları	43
Dil ve anlam bakımından ölçek maddelerine ilişkin puan ortalamaları	44
Geri çevirme açısından ölçek maddelerine ilişkin puan ortalamaları	45
Dil geçerliğine ilişkin eşleştirilmiş örneklem t-testi sonuçları	45
Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları	48
Güvenirliliğe ilişkin sonuçlar	48
Araştırmaya dahil edilen çocukların cinsiyetine göre özgecilik düzeylerine ilişkin t-testi sonuçları.....	49
Araştırmaya dahil edilen çocukların yaşlarına göre özgecilik düzeylerine ilişkin ANOVA sonuçları	49
Araştırmaya dahil edilen çocukların sınıf düzeyine göre özgecilik düzeylerine ilişkin ANOVA sonuçları.....	50
Araştırmaya dahil edilen çocukların özgecilik düzeylerinin kardeş sayısına ilişkin ANOVA sonuçları.....	51
Araştırmaya dahil edilen çocukların doğum sırasına göre özgecilik düzeylerine ilişkin ANOVA sonuçları.....	51
Araştırmaya dahil edilen çocukların anne eğitim durumuna göre özgecilik düzeylerine ilişkin ANOVA sonuçları.....	51
Araştırmaya dahil edilen çocukların baba eğitim durumuna göre özgecilik düzeylerine ilişkin ANOVA sonuçları.....	52

ŞEKİLLER DİZİNİ

ŞEKİL

Sayfa

Çocuklar için özgecilik ölçeği'nin birinci DFA analizi sonucunda elde edilen standart katsayılara ait yol diyagramı.....	46
Çocuklar için özgecilik ölçeği'nin ikinci DFA analizi sonucunda elde edilen standart katsayılara ait yol diyagramı.....	47

SİMGELERDİZİNİ

A	Cronbach Alfa katsayısı
N	Birey Sayısı
P	Anlamlılık Düzeyi
R	Korelasyon Katsayısı
Sd	Serbestlik Derecesi
Ss	Standart Sapma
T	t- Testi
\bar{x}	Ortalama
x^2	Ki kare
%	Yüzde

KISALTMALAR DİZİNİ

AAE	Amerikan Eğitimciler Derneği
ANOVA	Tek Yönlü Varyans Analizi
ASC	Altruism Scale for Children
ASCA	Amerikan Okul Danışmanları Derneği
CFI	Comparative Fit Index
ÇİÖÖ	Çocuklar İçin Özgeciler Ölçeği
DFA	Doğrulamalı Faktör Analizi
ITC	International Test Commission
LISREL	Linear Structural Relations

RMSEA	Root Mean Square Error of Approximation
SRMR	Standardized Root Mean Square Residual
TDK	Türk Dil Kurumu

1. GİRİŞ

İnsanlar hayatlarını devam ettirebilmek için diğer insanlar ile devamlı bir iletişim ve etkileşim halindedir. İnsanları temelde kendi çıkarları tarafından motive edilmiş olarak betimleyen geleneksel ekonomi teorisinin aksine, insanlar rutin olarak başkalarının yararına kişisel maliyetlere katlanmalarını gerektiren - kan vermekten hayır kurumlarına bağış yapmaya kadar işbirliğine dayalı eylemlerde bulunurlar (Aknin, Hamlin, Dunn, 2012). İnsan eylemlerinin ise neye göre şekillendiği ve gerçekleştiği filozoflar için büyük bir merak konusudur. Özgecilik düşüncesi de insan eylemlerini ve o eylemlerin nedenlerini ele almaktadır.

Filozoflar, fedakarlığın insanları diğer türlerden ayıran temel özellikler arasında olduğunu uzun zamandır savunmuşlar ve bunun insanlığın özünün bir parçası olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte, özgeciliğin genel olarak kabul edilebilir bir tanımı yoktur. Toplumbilim Terimleri Sözlüğü (1975), özgeciliği “başkalarının yararına kişisel çıkarlardan vazgeçmeye, başkalarına bencil olmayan güdülerle yardım etmeye hazır olma durumu” olarak tanımlamaktadır (Ozankaya, 1975). Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre özgeci olma durumu, diğerkâmlık anlamına gelmektedir (TDK, 2020). Diğer-kâm “başkalarını düşünen”, diğer-bin ise “başkalarının iyiliği için özgeci davranışta bulunan, başkaları için yaşayan” şeklinde tarif edilmiştir. Özgecilik oldukça yeni bir kelime iken diğerkâmlık ise Osmanlıca bir kelimedir. Bu sebeple günümüz Türkçesinde hem özgecilik hem de diğerkâmlık kelimeleri nadiren kullanılmaktadır.

Özgecilik, kişinin herhangi bir biçimde ödül beklentisi olmaksızın yardım etme davranışı olarak ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle, kişinin kendisine çıkar sağlamak için bağışta bulunması ya da gösterişte bulunmak, birilerini etkilemek için para yardımında bulunması söz konusu olduğunda özgeci bir davranıştan söz etmek mümkün değildir. Elbette yapılan bu eylemler başkalarının yararınadır ancak özgeci davranış değildir. Özgeci davranış ile başka bireylere yardım etmeyi amaçlayan davranış arasındaki fark, yardım eden kişinin niyetidir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1993). Chou’ya (1996) göre özgecilik, “dışsal ödüller beklentisiyle veya

dışarıdan üretilen cezalardan veya caydırıcı uyaranlardan kaçınmayla motive edilmeyen, bir başkasına fayda sağlamak için motive edilmiş gönüllü, kasıtlı davranış” olarak tanımlanabilir. Hoffman (1978) ise özgeciliği “kişinin kendi çıkarını bilinçli bir şekilde gözetmeden başkalarının refahını teşvik eden yardım etme veya paylaşma davranışı” olarak tanımlamıştır. Piliavin ve Charnin’ e (1990) göre, bireyin kendi ihtiyaçları ve isteklerinden ziyade diğer kişilerin ihtiyaçlarını karşılama yönündeki tercihleri, değerleri ve eylemlerinin tamamı özgecilik olarak adlandırılabilir. Simmons (1991), özgecilikle ilgili detaylı bir tanım yapmıştır. Ona göre özgeci birey, kendi refahını değil, başka birinin refahını artırmayı amaçlar, gönüllüdür, kasıtlıdır, başka birine yardım etmek içindir, hiçbir dış ödül beklemez.

İnsanlar geçmişten günümüze değin yardımlaşma davranışında bulunmuşlardır. Bu yardım davranışı bir kişiden diğerine tek yönlü ve hiyerarşik (ebeveynlerde ve çocuklarda olduğu gibi) olduğunda bakım olarak adlandırılır. Yetişkinler arasında her iki yönde de yardımlaşma olduğunda, bu davranışa normalde işbirliği veya karşılıklılık denir. Bir yetişkin diğerine karşılık vermeden yardım ettiğinde ise, buna özgecilik denir (Boehm, 1979). Benzer şekilde Sigmund ve Hauert’ de (2002), bir başkası için yapılan herhangi bir eylemin, alıcıya fayda sağlıyorsa ve yardım edene zarar veriyorsa, özgecil olarak kabul edileceğini iddia etmiş, her ikisi de etkileşimden kazanç sağlıyorsa, bu durumun özgecilik değil iş birliği olduğuna değinmiştir.

1960’ tan günümüze doğru doğa bilimleri ve sosyal bilimler ile ilgili bilim insanları özgeciliğin gelişimine büyük ölçüde katkı sağlamıştır. Psikoloji alanında sosyal psikoloji literatüründe özgecilik kavramı yer edinmekle birlikte; din psikolojisi alanında da oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü dini inançlar, iletişimi belirleyen önemli motivasyondan birisidir. Bireyin başkalarına yardımcı olması, hatta bu yardımı önceliği haline getirmesi dini bir arka plana sahip olabilmesiyle alakalı olabilmektedir. Bu sebeple, din psikolojisi prososyal ve özgeci davranışları da ele almaktadır. Son yıllarda, pozitif psikoloji yaklaşımının daha da güçlenmesiyle sadece sosyal psikoloji ve din psikolojisinde ele alınmaktan çıkmıştır. Pozitif psikoloji, yardımseverlik, affedicilik, adalet gibi konuları ele aldığından ötürü karşılık beklemeden yardımcı olma davranışı olarak bilinen özgeciliği literatürde önemli bir yere getirmiştir (Seligman, 2019).

Özgecilik, sosyal bilimcilerin, özellikle antropologların, psikologların ve sosyologların büyük ilgisini çekmiştir. Antropologlar özgeciliği tüm büyük dinlerin

bir parçası olarak görürler ve sosyal sistemlerin korunmasında önemli olarak görürler. Sosyologlar ve psikologlar için, özgecilik sadece erken sosyalleşmenin önemli bir parçasını oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda bir kişilik unsurunu da oluşturur. Özgeciliğe yönelik bir diğer önemli araştırma alanı nörobiyoloji ve evrim teorisi içinde ortaya çıkmıştır. Evrimsel bir bakış açısından, akraba olmayan bireyler arasındaki iş birliği bir bilmecedir. Genetik olarak akraba olmayan bireyler arasındaki iş birliği ve fedakârlık, hayvanlar aleminde gözlemlenen her şeyin ötesine geçer. Yabancılar arasındaki karşılıklı fedakâr davranış, bazen insanlarda kendiliğinden meydana gelmektedir. Toplum iş birliği yapmamayı cezalandırır ve bariz bir fayda olmadığında ve hatta bir miktar maliyet olsa bile iş birliğini ve özgeciliği ödüllendirir (Coulter, Wilkes ve Der-Martirosian, 2007). Sosyolojik olarak özgecilik, bireyleri başkalarını kendilerinden önde tutmaya istekli kılar ve bireyleri karşılığında hiçbir şey beklemeden başkalarına yardım etmeye hazır hale getirir (Aknaf, Tentama ve Muhopilah, 2020).

Literatüre baktığımızda prososyal davranışlar, yardımseverlik, faydacılık ve gönüllülük özgecilik ile ilgili kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar aşağıda detaylı biçimde ele alınmıştır.

Özgecilik İle İlgili Kavramlar

Prososyal Davranışlar

Prososyallik, bireyin paylaşma, yardım etme ve önemseme gibi davranışları sergilemeye yönelik kalıcı eğilimlerini ifade eder (Zuffianò, Alessandri, Kanacri, Pastorelli, Milioni, Ceravolo, Caprara ve Caprara, 2014). Prososyal davranış genellikle bireyin ahlaki niteliklerine ve özgecil kişilik eğilimlerine bağlı olan bir “özgecil davranış” biçimi olarak düşünülür (Bekkers, Graaf 2005). Özgecilik kavramında olduğu gibi prososyal davranışların tanımları ve kapsamları konusunda da birbirinden farklı yaklaşımlar vardır. Prososyal davranış, antisosyal davranışın zıttı olarak 1960’lı yıllarda tüm yardım etme davranışlarını kapsayarak geniş kapsamlı bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Bilgin, 1988). Özgecilik ve prososyal davranış iki farklı kavram olsa da bazı kaynaklarda eş anlamlı olarak da ele alındığı görülmüştür. Ancak özgecilik ve prososyal davranış eş anlamlı değildir, çünkü özgeci güdüler her zaman yardıma yol açmaz ve prososyal davranışlar özgecilik tarafından

motive edilmeyebilir (Puvimanasinghe, Denson, Augoustinos ve Somasundaram, 2014).

Karadağ ve Mutafçılar'a göre (2009) prososyal davranış herhangi emre bağlı olmayan, grup için yararlı davranışlardır ve diğerlerin biçimsel rol davranışlarından farklıdır. Carlo (2003) ise bir insana ya da gruba faydalı olabilen, bireyin baskı altında hissetmeden; kendi isteği ve arzusuyla gösterdiği davranışlar olarak tanımlamıştır (Akt. Carlo, Okun, Knight ve Guzman, 2005). Kısaca, prososyal davranış bireyin başkalarına karşı bütün olumlu davranışlarını kapsamaktadır. Paylaşmak, teselli etmek, selam vermek gibi davranışlar prososyal davranışlardır.

Prososyal davranışlar, iş birliğinden; özgeci davranışlara kadar kapsamlı bir olgudur (Duru, 2004). İş birliği, belirli bir ortak hedefe yönelik prososyal bir davranıştır. Özgecilikte de, iş birliğinde de bir bedel ödeme durumu vardır fakat özgecilikte kişisel bir çıkar beklentisi olmadan yardımcı olma söz konusudur. İş birliği, karşılıklıyken, özgecilik tek taraflı bir yardım faaliyetidir. Bierhoff ve Rohmann (2004); yardım etme davranışını, prososyal davranışı ve özgeci davranışı birbirinden ayırmıştır. Özgecilik, bireyler arasındaki bütün destek biçimlerini içine alan geniş bir kavramdır. Prososyal davranış, yardım alanın durumunu daha da iyi hale getirme düşüncesiyle yapılan, özgeciliğe göre daha dar kapsamlı kavramdır (Bağcı, 2015).

Literatürde birçok çalışma prososyal davranışı, her türlü olumlu sosyal davranışı kapsayacak biçimde tanımlamış olup; yardım etmeyi de bunun alt şekli olarak ele almıştır. Karşılık bekleyerek, baskı ile yapılan yardım veya çıkar amacı güden iş birlikleri olumlu sosyal davranış (prososyal davranış) olsa bile özgeci davranış şeklinde nitelendirilemez (Akbaba, 1994). Bilimsel açıdan özgeci davranışı, bir şeyleri paylaşmak, yardımlaşmak gibi durumları prososyal davranışlardan ayırmak gerektiğini dile getiren Monroe (2002), özgeci davranışın eylem olması gerektiğini sadece iyi niyet ve düşünceler olmadığını; bu eylemin de bilinçli ya da bilinçsiz ne şekilde olursa olsun bir amacı olması gerektiğini ve bu amacın karşı tarafa yardımcı olmaya yönelik olmasını, bireyin yaptığı yardımın kendisine de faydası olduğu takdirde bu durumun özgecilikten uzak bir davranış olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca sonuçların, bireyin niyetinden, düşüncesinden önemsiz olduğu ve özgeci davranışların belirli koşullara göre değişmeyeceğini ve bireyin kendisi için bir ödül beklentisi içinde olmasının mümkün olmadığını yanında bireyin kendi refahının azalma riskinin de olabileceğini belirtmiştir.

Prososyal davranışla ilgili literatürde farklı tanımlar olsa da prososyal davranışın temelinde bireyin niyeti, amacı, etkileşim biçimiyle birlikte bireyin içinde olduğu duruma göre tanımlandığı görülmüştür.

Yardımseverlik

Literatürde birçok kaynakta özgecilik, prososyal davranış, yardımsever davranış kavramları birbiri yerine kullanıldığı görülmüştür. Yardım etme, literatürde birey ya da topluluğun diğerlerinin durumunu daha iyi hale getirmek ya da mutluluğu için hareket etmesini kapsayan davranış türüdür (Hoffman, 1982). Manteer (1993), Özgeciliği kişinin başkasına iyilik gayesiyle, diğerine fayda sağlayan ve kişinin dışarıdan hiçbir müdahaleye uğramaksızın, ödül beklemeeksizin yaptığı davranış olarak tanımlamıştır. Özgecilik prososyal davranışın alt başlığı olarak; prososyal davranış da yardımsever davranışın bir alt kategorisi olarak düşünülebilir (Akt. Bağcı, 2015).

Faydacılık

Prososyal davranışlar, içten gelen, kişinin kendi isteği ile yaptığı ve başkalarına fayda sağlama amacı güden davranışlardır (Eisenberg 2003). Bir başka ifadeyle başkalarına fayda sağlamak için ancak dışsal ödüllere ihtiyaç duyulmadan yapılan eylemlerdir. Jeremy Bentham ve John Stuart Mill son iki yüz yılın önde gelen ahlak teorilerinden biri olan faydacılığın en önemli isimlerinden ikisidir (Akt. Hoffman, 1982). Genel olarak başkalarının yararına olan, kendi çıkarlarını ön planda tutmadan yardımlaşma, paylaşma gibi davranışlar bütünü prososyal davranış olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında prososyal davranışın bir tarafında özgeci olarak nitelendirilebilen yardım davranışları, diğer tarafında faydacı (benmerkezci) yardım davranışları yer almaktadır (Karylowski, 1984). Faydacı prososyal davranışlar, diğer bireylerin eleştirisinden, kişinin üzüntüsünden kurtulması veya bir fayda sağlama eğilimi taşımaktadır. Özgeci veya başkaları odaklı prososyal davranışlar ise kişinin kendisinden çok başkalarına fayda sağlayıcı, değerlere, pozitif duygulara ve davranışlara odaklanmaktadır. Başkalarını merkeze alan prososyal davranışlar ise başkalarına yardım etmeye odaklı ve niyetli olma özelliği ile benmerkezci prososyal davranışlardan ayrılmaktadırlar.

Gönüllülük

Gönüllülük temelde karşılık beklemeden resmi veya gayri resmi ilişkiler çerçevesinde gerçekleştirilen bir faaliyettir. Bireyler gruplar ve dernekler arasındaki iletişim ve etkileşimlerin kalıplarını içerir (Çelik, 2020). Gönüllü bireyler, bireysel ve sosyal yönden gelişime açık bireyler olarak değerlendirilir. Bunun yanında gönüllü bireyler ekip olarak çalışmanın sorumluluğunu alabilmeyi ve gönüllülük davranışının tam bir adanmışlık gerektirdiğini ve problem değil çözüm üretme odaklı olması gerektiğini bilirler. Muhtaç insanlara yardım etmek, karşılıksız çalışma faaliyetlerine ilgi duymak gibi nedenler gönüllülerin ortak ifadelerini ortaya koymaktadır (Ege, 2011). Gönüllülük topluluk duygusunu geliştirir ve güçlü bir topluluk duygusu aynı zamanda daha fazla gönüllülüğün bir göstergesidir (Okun ve Michel, 2006).

İnsan özgeciliğinin önemli yönlerinden biri, başkalarının yararına olan uzun vadeli ve organize faaliyetler, yani resmi gönüllülüktür. Her gönüllülük eylemi özgecil değildir ve her özgecil eylem gönüllülük değildir, ancak iki kavram arasındaki bağlantı o kadar güçlüdür ki biri olmadan diğerdinden söz edilemez (Haskı-Leventhal, 2009). Değerli bir amaç için gönüllü olmak, insanlara insani kaygılarını ifade etme ve derinden sahip oldukları değerleri eyleme dönüştürme fırsatı sunar; bu anlamda gönüllülüğün doğası özgecildir (Unger, 1991). Benzer bir mantık izlenerek, gönüllü sosyal hizmet katılımcıları da özgeciler olarak sınıflandırılabilir, çünkü motivasyonları içseldir ve kasıtlı parasal ödüller yoktur (Feng ve Guo, 2016).

Van Til' e göre (1988) gönüllülük, Latince *voluns* (seç) veya *velle* (istemek) üzerine kuruludur; seçim ve (özgür) yardım etme isteği, gönüllülüğü belirlemek için esastır. “Bireyin kendisi tarafından değer verilen, ancak doğrudan maddi kazanıma yönelik olmayan veya başkaları tarafından emredilmeyen veya zorlanmayan bir yardım eylemi” olarak tanımladığı gönüllülükte; zorlayıcılığın olmadığı vurgulanmıştır (Akt. Haskı-Leventhal, 2009). Bununla birlikte, “özgür irade” kavramı, çoğu gönüllülük tanımında bulunur, ancak özgecilikle ilgili olanlarda bulunmaz (Haskı-Leventhal, 2009). Örneğin, Monroe'ye (1994) göre özgecil davranış genellikle bir refleks, bir iç ses (vicdan) veya algılanan sosyal normlar ve görev olarak bir görev duygusu olarak algılanmaktadır.

Toplum yanlısı bir kişiliğe sahip bireyler ister kendiliğinden özgecil davranış yoluyla ister organize gönüllü eylem yoluyla yardım etme eğilimindedir (Haskı-Leventhal, 2009). Putnam (2000) yaşlılık döneminde artan boş zamana ek olarak, özgeciliğin o

zaman diliminde daha güçlü olduğunu ve bu nedenle yaşlıların daha fazla gönüllü olduğunu savunmuştur (Akt. Haskı-Leventhal, 2009). Boylamsal araştırmalar, gönüllülük gibi olumlu sosyal davranışların daha sonraki psikolojik iyi oluşa katkıda bulunduğuna dair kanıt sağlamaktadır (Li ve Ferraro, 2005; Thoits ve Hewitt, 2001). Carlo vd.'ne (2005) göre uyumluluk ve dışa dönüklük gönüllülük üzerinde önemli doğrudan etkiye sahiptir. Uyumluluğun bir yönü, başkalarından gelen taleplere uymayı içerir. Gönüllü davranışı genellikle başkalarının yardım talepleri ile tetiklenir. Bu nedenle, kabul edilebilirliği yüksek olan bireylerin gönüllü olma olasılığı düşük olan bireylere göre olumlu sosyal değer güdüsünü sabit tutabilir, çünkü gönüllü olma taleplerine daha fazla uyma olasılıkları daha yüksektir.

Özgeci Davranış ve Egoizm

Özgecilik gündelik hayatımızda belki de en çok ihtiyaç duyulan davranış biçimlerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır. Sosyal hayatta insanların çıkar amaçları doğrultusunda bencillik içeren davranışları sergilediği sıklıkla görülmektedir (Monroe, 2002). Bencilliğin toplumsal hayatta azaltılmasını sağlayabilecek ahlaki davranış şüphesiz ki özgecildir.

Literatür incelendiğinde, 'özgecilik' kavramı fedakârlık, diğerkâmlık, yardım davranışı, îsâr gibi farklı karşılıklar bulabilmektedir. İsâr kavramı, daha çok din bilimleri alanında yapılan çalışmalarda kullanılmaktadır. İsâr, "bir kişinin, kendi ihtiyacı olsa bile sahip olduğu olanakları başka kişilerin ihtiyacını karşılamak için kullanması, başkalarının yararı için fedakârlıkta bulunması" olarak ifade edilmektedir (Düzgüner, 2019). Bu tanım özgeciliğin tanımı ile örtüşmektedir. Eğitim bilimleri sözlüğünde ise özgecilik, "Çıkar gözetmeksizin başka kişilerin iyiliği için özveride bulunmayı ilke edinen, kendisini başkalarına, topluma adamak olduğu düşüncesine dayanan ve benimseyen ahlak tutum ve görüşü" şeklinde açıklanır. Comte'un (1973), özgecilik hakkındaki görüşünü şu cümleler fazlasıyla özetlemektedir; "Birey, istikrarının kaynağını onda bulmak için, kendisinin dışındaki bir Varoluşa tabi kılınmalıdır ve bu durum, onu başkaları için yaşamaya sevk eden eğilimlerin dürtüsü olmaksızın etkili bir şekilde gerçekleştirilemez. İster insan ister hayvan olsun, kendisi dışında hiçbir şeyi sevmeyen ve gerçekten yalnız başına yaşayan varlık, tam da bu nedenle hayatını alçakça bir uyusukluk ve kontrolsüz heyecanın sefil bir değişiminde geçirmeye mahkumdur. Açıktır ki, tüm canlılarda

ilerlemenin temel özelliği, canlılığın temel özelliği olarak gördüğümüz genel fikir birliğinin daha mükemmel hale gelmesi gerektiğidir. Bundan yola çıkarak, toplumlarda olduğu gibi bireylerde de mutluluk ve değer, sempatik içgüdülerin yeterli üstünlüğüne bağlıdır. Bu nedenle başkaları için yaşa ifadesi Pozitivizmin tüm ahlaki kodunun en basit özetidir” (Akt. Campbell, 2006).

Özgecilik kelimesi Latince “alter” ve “ui” kelimelerinin birleşiminden meydana gelmekte ve birebir bir çeviri yapıldığında “öteki için” anlamı taşımaktadır. Özgecilik kavramı, “çıkar gözetmeksizin insanları sevme, bireyin kendini toplumun refahına ve diğer bireylerin iyiliğine yönelik tutumu, bireyciliğin ve bencilliğin karşısında yer alan tavır” olarak da tanımlanmıştır. Bu tanım çeşitliliğinin ana nedeni, özgeciliğin farklı disiplinler tarafından farklı özelliklerinin ön plana çıkartılarak ele alınmasından ileri gelmektedir. Bu çeşitliliği farklı disiplinlerin sözlüklerindeki tanımlara bakarak görebilmek mümkündür (Bilgin, 1988).

Özgecilik, birey ve toplum hayatındaki önemi nedeniyle farklı alanlarda çalışma konusu olarak kendine yer edinmiştir. Felsefe sözlüğünde “Hiçbir çıkar düşüncesine dayanmayan duygu; başkalarının iyiliğini yaşama ve eyleme ilkesi yapan görüş” şeklinde ifade edilmektedir. Özgeci tutumun geri planındaki nedenlerle ilişkisini dikkate aldığımızda özgeciliğin geniş bir anlam ve kullanıma sahip olduğunu anlayabiliriz. Özgeciliğin tanımlarına baktığımızda bencillik ve güdülerin motive edilmesi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu iki uç konu özgeci davranışla ilişkili olmaktan, başkalarını umursamamaya; kişisel çıkar sağlamamaktan, kendi isteklerini öncelikli tutmaya kadar uzanan bir tartışma alanını ortaya çıkarmaktadır. Örneğin Hobbes, özgeci davranışların doğrudan ödül, çıkar ve bencillikle bağlantılı olduğunu savunurken, Leeds gönüllü gerçekleştirilen, en azından başka birine faydalı olan ve bireyin bir karşılık beklentisi ile güdülenmeyen bir davranış olarak ele almıştır (Karadağ ve Mutafçılar, 2009).

Mill, özgeciliği ferdi bir bakış açısıyla değil toplulukçu olarak ele alarak, yalnızca başkası için faydalı eylemler gerçekleştirmek değil aynı zamanda bir topluluk, kabile hatta bunun ötesinde bütün insanlık için en iyiyi gerçekleştirmeyi ilke haline getirme olarak tanımlamıştır (Akt. Haskı-Leventhal, 2009). Durkheim ise özgeciliğin temellerinin sosyal yaşam içinde var olduğunu öne sürerken özgecilik davranışının bireysel bilinçten değil kolektif bilinçten doğduğunu ileri sürmektedir. Durkheim özgeciliği toplum faydasına bireyin kendini feda etmesi olarak ele alarak, bu durumu

görev bilinci ve ahlaki otoriteye uyma bağlamında tartışmıştır (Karylowski, 1984). Spencer bencilliğin zıddı olarak değerlendirip bireyin tüm eylemlerinde kendisinin değil başkasının faydasını gözetmesinin normal bir davranış olduğunu savunmuştur (Haskı-Leventhal, 2009).

Oliner, tüm bu değişik tanımları kategorize etmeye çalışmış ve iki çeşit özgeci davranış olduğunu ileri sürmüştür. Birincisini kahramanca özgeci davranış, ikincisini ise geleneksel özgeci davranış olarak isimlendirmiştir. Geleneksel özgeci davranışları kişinin yüksek derecede bir risk ya da fedakârlığı içermeyen davranışları olarak izah etmektedir. Kahramanca özgeci davranışın gerçekleşmesi için bazı şartların yerine getirilmesi gerektiğini savunur. Bu şartları:

- Davranışın birine yardım etmek için yönlendirilmiş olması,
- Kişi için yüksek derecede bir risk almasını ya da büyük bir fedakarlık yapmasını gerektirmesi,
- Yapılan yardıma ya da iyiliğe dair herhangi bir maddi karşılık beklentisinin olmaması,
- Yapılan davranışın içinden gelerek gönüllü bir şekilde yapılması şeklinde sıralamıştır (Akt. Bilgin, 1988).

Özgecilik, egoizmin zıttı olarak yalın bir tanımı yapılacağı gibi tek yönlü yardım davranışı olarak da ifade edilebilir. Aynı zamanda ilkesel bir eylem olarak diğerlerinin ilgilerine ve refahına bencil olmayan bağlılık olarak da tarif edilmektedir. Özgecilik kavramının temelinde, insanın sadece kendisine değil, başka insanlara da faydası olması gerekliliği vardır. Bu düşünceye göre diğer insanlara yardım ederken, bunu herhangi bir çıkar amacıyla değil, tamamen çikarsız yapmaları gerekmektedir (Bağcı, 2015). Evrimsel bir görüşe göre, özgecilik, daha uzun süre hayatta kalma arzusu nedeniyle ortaya çıkar. Özgecilik, hayatta kalabilmek için kendilerini, akrabalarını ve çevreyi koruma çabasıdır (Aknaf vd., 2020).

Özgeci davranış, iyilik yapmanın vereceği doyum dışında, başka hiçbir karşılık veya ödül beklemezsizin başka birine yardım etmeye gönüllü olma durumudur. Bir davranışın özgeci olup olmadığına karar vermemizi sağlayan şey yardım edenin niyetidir. Yanan bir binadan, kendi hayatını tehlikeye atarak bir canlıyı kurtaran ve sonra da kimseye görünmeden kaybolan bir yabancı, herhangi bir ödül ya da çıkar beklemezsizin, sadece başka insanları sevdiği için hayatını tehlikeye atmıştır. Bu

nedenle özgeci bir davranış sergilediği söylenebilir. Wang, Zhang, Li ve Xie (2019), acı deneyimi, kişinin kendi farkındalığını, empati kurmasını ve aynı zamanda acı çeken diğerleriyle özdeşleşmesini teşvik edebilir ve diğerlerinin acısını hafifletmek için hissedilen sorumluluğu arttırabileceğini ve bu olumlu psikolojik değişiklikler, acı çektikten sonra mağdurlarda olumlu sosyal sonuçlara (örneğin, şefkatli ve yardımsever olma) yol açabileceğini, insanların tehditlerle karşı karşıya kaldıklarında bencil tepkilerden ziyade özgecil tepkilerin baskın olacağını ve düşük öz kontrolü olan kişilerin yardım etmeye daha meyilli olacağını savunmuştur.

Krebs, özgeciliği bir yanda tamamen benmerkezci davranışlardan, diğer yanda tamamen değişmiş merkezli davranışlardan oluşan bir süreklilik olarak ele almıştır. Krebs, insan gelişimi ile ilgilenen bilim adamlarına (Piaget, Maslow, Loevinger ve Kegan) dayanarak, insanların başkalarını anlama yeteneğinin zamanla değiştiğini ve bu nedenle, yaşamın farklı aşamalarında insanların sosyal yeteneklerinde farklılık gösterdiğini açıklamıştır (Krebs ve Van-Hesteren, 1994).

Egoizm bütün insanların kendi kişisel çıkarlarını gözeterek eylemde bulunması gerektiğini savunmuştur. Ahlak felsefesi açısından egoizm ile özgecilik arasındaki ilişki, temel olarak karşıtlık ilişkisidir. Egoizm kişinin sadece kendi ilgilerinin önemli olduğunu savunurken, özgecilik kişinin kendi ilgilerinin değil diğer insanların ilgilerinin önemli olduğunu iddia eder. Aslında ahlak felsefesinde egoizm ile özgecilik temelinde sadece bu iddia etrafında şekillenmiştir. Eğer “özgecilik” sadece diğerlerinin yararına olan davranışı tanımlamak için kullanılırsa o zaman egoizm, özgeciliğin zıddıdır (Günör, 2019). Evrimsel bir bakış açısına göre, bencilce davranmak, bireyin hayatta kalmasını sağlamak için en büyük şansa sahiptir. Bu nedenle, özgeciliği evrimsel bir perspektiften açıklamak, grup seçimi evrim teorisini benimsemeyi gerektirir (Coulter vd., 2007).

Benmerkezci yaklaşıma göre, her özgecil eylem gelecekteki faydalar veya iş birliği için yapılır ve bir kişiyi diğerine yardım etmeye motive eden şey, doğrudan veya dolaylı olarak elde edebileceği somut ve algılanan faydalardır. Bu yaklaşım aslında gönüllü olmak veya yardım etmek için özgecil motivasyon fikrini reddeder ve yalnızca “gerçek” güdüler olarak kendi tatmine ve fayda sağlamaya da değerir (Clohesy, 2000; Khalil, 2004).

Hobbes kişinin yabancılara karşı olan iyilikseverlik duygusunun özünde iyilik olarak adlandırılmayacağını, arkadaşlık elde etme arzusu olarak anlaşılması gerektiğini savunmuştur (Günör, 2019).

Mill'e göre, özgecilik sosyalleşmenin bir sonucudur ve insanlar, özgeciliğin kendilerine (sosyal, kişisel ya da Tanrı tarafından) fayda sağlayacağına ya da alternatif olarak özgeci davranmamının cezaya yol açabileceğine inanarak yetiştirilirse özgecil olabilirler. Bu nedenle başkalarına yardım etme güdüsü temelde bencildir (Akt. Haskı-Leventhal, 2009).

Smith'e göre, özgecil davranışın altında yatan güç, bu sıkıntıyı azaltma arzusunun yanı sıra sosyal imajımızı iyileştirme ve sosyal ve kendini kınamadan kaçınma arzusudur. Bu nedenle, özgecil kişiler başkalarına fayda sağlamak için değil, fayda sağlama, sıkıntı ve rahatsızlıktan kaçınma ve yükümlülük duygusunu hafifletme arzusundan dolayı yardım eder (Akt. Haskı-Leventhal, 2009).

Özgeciliğin kesinlikle reddedilmesi gerektiğini savunan ve özgecilik ile ilgili en sert yorumları yapan düşünür Ayn Rand'dır. Rand'a göre eğer bir kişi özgecil davranışta bulunduğunu kabul ederse, onun birincil önceliği yaşamını nasıl yaşayacağı ile ilgili değil, yaşamını nasıl feda edeceği ile ilgilidir. Ona göre egoizm; insanın rasyonel bir varlık olmasının sonucudur (Campbell, 2006).

Kuramcıların Özgeciliğe Bakış Açıları

Psikanalitik kurama göre, insan içgüdüsel olarak bencil olmasının yanında saldırgandır. Freud'a göre davranışın temelinde id'i tatmin etme gayesi vardır. Bu açıdan bakıldığında insan ile toplum için yardımseverlik olgusuna yer bulmak imkansızlaşır (Akınal, 2013).

Freud'a göre süper ego, kurumsal bir kısıtlama yoluyla bencil ihtiyaçları bastırır ve özgecilik ya suçluluğun bir sonucu olarak ya da çocuklukta öğrenilen değerlerin ve sosyal standartların bir ürünü olarak gelişir. Gelişim psikolojisi, çocuk büyüdükçe egoizm ve saldırganlığın yumuşadığı fikrinden ve ayrıca özgeciliğin aslında bir sosyalleşme ürünü olduğu kavramından etkilenmiştir. Yani, bir çocuk doğal olarak bencildir (Haskı-Leventhal, 2009).

Anna Freud (1789)' a göre özgeci birey kendi istek ve ihtiyaçlarını başka bir kişi üzerine yansıtarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bir yönüyle kendi dürtülerinden

başkalarının yararı için ödün vermesinin altında bencilce bir sebep bulunmaktadır. Fakat diğer taraftan başkalarının dürtülerinin doyumuna ulaşması için harcadığı çabalar özgeci olarak nitelendirilebilir. A. Freud'a göre kişi ulaşamayacağı istek ve arzularını başka kişi veya nesnelere aktararak, onların elde etmesini bekler. Böylece özgecilik narsistik yaralanma ile başa çıkma yöntemi olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte bencilikle özgeciliğin karışımları yaşanır. Örneğin, ebeveynlerin özgeci ve bencil tutumlarını çocuklarına yansıtıklarına sıkça rastlanır (Kasapoğlu, 2013).

Alfred Adler, yardım etmenin üstünlük duygusuyla ilişkilendirir. İnsanın yardım etmedeki temel sebebi üstünlüğünü beslemek şeklinde ifade eder. Yani birey başkasına yardım ettiğinde kendisinin ondan üstün olduğunu kanıtladığından ötürü bu duygusunu tatmin etmiş olur. Adler'e göre yardımı alan birey ise ezilme, minnet duyma gibi duyguları hisseder (Akınal, 2013).

Erik Erikson, yardımseverliği sekiz aşamaya böldüğü psikososyal gelişim kuramı doğrultusunda ele alır. Yardım etme, yetişkinliğin (40–60 yaş) bir niteliği olan üretkenliğin dışavurumudur. Birey bu dönemde yaklaşan ölümün farkında oluşunu yaşar ve gelecek kuşaklara elde ettiği deneyimler çevresinde yeni bilgiler aktararak yeni kuşaklara yön vermeyi arzu eder. Bu sebeple yardımseverlik, özgecilik gibi kavramların bu dönemde gerçekleştiğini belirtir (Akınal, 2013). Özgecilik kavramı, Erikson'un geç yetişkinlikteki üretkenlik ve ego bütünlüğü kavramlarıyla da tutarlıdır (Kahana, Bhatta, Lovegreen, Kahana, Midlarsky, 2013).

Carl Gustav Jung'a göre, insan bireyleşirken bencil ve bireyci olmaktan uzaklaşarak toplumun bir üyesi olduğunun farkına varır. Böylece yardımlaşmayı seven olgun bir kişilik sahibi olur (Kasapoğlu, 2013).

Abraham Maslow ve Carl Rogers bireyin doğduğundan itibaren iyilik açısından bir doğaya sahip olduğunu söylemişlerdir. Bu açıdan bakıldığında bireylerin doğuştan yardım etmeye, iyi davranmaya karşı yönelimleri olduğu görülmektedir (Akınal, 2013). Yeni yürümeye başlamış çocuklar üzerinde yapılan bir çalışmada, küçük çocukların vermeyi isteksiz bulmadıkları aksine kuklaya ödül verirken, kendilerine verilen ödülün daha büyük bir mutluluk sergiledikleri gözlemlenmiştir (Aknin vd., 2012).

Skinner, yardım etmeyi pekiştireç, ödül, ceza açısından ele almıştır. Bireyler ileriki zamanlarda yardıma muhtaç hissettiklerinde tek kalmamak adına içinde buldukları

süreçte başka kişilere yardım ederler. Yani, Skinner'a göre bireyler karşılığını alamayacakları zamanlarda başkalarına yardım etmezler (Hoffman, 1982).

Piaget, insanın ahlaki gelişimini dışa bağlı ve özerk şeklinde ikiye ayırmıştır. Dışa bağlılıkta çocuk, ebeveynleri tarafından konulan yönergelere uyar. Bu sebeple bu süreçte yapılan yardımseverlik davranışları yalnızca bir kural şeklinde düşünüldüğü için kişinin hakiki davranışlarını göstermez. Özerk dönemde ise çocuk nasıl davranacağına kendisi karar verdiğinden ötürü yardım etme davranışını çocuk kendisi istediği şekilde yapar ve gerçek davranışlarını gösterir (Akınal, 2013).

Özgecilik Kavramının Tarihsel Gelişimi

Özgecilik kavramı ilk kez, 19. yüzyılda dini yaklaşımlardan uzak bir şekilde AugusteComte tarafından ortaya atılmış; kişinin başkaları uğruna yaşaması olarak tanımlanmıştır. Comte, amacın "egoizmi" "özgeciliğe" tabi kılmak değil, bir kişiliğin daha yüksek ve daha dolgun olduğu inancıyla, "egoizmi" uygun oranlarda geliştirmek olduğu görüşündeydi (Akt. Menon, 2007). Dini yaklaşımlardan bağımsız bir şekilde kavram geliştirmiş olması, Comte'ü diğerlerinden ayırmıştır. Karl Marx da Comte'tan etkilenerek, kendi deyişlerinde özgeciliğe çok önem vermiştir ve özgeciliğin bireyin kendi sahip olduğu yeteneklerden yine kendi ihtiyaçlarına uzanan süreç olduğunu dile getirmiştir. 1940 yıllarında AlexandrovichSorokin'in yaptığı çalışmalar da özgecilik kavramının gelişmesinde büyük katkılar sağlamıştır. Çünkü, Sorokin'in çalışmaları sayesinde 1960'lı yıllarda özgecilik kavramı dini açıklamalardan iyice uzaklaşmıştır ve sosyologlar tekrar özgecilik hakkında çalışmalara başlamıştır (Menon, 2007).

Psikolojide Özgecilik Kavramı

Uluslararası Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, psikolojik özgeciliği "başkasının refahını artırmayı amaçlayan motivasyonel bir durum" olarak tanımlar (Kuper ve Kuper, 1985). Psikolojik özgecilik, kişinin kendi refahını artırma motivasyonunu ifade eden psikolojik egoizm ile tezat oluşturur. İnsanların gerçekten psikolojik özgecilik yeteneğine sahip olup olmadığı konusunda bazı tartışmalar olmuştur. Bazı tanımlar, özgeciliğe kendini feda eden bir doğayı ve özgeci davranışlar için dış ödüllerin

eksikliğini belirtir. Bununla birlikte, özgecilik nihayetinde benliğe fayda sağladığından, özgecil eylemlerin özveriliği sorgulanır.

Sosyal mübadele teorisi, özgeciliğin yalnızca benliğe yararları benliğe olan maliyetlerden ağır bastığında var olduğunu varsayar (Hoffman, 1982). Sosyal mübadele teorisine karşı çıkan Daniel Batson (1991); nihai olarak kendine fayda sağlamak (egoizm), nihai olarak diğer kişiye fayda sağlamak (özgecilik), bir gruba fayda sağlamak (kolektivizm) veya ahlaki bir ilkeyi desteklemek (ilkecilik) olmak üzere dört ana güdü belirlemiştir. Batson' a göre, nihai olarak bencil kazanımlara hizmet eden özgecilik böylece özverili özgecilikten ayrılır, ancak genel sonuç, empati kaynaklı özgeciliğin gerçekten özverili olabileceği olmuştur (akt, Batson ve Shaw, 1991).

Empati-özgecilik hipotezi temel olarak psikolojik özgeciliğin var olduğunu ve acı çeken birine yardım etmek için duyulan empatik arzu tarafından uyandırıldığını belirtir. Empatik kaygı duyguları, insanları kendi nahoş duygularını azaltmaya zorlayan kişisel sıkıntı duygularıyla çelişir (Eisenberg, 2003).Empatik kaygıya sahip insanlar, duruma maruz kalmaktan kolayca kaçınılabildiğinde bile sıkıntıda olan kişilere yardım ederken, empatik kaygısı olmayanlar, bir başkasının ıstırabına maruz kalmaktan kaçınmanın zor veya imkansız olduğu durumlarda bile yardım etmekten kaçınırlar. Yardım etme davranışı insanlarda yaklaşık iki yaşında, yürümeye başlayan bir çocuğun duygusal ipuçlarını anlayabildiği zaman görülmektedir.

Sosyal psikolojide özgecilik üzerine yapılan çalışmalar, herhangi bir davranış gibi prososyal davranışın, kişi ve çevresi arasındaki etkileşimin bir sonucu olduğu fikrine dayanmaktadır (Bierhoff ve Rohmann, 2004). Bu tür çalışmalar, sosyal normları ve değerleri, duygusal tepkileri, durumsal faktörleri ve yardımcıları ve alıcıları arasındaki sosyal ilişkileri vurgulamaktadır. Monroe (1994), özgeciliğin, yardımcının özelliklerinin çevrenin özellikleriyle bağlantılı olduğu ve tarafların etkisinin karşılıklı olduğu etkileşimli bir karar verme sürecinin bir sonucu olduğunu açıklamıştır.

Yapılan çalışmalar gönüllülüğün (bir özgecilik biçimi olarak) sağlık ve mutluluk üzerindeki etkilerini gözlemlemiş ve gönüllülük ile mevcut ve gelecekteki sağlık ve esenlik arasında sürekli olarak güçlü bir bağlantı bulmuştur. Yaşlı yetişkinlerle yapılan bir çalışmada, gönüllü olanların yaşam doyumu ve yaşama isteği daha yüksek, depresyon, kaygı ve somatizasyon açısından daha düşüktü. Gönüllülük ve yardım etme davranışının sadece zihinsel sağlığı değil, aynı zamanda teşvik ettiği

aktivite ve sosyal entegrasyona atfedilebilen fiziksel sağlığı ve uzun ömürlülüğü de iyileştirdiği gösterilmiştir (Monroe, 1994). Katılımcılardan bir hafta boyunca yaptıkları her nezaket eylemini saymalarını isteyen bir araştırmada, özgecil eylemlerin mutluluk getirdiği fikrini desteklerken, daha mutlu insanların da daha kibar olduğu yönünde ters yönde çalıştığı tespit edildi (Monroe, 2002). Özgecil davranış ve mutluluk arasındaki ilişki çift yönlüdür. Araştırmalar cömertliğin üzgünden mutlu duygulanım durumlarına doğru doğrusal olarak arttığını bulmuştur.

Araştırmalar ayrıca, başkalarının ihtiyaçları tarafından aşırı vergilendirilme duygusunun sağlık ve mutluluk üzerinde ters yönde olumsuz etkileri olduğunu not etmeye özen göstermiştir. Örneğin, gönüllülük üzerine yapılan bir araştırmada, başkalarının talepleri karşısında bunalmış hissetmenin ruh sağlığı üzerinde, yardım etmenin olumlu etkisinden çok daha güçlü bir olumsuz etkisi olduğu saptanmıştır (Monroe, 1994).

Sosyoloji Alanında Özgecilik Kavramı

Özgecilik, sosyal bilimcilerin, psikologların ve sosyologların büyük ilgisini çekmiştir. Sosyologlar uzun zamandan beri çalışmalarında iyi toplumun nasıl oluşturulacağı ile ilgilenmişlerdir. Toplumlarımızın yapısı ve bireylerin ortak yarar için hayırsever ve özgecil eylemleri nasıl sergiledikleri, bu alanda araştırılan konulardandır (Karadağ ve Mutafçılar, 2009). Sosyoloji, özgeciliği neyin motive ettiğine ve nasıl düzenlendiğine dair tabana ve teorik anlayışlara yardımcı olan katkılar arar ve dünyaya ve çalıştığı insanlara fayda sağlamak için özgecil bir odaklanmayı teşvik eder. Özgeciliğin nasıl çerçeveslendiği, organize edildiği, yürütüldüğu ve grup düzeyinde onu neyin motive ettiği, sosyologların, incelediği gruplara geri katkıda bulunmak ve "iyi toplumu inşa etmek" için araştırmaya çalıştıkları bir odak alanıdır (Karylowski, 1984).

Sosyo-Biyoloji Alanında Özgecilik Kavramı

Sosyo-biyolojinin özgeciliğe yaklaşımı, varoluş mücadelesinde insanların (ve hayvanların) kendini ve yakınlarının hayatta kalmasını sağlamak için her şeyi yapacakları fikrine dayanır. Sosyo-biyoloji özgeciliği akraba-seçimi ve grup-seçimi kavramları aracılığıyla açıklamıştır. İki kavram tüm özgecil davranışlar için geçerli

olmadığından, karşılıklılık belirsiz olduğunda insanların kendi hayatlarını riske atarken neden bazen yabancılara yardım ettiklerini açıklayamayan karşılıklılık seçimi kavramı öne sürülmüştür (Haskı-Leventhal, 2009).

- Akriba seçimi: Birey kendisi ile aynı genetik yapıda olan yakın akrabalarına karşı (örn: kardeşlerin birbirine karşı, annenin çocuğuna), diğer bireylere göre daha özgecil davranışlar sergilemektedir. Kan bağı ilişkisi azaldıkça özgecil davranış için bedel ödeme isteği ya da özgecil davranışın ortaya çıkma olasılığı da azalmaktadır (Çetin, 2019). Hayvanların ve insanların uzak akrabalara ve akraba olmayanlara karşı daha az fedakâr tutum sergiledikleri birçok farklı kültürde yapılan çalışma ile doğrulanmıştır. Akribalığı gösteren ince ipuçları bile bilinçsizce özgecil davranışı artırabilmektedir (Monroe, 2002).
- Grup seçimi: İnsanlar, arkadaşları, müttefikleri ve benzer sosyal iç gruplar acı çekerse veya hatta ortadan kaybolursa, muhtemelen acı çekeceklerdir. Bu nedenle, bu tür grup üyelerine yardım etmek, sonunda özgeciye fayda sağlayabilir. Grup içi üyeliğin daha belirgin hale getirilmesi iş birliğini artırır (Monroe, 1994). Gelişmiş duygusal bağın bulunduğu arkadaşlarına ve benzer sosyal gruplarda oldukları bireylere karşı, diğerlerinden daha özgecil davrandığını gösteren çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Puvimanasinghe vd., 2014; Eğilmez ve Tincknell, 2017; Wang vd., 2019; Butovskaya, Burkova ve Karelin 2020). Bir tehdit unsuru karşısında, grup için bireysel fedakârlık da dahil olmak üzere yüksek risk alma, bireysel uygunluğu azaltmaktan çok grubun hayatta kalmasını artırabileceğinden, grup seçimi bireye avantaj sağlayabilir (Gat, 2018). Grup içi özgecil davranışların nedeni, kişinin grup içerisindeki yaşam standartlarının, bir insanın yalnız başına elde edeceğinden daha fazla getiri elde etmesine katkı sağlayan bir işbirliğini desteklemesi olarak düşünülebilir.
- Karşılıklılık seçimi: Karşılıklı özgecilik, kan bağı seçimi kuramıyla açıklanamayan ve günlük yaşamda oldukça fazla karşılaşılan, insanların yakınlarına olduğu kadar hiç tanımadıkları kişilere karşı da gösterdiği yardım davranışlarını açıklamaktadır (Çetin, 2019). Araştırmalar, yardıma karşılık verme ve karşılık verme şansı varsa, başkalarına yardım etmenin faydalı olabileceğini gösteriyor. Bunun nedeninin, bireylerin gelecekte tekrar

etkileşime girme ihtimaline karşı, insanların daha fazla işbirliği yapmasıdır (Monroe, 2002).

Çocuklarda Özgeciliğin Gelişimi ve Kazanılması

Özgeciliğin doğasını anlamak için özgeciliği gelişimsel bir bakış açısıyla incelemek çok önemlidir. Yalnızca gelişimsel bir bakış açısıyla özgeciliğin kökleri hakkında daha eksiksiz bir anlayış kazanabilir ve özgeciliğin bir kişilik özelliği mi, gelişimsel bir yolu izleyen kalıtsal bir özellik mi yoksa uygulama ve pekiştirme ile artan öğrenilmiş bir beceri mi olduğunu keşfedebiliriz.

Özgeciliğin ilk tecrübe edildiği ve diğer nesillere aktarım sağlandığı ortam aile kurumudur. Özgecilik üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, araştırmacı ve yazarların, bu kavramın temelleri üzerinde durdukları görülmektedir. İlk aşamada ahlaki ve beklenen bir davranış olan özgeci davranışları ortaya çıkaran temellerin ne olduğunu incelemek gerekir. Empatik davranış ve özgecilik için ilginç bir açıklama, insanların kendilerini koruyacak insanlara yakınlık aramaya motive eden bağlanma davranış sistemi ile doğduğunu söyleyen Bowlby'nin (1969) Bağlanma Teorisine dayanmaktadır (bağlanma figürleri). Teorik olarak, güvenli sosyal bağlanmanın faydalarına sahip olan insanlar (erken çocukluk döneminde iyi bakım verme sistemine dayalıdır), diğer insanların acılarını algılamayı ve bunlara tepki vermeyi daha kolay bulurlar (Mikulincer ve Shaver, 2005). Birkaç çalışma, şefkatli duygu ve değerlerin yanı sıra özgeci davranışların da bağlanma güvenliği tarafından desteklendiğini göstermiştir (Mikulincer ve Shaver, 2005; Gillath, Shaver, Mikulincer, Nitzberg, Erez ve Van Ijzendoorn, 2005).

Özgeciliğin genetik temelleri olduğunu ileri süren yaklaşımlar vardır. Birçok araştırmacı (Hoffman, 1978; Sigmund ve Hauert, 2002), özgeci davranışların ortaya çıkmasında biyolojik süreçlerin etkili olduğu görüşünü ileri sürmektedir. Campbell (2006), özgecilik hakkında biyolojik ve sosyal gelişme şeklindeki açıklamalara yer vermektedir. Campbell'in araştırmaları, özgeciliğin genetiğine ve sosyo biyolojisine dayanmakla birlikte, evrensel olarak tüm toplumlarda bireysel bencil genlerle, özgeciliği destekleyen değerler ve onaylanmaya ilişkin biyolojik genler arasında bir dengenin söz konusu olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, psikolojide sıklıkla dile

getirilen ve insan davranışlarına şekil verdiği ileri sürülen “id”, “ego” ve “süperego” arasındaki ilişki ile açıklanmaktadır (Akınal 2013).

Hoffman (1978), insanların yalnızca egoist olmaya değil, aynı zamanda belirli koşullar altında, ne pahasına olursa olsun diğer insanlara yardım etmeye “programlandığını” savunmuştur. Hoffman (1978), özgecil motivasyonun gelişimi üzerine teorisinde; bebeklerde özgecil bir motivasyonun birkaç aşamada geliştirildiğini öne sürmüştür:

- İlk aşamada çocuk, başkalarının ayrı fiziksel varlıklar olduğunu bilir, ancak onların kendi düşünce ve hislerine sahip olduklarının farkına varmaz, bu nedenle çocuk başkalarının sıkıntısını hissedebilir ve onları kendi veya benzer şekilde teselli etmeye çalışır.
- İkinci aşamada, çocuk başkalarının duygu ve düşüncelerinin kaynağı olduğunu farkına varır ve onları bireysel durumlarına uygun yollarla teselli etmeye çalışır.
- Son aşama ise, çocuk diğerlerinin genel yaşam durumuna sempati duyduğunda ortaya çıkar.

Hoffman (1978), empatik duygulanım uyarılmasının istemsiz olduğunu ve bebeklerde, birkaç günlükken bile meydana geldiğini ancak zamanla bir çocuğun başka birini nasıl yararlı bir şekilde teselli edeceğini öğrendiğini savunmuştur.

Çocuklar daha geniş topluluğa (örneğin, gönüllülük, hizmet-öğrenme) yarar sağlamak için özgecil eylemlere katıldıklarında, sağlık sorunlarını iyileştirmiş ve refahlarını arttırmışlardır (Piliavin, 2009). Özgeciliğin çocuklarda nasıl geliştiğini belirlemek, onlara özgecil niteliklerini artırma fırsatı sağlamak için faydalıdır. Özgecilik Geliştirme Modelini geliştiren Robinson ve Curry (2012) dört faktörün özgeciliğin gelişiminde etkili olduğunu söylemişlerdir. Bu dört faktör, biyolojik, bilişsel, sosyal öğrenme ve din / maneviyattır. Gandhi, “Dünyada gerçek barışa ulaşacaksak, çocuklarla başlamalıyız” demiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ergenlerin birçok riskli ve antisosyal davranışta bulunduğu dair popüler kavramlara rağmen, akademisyenler arasında çoğu ergenin toplum yanlısı davranışlarda bulunduğu kabul edilmektedir (Carlo ve Randall, 2001). Araştırmacılar aileye ve yabancılara karşı erken sosyal davranış becerileri sergileyen çocukların

ilerleyen dönemlerde daha az sorun içeren davranışlarının olabileceğini bildirmektedirler (Carlo, Padilla-Walker ve Nielson, 2015).

Kültürlerin oluşmasında “çevre” faktörü gözden kaçırılmamalıdır. İnsanoğlunun öğrenme faaliyetinde bulunması için, davranışları çevresinde görmesi gerekmektedir. İnsanoğlu öğrenen bir varlık olduğu için, birçok olumlu ve olumsuz sosyal davranışları, çocukluktan itibaren içinde bulunduğu çevredeki yaşantıları yoluyla kazanır. Piliavin ve Charng (1990), başkalarına yardım etme yeteneğinin yaşam boyu arttığını açıklamış ve çocukların büyüdükçe empati ve sosyal sorumluluk geliştirdiklerini ifade etmiştir. Çocuk yetiştirmeyle ilgili teoriler arasında başta sosyal öğrenme kuramcılarının sosyalleşme görüşleri ile Watson'un davranışçı çocuk yetiştirme görüşü olmak üzere, Freud'un psikoanalitik çocuk gelişim görüşü, Erikson'unpsikososyal kişilik gelişim görüşü, Piaget'in (cognitive) gelişim görüşü, Kohlberg`inahlâki yargıların gelişimine ilişkin görüşü, sosyal davranışların öğrenilerek edinildiğine dikkati çekmişlerdir. Bu sebeple, özgeci davranışların oluşmasında sosyal temelin ciddi önemi bulunmaktadır.

Piliavin(2009), Bandura'nın sosyal öğrenme teorisine (1977) dayanarak, özgeciliğin öğrenme ve ebeveyn modellemesi yoluyla geliştiğini ileri sürmüştür. Dolayısıyla özgeci davranışa maruz kalan çocuklar, bu tür davranışları kendileri gösterme eğilimindedirler. Özgeciliğin insanın hayatı boyunca geliştiğini gösteren ve insandaki özgeci davranışın kalıtsal olmaktan çok çevrenin ürünü olduğu görüşünü destekleyen çok sayıda araştırma bulguları vardır (Piliavin ve Charng, 1990; Zahn-Waxler ve Radke-Yarrow, 1990; Zahn-Waxler, 1991; Zahn-Waxler, Radke-Yarrow, Wagner ve Chapman, 1992; Bekkers ve Graaf, 2005; Feng ve Guo, 2016).

Çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda bir yaşındaki çocukların, bir yıl boyunca gözlenmesinden elde edilen bulgular arasında, olumlu sosyal (başkaları için endişelenme) davranışlarının frekanslarında artışların gerçekleşmekte olduğu anlaşılmıştır. Yardımsever, sorumluluk duygusu olan ve paylaşılan ana-babanın çocuklarıda, çoğunlukla benzer davranışlara sahip olmaktadırlar. Bu da özgeci davranışın, model alma ya da gözlem yoluyla da edinildiğini göstermektedir, önceleri taklit ederek ebeveyninin bu tür davranışlarını alan çocuk, bunları, daha sonraki yıllarda pekiştirmelerle kendine özgü ve kalıcı davranış haline getirebilmektedir (Bierhoff, 2005).

Erken ergenlik, toplum yanlısı gelişimi anlamak için özellikle önemli bir yaş dönemidir, çünkü pek çok gence toplum yanlısı davranışlarda bulunmak için yeni fırsatlar sunulur (Fabes, Carlo, Laible ve Kupanoff ve Laible, 1999). Ergenler büyüme ve gelişim ile birlikte sosyo-bilişsel ve sosyo-motivasyon becerilerinde bir dizi değişikliğe uğrar. Soyut düşünme becerileri, öngörü, bakış açısı alma ve varsayımsal-tümdengelimli akıl yürütme becerilerindeki artış potansiyeli, ahlaki muhakeme ve sempatiadaki artışlar örnek olarak verilebilir. (Hoffman 1978). Piaget (1963), başkalarının bakış açılarını dikkate almak için çocukların somut işlemler aşamasına (7-12 yaş) ulaşması gerektiğine inandığından, çocukluk özgeciliği ile ilgili çalışmalar bilişsel yaklaşımda ağırlıklı olarak orta çocukluk üzerine odaklanmıştır (Akt. Berk, 1983).

Çalışmaların çoğu, küçük çocukların genellikle bencil oldukları ve yine çalışmaların çoğu özgeciliği gözlemlemek için orta çocukluk dönemine odaklanmış olsa da, küçük çocuklar bile özgecil ve uygun davranışlar sergileyebilmektedirler (Zahn-Waxler vd., 1992).

Fabes ve Eisenberg (1998) tarafından yapılan meta-analizinde, yaş ve prososyal davranış arasındaki ilişki açısından bebeklikten erken yetişkinliğe kadar farklı yaş grupları değerlendirilmiştir. Sonuçlar, prososyal davranışların yaşla birlikte arttığını göstermiş; ancak okul öncesi ve bebekler için anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu genellikle bu yaş döneminde toplum yanlısı gelişimin olmadığı şeklinde yorumlanır; ancak Zahn-Waxler vd. (1992) bunun nedeninin toplum yanlısı gelişim ve erken çocukluk konusundaki sınırlı araştırmadan kaynaklanabileceğini savunmuşlardır.

Zahn-Waxler vd. (1992), çocukların bencil olduklarına dair eski kavramların mutlaka doğru olmadığını ve özgecil davranış ve tutumların, çevre (sosyalleşme veya ebeveynin duygusal durumu) veya mizaç (karakter veya kişilik) nedeniyle erken çocukluk döneminde gelişebileceğini savunmuş ve çocukların daha iki yaşında diğer insanlardaki rahatsızlığı hafifletmek ve yardımcı olmak amacıyla, başkalarının fiziksel ve psikolojik durumlarını yorumlamak için bilişsel kapasiteyi, başkalarının durumunu duygusal olarak deneyimlemek için duygusal kapasiteyi kullandıklarını ve geliştirmeye çalıştıklarını söylemişlerdir.

Zahn-Waxler vd. (1992) yapmış oldukları bir çalışmada, yaklaşık 2 yaşında yardım etme, paylaşma, işbirliği yapma, vicdan ve teselli etme gibi empatik kaygı ve prososyal davranışların ortaya çıktığını ve yaşla birlikte bu davranışların sıklığında

ve çeşitliliğinde artış olduğunu gözlemlemişlerdir. Araştırma sonucunda, 14 aylık ve 18 aylık bebekler karşılaştırıldığında, daha küçük bebeklerin araçsal yardımlarının daha kolay tespit edilebilen niyetlerle sınırlı olduğu ve ihtiyaç sahibi kişinin amacı net olmadığında etkin bir şekilde müdahale edemedikleri tespit edilmiştir. Sonuçlar, çok küçük çocukların özgecil yeteneklerini ve bunun perspektif alma yeteneği ile ilişkisini gösterdiği şeklinde yorumlanmıştır.

Warneken ve Tomasello (2008), yaşamın ikinci yılındaki çocuklarla yaptıkları araştırmada, daha önce yardım etme davranışı gösterdikten sonra dışsal maddi ödül alan çocukların, ödül almayan veya yalnızca sözlü övgü alan çocuklara göre daha sonra yardım etme olasılıklarının daha düşük olduğunu gözlemlemişlerdir. Araştırmacılar, sonuçları “aşırı gerekçelendirme etkisi” ile, yani içsel olarak motive edilmiş davranışların dışsal ödüller tarafından bastırılmasıyla açıklamış ve özgeciliğin çok erken gelişiminin insan donanımının bir parçası olarak içsel olarak motive edilmesi gerektiğini iddia etmişlerdir. Mevcut çalışma ayrıca, artan yaşla birlikte özgecil davranışlarda gelişimsel bir artış için kanıt sağlamış; özgecil davranan çocukların sayısı, yaş grupları boyunca doğrusal olarak artmıştır. Ek olarak, özgecil davranışlar genel özgecilik puanı için toplandığında ve yaş grupları arasında karşılaştırıldığında, yaşın yine çocukların özgecilik düzeyi ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu ilişkinin niteliği belirtildiğinde 3 yaşındaki çocukların daha büyük çocuklara kıyasla özgecil davranma olasılıkları daha düşüktür. Bu bulgu, küçük çocuklarda özgecilik gelişimi açısından 3 yaştan 4 yaşa geçişin çok önemli bir dönem olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Haskı-Leventhal (2009), çocuklar tarafından özgeciliğin en etkili şekilde öğrenilmesi uygulama yoluyla olduğunu ve bu nedenle çocukların ebeveynlerinin özgecil ve gönüllü faaliyetlere katılmalarının, ayrıca okulda gönüllü olmalarının, özgecil bir benliğin daha erken gelişmesine yol açabileceğini savunmuştur. Çoğu araştırmacı ve kuramcıya göre (Fabes vd., 1999) sosyal davranış gelişimini etkileyen en önemli unsurların akranlar, aile ve kültür olduğu belirtilmektedir. Ebeveynler hiç kuşkusuz çocukların ve ergenlerin olumlu sosyal davranışlarını pek çok açıdan etkilerler. Örneğin, yaşadıkları toplum içindeki istendik olumlu sosyal davranışlarla ilgili kültürel normlar ve değerler hakkında çocuklarını bilgilendirirler. Literatürdeki çalışmalara bakıldığında, gençlerin anne ve baba bağlılığı ile olumlu sosyal

davranışları arasında pozitif bir ilişki olduğu yönündedir (Shulman, Elieker ve Sroufe, 1994; Rice, Cunningham ve Young, 1997).

Eğitim, bireysel gelişimin çok önemli bir yönüdür. Eğitim, bilişsel potansiyeli geliştirmenin yanı sıra öğrencilerin duyuşsal potansiyellerini geliştirmeye de hizmet eder. Öğrencilerde geliştirilmesi gereken önemli bir duyuşsal potansiyel özgecildir (Aknaş vd., 2020). Çocuklar tarafından özgeciliğin en etkili şekilde öğrenilmesi pratikler yoluyla olur ve bu nedenle çocukların ebeveynlerinin özgecil ve gönüllü faaliyetlerine katılmaları ve ayrıca okulda gönüllü olmaları, özgecil bir benliğin daha erken gelişmesine yol açabilir (Haskı-Leventhal, 2009).

Özgeciliğin okul ortamında en yaygın olan iki faktörü bilişsel ve sosyal öğrenmedir. Özgecil bir ortam yaratmak ve modellemek, okul ortamındaki tüm paydaşların (öğretmenler, okul danışmanları, yöneticiler) etik sorumluluğudur. Amerikan Eğitimciler Derneği, öğretmenlerin ve yöneticilerin, öğrenci karakter gelişiminin olumlu yönlerini modellemekten ve teşvik etmekten sorumlu olduğunu bildirmektedir (AAE, 2017). Buna ek olarak, Amerikan Okul Danışmanları Derneği etik okul danışmanlarının özenli ve saygılı bir okul ortamını teşvik eden kapsamlı bir okul danışmanlığı programı geliştirmek için kişisel ve mesleki sorumlulukları olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, çocukların öğrenmesi, sosyalleşmesi ve büyümesi için fedakâr bir ortama katkıda bulunmak ve geliştirmek, danışmanların ve eğitimcilerin etik görevidir (ASCA, 2012).

Eğitimde, özellikle sosyal bilimler programlarında eğitilen iletişim becerilerinin, sivil katılım için en güçlü şekilde üretken olduğunu göstermektedir. Geniş bir ağı sahip bireylerin, bağışçı ve/veya gönüllü olarak aktif olan kişilerle iletişim kurma olasılığı daha yüksektir. Daha geniş bir ağ, potansiyel bir bağışçı veya gönüllü ile yeni bağışçılar ve gönüllüler toplamaya çalışan kâr amacı gütmeyen bir kuruluş arasındaki mesafeyi azaltır. Farklı eğitim alanları çok farklı sosyal ağlara erişim sağlar. Sosyal hizmet ve sosyal bilimlerde eğitim, öğrencileri kamu ve sosyal yardım kuruluşlarındaki aktivistleri içeren ağlara getirir (Bekkers ve Graaf, 2005). Bu nedenle, bir okulda özgecil davranışlar geliştiren ve destekleyen kapsamlı programlar oluşturmak, bakım verenlerin ve öğrencilerin gelişimini destekler. Ayrıca, çocuklar arasındaki özgecilik davranışlarını teşvik etmek için tasarlanmış programların etkinliğini değerlendirmek için çeşitli değerlendirme programlarına ihtiyaç vardır.

Robinson ve Curry (2012) okullarda özgecil bir iklim yaratmak için dört yol önermişlerdir:

1. Okulda bir norm olarak özgecilik bilincini tanımlamak ve arttırmak;
2. Okul içindeki empatiyi arttırmak;
3. Çocuklara ve okul ortamındaki diğer paydaşlara, bakım ve yardım hakkında kişisel değerler geliştirmede yardımcı olmak;
4. Sınıfta başkalarına yardım etmek için kendini algılayan etkinliği göstermek ve modellemek için fırsatlar sağlamak.

Böylece, okul danışmanları, öğretmenler ve diğer okul personeli model bakım davranışlarında rol alma fırsatına sahiptir ve bu nedenle, çocuklar arasında bu davranışların gelişimini kolaylaştırmaya yardımcı olmaktadır.

Kaynak Özetleri

Bu bölümde yurt içinde ve yurt dışında özgecilik ile ilgili yapılan araştırmalar incelenmiştir.

Lepper, Greene ve Nisbett (1973), Almanya’da 40-64 aylık 51 çocuktan (32 kız ve 19 erkek) oluşan örneklem grubuyla saha deneyi yapmışlardır. Çalışma için katılımcılar çizim etkinliğine ilgisi olan çocuklardan seçilmiştir. Çalışmada katılımcılar beklenen ödül, beklenmeyen ödül ve ödülsüz kontrol grupları olarak üç gruba ayrılmıştır. Çalışmaya başlarken öncelikle birinci araştırmacı çocuklara kendini tanıtarak her bir çocuk ile yalnız olarak deney odasına gitmiş ve okula bir bayanın geldiğini ve çocukların yaptığı resimleri görmek istediğini ifade etmiştir. Çocuklara bu bayan için çizim yapıp yapamayacaklarını sormuştur. Beklenen ödül grubunda, birinci araştırmacı çocuklara çizimleri için büyük parlak bir yıldız ve üzerinde kurdelesini olan “iyi oyuncu kartlarını” göstererek, çizim yaparak araştırmacıya yardım eden çocukların bu kartlara isimlerini yazarak kartları onur panosuna asmalarına izin verileceğini ifade etmiştir. Beklenmeyen ödül grubunda ise, çocuklara çizim bitene kadar herhangi bir geri bildirim verilmemiştir. İkinci araştırmacı çizimlerini yaptıktan sonra çocukları “yardımın için teşekkür ederim” ifadesiyle ödüllendirmiştir. Son olarak ödülsüz kontrol grubunda ise, araştırmacıya çizim yaparak yardım eden çocuklara maddi ya da manevi (övgü vb.) hiçbir ödül verilmemiştir. Çalışma sonucunda, küçük çocukların güçlü bir yardım etme eğilimine

sahip olduğu gözlemlenmiştir. 1-2 hafta sonra araştırmacılar çocuklar ile tekrar yaptıkları gözlem çalışmasında beklenen ödül ve beklenmeyen ödül grubunda bulunan çocukların çizim yapmak ve araştırmacıya yardım etmek konusunda eskisi kadar istekli olmadıklarını gözlemlemiştir. Ödülsüz kontrol grubunda ise herhangi bir farklılık gözlemlenmemiştir. Çalışma bulgularına dayanarak araştırmacılar, dışsal ödüllerin çocukların içsel özgecil motivasyonunu olumsuz yönde etkilediği görüşünü savunmuşlardır.

Hoffman (1978), özgecil davranışın, özgecil olan, özür dileme davranışını sıklıkla kullanan ve sıklıkla sevgisini ifade eden ebeveynlere sahip olmakla olumlu bir şekilde ilişkili olduğu hipotezi test etmek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulguların tümü hipotezlere uygun olarak pozitif ve bu bulguların neredeyse yarısı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Çalışmada en etkili ebeveyn niteliği, ebeveynin özgecil bir model olarak rolünü yansıtan özgecil değerlerin benimsenmesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca çocuğun aynı cinsiyette olduğu ebeveyn ile özdeşleşmenin daha fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Ma ve Leung (1991), çocukların özgecil yönelimini ölçmek amacıyla 2. sınıftan 6. sınıf düzeyine kadar eğitim gören 1095 çocuğun katılımıyla yaptıkları özgecilik envanteri geliştirme çalışmasında, küçük çocukların, büyük çocuklara göre daha özgecil yönelimli olduklarını, erkek çocukların kız çocuklarına göre daha az özgecil yönelimde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca mevcut araştırmada olumlu sınıf ortamında bulunduğunu belirten çocukların daha yüksek özgecil puana sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Kumru, Carlo ve Edwards (2004), Ankara ilinde, yaş ortalaması 15 olan 550 kişiden oluşan ergenlik dönemindeki gençlerin olumlu sosyal davranışlarında yaş ve cinsiyetin etkileri ile olumlu sosyal davranışlarla ebeveyn ve akran bağılılıkları, toplumsal değerler, ahlaki muhakeme, empati ve başkalarının bakış açısını alma değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Çalışma sonucunda küçük yaş grubundaki ergenlerin (ortaokul ve lise) daha fazla kamusal ve itaatkar olumlu sosyal davranış sergileme eğiliminde oldukları, büyük yaş grubundaki gençlerin ise (üniversite) daha fazla özgeci ve gizli olumlu sosyal davranış gösterme eğiliminde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet açısından, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla kamusal olumlu sosyal davranış gösterme

eğilimindeyken, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla itaatkâr, duygusal ve gizli olumlu sosyal davranışlar gösterme eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

İşmen ve Yıldız (2005), öğretmen adaylarının öğretmenliğe ilişkin tutumlarının, özgecilik ve atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, Öğretmenliğe İlişkin Tutum Ölçeği, Özgecilik Ölçeği ve Rathus Atılganlık Envanterini kullanmışlardır. Çalışma grubunu, lisans ve tezsiz yüksek lisans orta öğretim alan öğretmenliği programına devam eden 207 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmada, yüksek düzeyde özgecil puana sahip olan adayların, düşük düzeyde özgecil puana sahip olan adaylara göre öğretmenliğe ilişkin daha olumlu tutuma sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Bekkers ve Graaf (2005), üniversite öğrencilerinin katılımıyla eğitim seviyesi ve özgecilik üzerine yaptıkları çalışmada, eğitimin özgecil davranış üzerindeki etkisinin gerçekten büyük ölçüde olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Sosyal hizmet veya sosyal bilimlerde eğitim gören öğrencilerin, kan bağıışı ve hayır kurumlarına bağışta, tıp fakültesinde eğitim gören öğrencilerin, kan bağışında, ekonomi, mühendislik ve hukuk eğitimi gören öğrencilerin, ölüm sonrası organ bağışında, güvenlik ve tarım eğitimi gören öğrencilerin, hayır kurumlarına bağış yapmakta daha istekli oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Borgonovi (2008), özgeciliğin kişinin kendi bildirdiği sağlık ve mutluluk değerlendirmeleriyle nasıl ilişkili olduğunu analiz etmek amacıyla yaptığı çalışmada, özgeciliğin daha fazla sağlık ve mutlulukla yüksek oranda ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bergonovi, özgecilik sürecinin kendisi, kişinin kendisinde eksik olan şeylerden duyduğu memnuniyetsizliği değil, sahip olduklarıyla ilgili memnuniyetini pekiştirebileceğini ve insanların kendi koşullarını değerlendirdiğinde, ilgilerini gelir dağılımında kendilerinden yukarıda olanlardan, altlarında olanlara kaydırabileceğini belirtmektedir. Böylece, insanların nispi geliri ve gelir dağılımında kendilerinden üsttekilere kıyasla ne kadar kötü durumda olduklarını önemseme eğilimlerini azaltacağını ve dolayısıyla daha fazla mutluluğa yol açacağını savunmuştur.

Engin (2009), özgeciliğin erken çocuklukta gelişimini incelemek amacıyla 178 okul öncesi çocuğu ile yapmış olduğu çalışmada, 3 yaşındaki çocukların özgecil davranışlar sergilediğini gözlemiştir. Çalışmaya göre özgecil davranışın yaş arttıkça artış gösterdiği fakat bu ilişkinin kız çocuklarında daha fazla olduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada üç ile dört yaş özgecil davranışın gelişimi açısından kritik öneme sahip olduğu vurgulanmıştır.

Aknin vd. (2012), Kanada’ da yaşayan yeni yürümeye başlamış 20 ocuk üzerinde yaptıkları çalışmada, çocukların doğası gereği bencil olduklarına dair sıradan anlayışlara rağmen küçük çocukların vermeyi isteksiz bulmadıkları, aksine kuklaya kendi kaynaklarını feda ederek verilen ödölün, kendilerine verilen ödölden daha büyük bir mutluluk oluşturduğunu gözlemlemişlerdir. Gözlemlerinin sonucuna dayanarak araştırmacılar çocukların küçük yaştan itibaren özgecil davranış sergilediğini savunmuşlardır.

Schwartz, Quaranto, Bode, Finkelstein, Glazer ve Sprangers (2012), Lomber omurga bozukluğu olan 243 kişi üzerinde cinsiyet farklılıkları, fiziksel, duygusal ve ekonomik kaynakların özgecilik ve sağlık arasındaki ilişkiye aracılık edip etmediğini değerlendirmek amacıyla yaptıkları çalışmada, erkeklerin ve kadınların benzer özgecilik alt ölçek puanlarına sahip olmalarına rağmen, kadınların daha yüksek düzeyde topluluk bağlantısı ve/veya özgeciliğin genel yardımlaşma yönlerini onayladıklarında daha iyi duygusal, fiziksel sağlık, ayrıca daha az ağrı hissettiklerini bildirmişlerdir.

Kasapoğlu (2013), İnönü Üniversitesi’nde okuyan 778 üniversite öğrencisinin özgecilik düzeyleri ile iyilik hali arasındaki ilişkileri belirlemek ve özgecilik düzeyleri ile iyilik halinin cinsiyet, fakülte, sınıf düzeyi, doğum sırası, sosyal evre değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, iyilik hali ölçeği ve özgecilik ölçeğini kullanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, üniversite öğrencilerinin toplam iyilik hali ve iyilik hali alt boyutları ile özgecilik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, özgecilik ile özgeciliğin alt boyutlarının iyilik halinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Özgecilik boyutunda; cinsiyet, sınıf düzeyi, doğum sırası, sosyal evre değişkenleri açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Yöntem (2013), London ve Bower tarafından özgeci davranışları ölçmek amacıyla geliştirilen, Türkçeye uyarlanması ve standardizasyonu Cantez, Aşkın ve Akbaba tarafından yapılan Özgecilik Ölçeği, İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği ve Otantiklik Ölçeğini kullanarak, İstanbul, Diyarbakır, Ankara, Tokat ve Siirt illerinden, 20-52 yaş aralığındaki ev hanımları ve 32 farklı meslek çalışanı olmak üzere 220 kişinin katılımıyla yapmış olduğu çalışmasından elde ettiği bulgulara göre

bireylerin özgecilik puanlarının cinsiyete göre farklılık göstermediğini, bunun yanında, özgecilik düzeyinin gelişim dönemlerine ve derneklerde gönüllü faaliyet gösterip göstermeme durumuna göre farklılaştığını belirlemiştir. Orta yetişkinlerin, genç yetişkinlere göre; derneklerde gönüllü faaliyet gösterenler, derneklerde faaliyet göstermeyenlere göre daha yüksek özgecilik puanına sahiptirler. Çalışmaya göre, bireyci benlik kurgusu ve otantiklik, özgeciliği anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yoo, Feng ve Day (2013), ebeveyn-çocuk ilişkisinde güvenli bağlanma ve empati ile, ergenlerin özgeci davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmaya 335 evli çift ve onların ergenlik döneminde olan çocukları katılmıştır. Çalışmada, ergenler ebeveynlerini psikolojik olarak kontrol edici olarak algıladıklarında, ilerleyen süreçte ebeveynleri ile güvenli bağlanma olasılıklarının daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Buna ek olarak, ebeveyn-çocuk ilişkisinde yüksek düzeyde güvenli bağlanmanın, zaman içerisinde ergenlerde yüksek düzeyde empati ve olumlu sosyal davranışı desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacılar, güvenli bağlanan çocukların farklı bir birey olarak saygı duyulduğunu hissederken, ebeveynlerine yakın kaldıklarını; bu tür ebeveyn-çocuk ilişkileri, çocukların başkalarına karşı empatik ve toplum yanlısı olma yeteneklerini geliştirdiğini savunmuşlardır.

Arpacı ve Özmen (2014), Özgecilik Ölçeği ve Empatik Eğilim Ölçeğini kullanarak, hemşirelik bölümünde eğitim gören 348 öğrencinin özgecilik ve empatik eğilim düzeylerini belirlemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada, hemşirelik mesleğinin temelinde özgecilik eğiliminin olduğu ve özgecilik eğilimi yüksek olan kişilerin hemşirelik mesleğini seçtiklerini savunmuşlardır.

Zuffianò vd. (2014), toplum yanlısı davranış ve benlik saygısı arasındaki boylamsal ilişkileri incelemiştir. 386 katılımcının, orta ergenlikten genç yetişkinliğe girene kadar 10 yıllık bir süre boyunca değerlendirildiği çalışmada, toplum yanlısı davranıştaki gelişimsel artışın, benlik saygısındaki paralel artışla pozitif olarak ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Puvimanasinghe vd. (2014), 18 ile 56 yaş arası 24 mültecinin katılmış olduğu anlatı metodolojisi uygulayarak, mültecilerin yaşam deneyimlerini anlamlandırmak için baş etme kaynaklarını ve stratejilerini nasıl kullandıklarını keşfetmek amacıyla yaptıkları çalışmada, katılımcılar kendi göç süreçlerinde yaşadıkları sıkıntıları ve yakınlarını kaybetmenin acısını paylaşmış olup, geride bıraktıkları yakınlarına karşı ya da

kendileri ile aynı süreci yaşamış olan mültecilere özgecil davranış sergiledikleri gözlemlenmiştir. Mülteci kamplarındaki yoksunluk ve umutsuzluğa bizzat tanık olmanın, kendisi gibi, ülkesini, evlerini ve sevdiklerini kaybetmiş insanlarla özdeşleşmeyi ve bu özdeşleşmenin kişileri motive ettiği öğrenilmiştir. Bu motivasyonun ve özgecilik davranışının kişilerde psikolojik iyilik hali ortaya çıkardığı sonucuna ulaşılmıştır.

Khalınbaylı (2018), 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında Türkiye, İstanbul ilinde 5'i devlet, 8'i özel olmak üzere farklı üniversitelerde ve farklı bölümlerde öğrenim görmekte olan 250'si kız ve 250'si erkek olmak üzere toplam 500 öğrencinin katılımıyla üniversite öğrencilerinde özgecilik ve mükemmeliyetçilik anlayışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada Ümmet, Ekşi, Otrar (2013) tarafından Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması yapılan Özgecilik Ölçeği ve Balcı, Kırıl, Kalafat ve Boysan (2009) tarafından geliştirilen Kendini Mükemmeliyetçi Gösterme Ölçeği kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinde özgecilik davranışı ve mükemmeliyetçilik arasında anlamlı ilişkilerin olduğu, kadınların erkeklerden daha fazla özgeci davranışta buldukları ve yaşı küçük olan üniversite öğrencilerinin yaşı büyük olan öğrencilere kıyasla daha az özgeci davranış gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Özbey ve Adam Karduz (2018), özel yetenekli ve normal gelişim gösteren öğrencilerin ahlaki kimlik ve özgecilik düzeylerini karşılaştırmışlardır. Çalışmada, Aquino ve Reed (2002) tarafından bireysel etik kimlik düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilen Ahlaki Kimlik Ölçeği ve Ümmet, Ekşi ve Otrar (2013) tarafından geliştirilen Özgecilik Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma İzmir ilinde uygun örnekleme ile seçilmiş 333 normal gelişim gösteren öğrenci ve 112 özel yetenekli öğrenci olmak üzere toplamda 445 öğrenci ile yapılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre özel yetenekli öğrencilerin ahlaki kimlik düzeyleri ile özgecilik düzeyleri, normal gelişim gösteren öğrencilerin ahlaki kimlik düzeyleri ile özgecilik düzeylerinden istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek çıkmıştır. Çalışmada, ahlaki kimliğin özgeci tutumlara önemli ölçüde yardımcı olduğu görülmüştür.

Hough, Whitehead, Cornachia ve Porterfield (2019), özgecil davranışın ruh hali ve kişilik özellikleri tarafından motive edilip edilmediğini anlamak amacıyla 202 kişi üzerinde yaptıkları çalışmada, katılımcıların özgecil davranışı ölçen kendilerinin oluşturduğu varsayımsal senaryolara yanıt vermelerini istemişlerdir. Çalışma

sonucunda; katılımcıların olumlu bir ruh hali içinde olduklarında özgecil davranma olasılıklarının daha yüksek olduğu, uyumlu olarak tanımlanan bireylerin yabancılara karşı özgecilik düzeylerinin yüksek olduğu ve katılımcıların arkadaşlarına ya da tanıdıklarına karşı daha fazla özgecil davranışta buldukları gözlemlenmiştir.

Wang vd. (2019), Pekin üniversitesinde kendilerinin oluşturmuş olduğu beş farklı kriz ve acil durum simülasyonu içeren senaryolar ile toplamda 527 öğrencinin katıldığı çalışmada, acil durum ve kriz durumlarında düşük öz denetime sahip kişilerin, yüksek öz denetime sahip olanlardan daha yüksek özgecil eğilime sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Malinauskas ve Saulius (2019) yaptıkları çalışmada, 15- 16 yaş aralığında lise ve gençlik okulu (davranış sorunları, okuldan kaçma ve düşük akademik performansla sahip öğrencilere özel eğitim sağlamak üzere tasarlanmış okul türü) öğrencileri arasındaki sosyal öz-yeterlikleri ve olumlu sosyal davranışları arasındaki farklılıkları araştırmıştır. Katılımcılar 213 erkek ve 181 kız öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların 198'i lise, 196'sı gençlik okulu öğrencilerinden oluşmaktadır. Çalışmada Sosyal Öz-yeterlik Ölçeği (SSES) ve Gözden Geçirilmiş Toplum Yönelik Eğilimler Ölçeği (PTM-R) kullanılmıştır. Çalışma sonucunda araştırmacılar, lise öğrencilerinin sosyal öz yeterlik ve olumlu sosyal davranış puanlarının gençlik okullarında okuyan öğrencilerin toplam puanlarından yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Kız öğrencilerin sosyal öz-yeterliklerinin erkek öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu, ancak kız ve erkeklerin genel prososyal davranış puanlarında anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmışlardır.

Çubukçu (2019), 48-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, Bağcı (2015) tarafından geliştirilen “Çocuk Prososyallik Ölçeği- Anne ve Öğretmen Formu”, “Yetişkin Prososyallik Ölçeği” ile Karabulut-Demir ve Şendil (2008) tarafından geliştirilen “Ebeveyn Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmaya 200 çocuk ve 38 öğretmen katılmıştır. Çalışma sonucunda, çocuk prososyallığı ve anne prososyallığı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Annenin özgeci davranışlara sahip olmasının çocukların özgeci davranışı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Aknaf vd. (2020), 142 ortaokul öğrencisi ile özgecilik ölçeği geliştirmek amacıyla yaptıkları çalışmada, özgecilik üzerinde en baskın etkiye sahip yönün empati, en

zayıf yönün ise yardım etme arzusu olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte, maddi yönden özgeciliğin minimum düzeyde olduğu; öğrencilerin arkadaşlarına ve komşularına ödünç verme isteğinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmada, eğitim sürecinin özgeciliği geliştirmede etkili bir araç olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Kıvanç (2020), hemşirelerin temel değerlerinden sayılan özgecilik ve merhamet düzeylerinin bakım kalite göstergeleri ile ilişkisini incelemiştir. Çalışmaya Acıbadem Maslak Hastanesinin tüm birimlerinde görev yapan 189 hemşire katılmıştır. Çalışmada Tekeş ve Hasta (2015) tarafından Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan Özgecilik Ölçeği ve Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği Akdeniz ve Deniz (2016) tarafından yapılan “Merhamet Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda hemşirelerin özgecilik ve merhamet düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğu, özgecilik ve merhamet arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğunu saptanmıştır. Özgecilik düzeyi ile bakım kalite göstergeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki görülmezken, merhamet düzeyinin bakım kalite göstergelerini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir.

Timurtaş ve Gemlik (2021), pandemi döneminde Covid-19 teşhisi almış ve almamış bireylerin özgeci davranışlarını incelemişlerdir. Çalışma grubu İstanbul Anadolu Yakası’nda bir kamu hastanesinden Covid-19 teşhisi almış bireyler ve İstanbul Anadolu Yakası’nda yaşayan Covid-19 teşhisi almamış bireylerden oluşturulmuştur. Toplam 20 katılımcıyla yapılan çalışmada, Covid-19 teşhisi almış bireylerin %50’si salgın itibarıyla yardımseverliğinin arttığını, bireylerin %50 ise herhangi bir değişim göstermediğini belirtmiştir. Covid-19 teşhisi almış katılımcılarının hepsi salgın döneminde yardımseverlik davranışlarında herhangi bir azalma olmadığını belirtmişlerdir. Covid-19 teşhisi almamış bireylerin %50’si salgın itibarıyla yardımseverliğinin arttığını, %30’u azaldığını ve %20’si ise herhangi bir değişim göstermediğini belirtmiştir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi hakkında bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, 10-18 yaş aralığındaki çocukların özgecilik düzeylerini belirlemek amacıyla Swank, Limberg ve Liu (2019) tarafından geliştirilmiş olan "Çocuklar için Özgecilik Ölçeği" nin (Altruism Scale for Children) Türk kültürüne ve diline uyarlama çalışmasıdır. Ölçek uyarlama çalışması, bir kültürde geliştirilmiş olan ölçme aracının, geliştirilen kültürden daha farklı bir yapıya sahip başka bir kültürde uygulanabilir olup olmadığının kanıtlanması için belirli bir plan ve sistem dâhilinde yapılan bir çalışmadır (Öner, 2008).

Araştırmada 10-18 yaş aralığındaki çocukların özgecilik düzeyleri incelenmiş ve bu amaç doğrultusunda nicel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Çocukların özgecilik düzeylerinin yaşa, sınıf düzeyine, cinsiyete, kardeş sayısına, doğum sırasına ve anne/baba eğitim durumuna göre incelenmesinde ise nedensel karşılaştırma modeli kullanılmıştır. Nedensel karşılaştırma modeli, mevcut durumdaki olası nedenleri ve bu nedenleri etkileyenleri belirleyebilmek amacıyla grupların değişkenler açısından incelenmesidir (Cohen ve Manion, 1994).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Kırşehir il merkezinde 2020-2021 eğitim-öğretim yılında eğitime devam eden 5, 6, 7 ve 8. sınıf ortaokul öğrencileri ile 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda eğitimine devam etmekte olan lise öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamına alınacak Kırşehir il merkezinde bulunan özel okullar haricinde ortaokul ve liselere ait bilgiler Kırşehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü web sayfasından

alınarak basit tesadüfi örnekleme yoluyla hangi okulların çalışmaya dâhil edileceği belirlenmiştir. Kırşehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Kırşehir il merkezinde yer alan resmi dört ortaokul ve beş lise olmak üzere toplam dokuz okulda eğitim öğretime devam eden çocuklar araştırma kapsamına alınmıştır. Örneklem büyüklüğünü belirlemede ise ölçek maddeleri ile cevaplayıcı arasında oranların en az üç katı ya da on katı olması gerektiği (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2012), örneklem büyüklüğünün en az 100 katılımcıdan oluşması şartıyla ölçek madde sayısının 2 katının (Kline, 2005); ölçek madde sayısının 3 ile 6 katının (Cattell, 1978) ve ölçek madde sayısının 10 katının (Everitt, 1975) yeterli olacağını belirtmişlerdir (Akt. Doğan, Soysal ve Karaman, 2017). Bu doğrultuda araştırma sürecinde 535 çocuğa ulaşılmış, ölçeğin yapı geçerliği ve güvenilirlik analizleri için 447 çocuk araştırmaya dâhil edilmiştir.

Covid-19 pandemisi nedeniyle verilerin yüz yüze toplanamaması nedeniyle belirlenen okulların müdür ve müdür yardımcıları ile görüşülerek verilerin çevrim içi uygulanabileceği yönünde koşulların olduğu belirlenmiş ve Kırşehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır (Bkz. Ek-4).

Araştırmanın belirlenen okullarda yürütülebilmesi için araştırmaya başlamadan önce Kırıkkale Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu tarafından araştırmanın etik olarak uygunluğu değerlendirilmiş ve gerekli etik izin alınmıştır (Bkz. Ek-5).

“Çocuklar için Özgeciliğin Ölçeği” nin Türk kültürüne ve diline uyarlandığı araştırma farklı çalışma gruplarının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması sürecinde Brislin, Lonner ve Thorndike (1973) tarafından öne sürülen beş aşamalı teknik süreci kullanılmıştır. Bu süreç çeviri, çevirilerin değerlendirilmesi, kapsam geçerliği süreci, geri çeviri ve geri çevirinin değerlendirilmesi sürecinden oluşmaktadır. Ayrıca uyarlama sürecinde Seçer (2018) tarafından belirtilen asgari dil ve alan uzmanı sayısı dikkate alınmış ve toplam üç Türk dili uzmanı, yedi yabancı dil uzmanı ve beş alan uzmanının katılımıyla ölçek Türkçe'ye çevrilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmasında çeviri sürecinde iki yabancı dil uzmanı ve bir alan uzmanından yararlanılmıştır. Ölçeğin değerlendirme sürecinde ise çeviri sürecindeki uzmanlardan farklı olarak üç Türk dili uzmanı ve üç yabancı dil uzmanı katılım göstermiştir. Kapsam geçerliği sürecinde ise dört alan uzmanının görüşü alınmıştır. Geri çeviri ve değerlendirme süreci ölçeğin orijinal

diline ve Türkçe'ye hâkim farklı iki yabancı dil uzmanının katılımıyla gerçekleşmiştir. Dil geçerliği sürecinde İngilizce alanında uzman 12 öğretmen katılım göstermiştir. Ölçeğin yapı geçerliği ve güvenilirlik analizleri için olasılıklı örnekleme yöntemlerinden basit rastlantısal örnekleme yöntemi ile belirlenen 447 çocuk araştırmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca, önceki gruptan farklı 44 çocuk üzerinden test tekrar test yöntemi ile de güvenilirlik incelenmiştir. Araştırmaya katılım gösteren uzman ve çalışma grubuna ilişkin dağılım Çizelge 2.1'de ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Çizelge 2.1. Araştırmaya katılım gösteren uzman ve çalışma grubuna ilişkin dağılım

	Süreç	Uzman ve çalışma grubu
Uyarlama	Çeviri süreci	<i>İki yabancı dil uzmanı, bir alan uzmanı</i>
	Değerlendirme süreci	Dilsel eşdeğerlik açısından değerlendirme: <i>Üç yabancı dil uzmanı</i>
		Dil ve anlam yönünden değerlendirme: <i>Üç Türk dili uzmanı</i>
	Kapsam geçerliği süreci	<i>Dört alan uzmanı</i>
	Geri çeviri ve değerlendirme süreci	<i>İki yabancı dil uzmanı</i>
	Dil geçerliği süreci	<i>12 İngilizce öğretmeni</i>
	Yapı geçerliği süreci	Doğrulayıcı faktör analizi: <i>447 çocuk</i>
Güvenirlik süreci	İç tutarlık: <i>447 çocuk</i> Test tekrar test: <i>44 çocuk</i>	

Diğer taraftan bu araştırmada, uyarlama süreci sırasında 10-18 yaş aralığında 535 çocuğa uygulanan nihai ölçekten elde edilen veriler kullanılarak çocukların özgecilik düzeyleri incelenmiştir. Bu araştırmaya dahil edilen çocuklar ve ailelerine ilişkin demografik özellikler Çizelge 2.2'de sunulmuştur.

Çizelge 2.2.Araştırmaya dahil edilen çocuk ve ailelerine ilişkin demografik özellikler

	Değişkenler	N	%
Cinsiyet		334	62,4
	Erkek	201	37,6
Yaş	10	17	3,2
	11	61	11,4
	12	72	13,5
	13	90	16,8
	14	62	11,6
	15	79	14,7
	16	51	9,6
	17	83	15,5
Sınıf	18	20	3,7
	5	58	10,7
	6	72	13,5
	7	78	14,6
	9	94	17,6
	10	72	13,5
Kardeş sayısı	11	64	12,0
	12	24	4,5
	Tek çocuk	43	8,0
	2 kardeş	223	41,7
	3 ve üzeri kardeş	199	37,2
Doğum sırası	70	13,1	
	İlk çocuk	261	48,8
	Ortanca	105	19,6
Anne eğitim durumu	Son çocuk	169	31,6
	Okuryazar değil	14	2,5
	İlkokul mezunu	146	27,3
	Ortaokul mezunu	102	19,1
	Lise mezunu	171	32,0
Baba eğitim durumu	Üniversite mezunu	102	19,1
	Okuryazar değil	12	2,4
	İlkokul mezunu	89	16,6
	Ortaokul mezunu	89	16,6
	Lise mezunu	188	35,1
	Üniversite mezunu	157	29,3
Toplam		535	100

Çizelge 2.2 incelendiğinde araştırmaya dahil olan çocukların %62,4'ü kız, %37,6'sı erkektir. Yaş dağılımları incelendiğinde, %3,2'si 10 yaşında, %11,4'ü 11 yaşında, %13,5' i 12 yaşında, %16,8'i 13 yaşında, %11,6'sı 14 yaşında, %14,7'si 15 yaşında, %9,6'sı 16 yaşında, %15,5'i 17 yaşında, %3,7'si 18 yaşındadır. Kardeş sayısına göre dağılımları incelendiğinde, %8,0'ı ailenin tek çocuğudur, %41,7' si 1 kardeşe sahiptir. Çocuğun doğum sırasına göre, %48,8' i ilk çocuk, %31,6' sı son çocuktur. Çocukların annelerinin %2,5'inin okuryazar olmadığı, %32,0'ının lise mezunu olduğu, babalarının ise %2,4'ünün okuryazar olmadığı, %35,1'inin lise mezunu olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, ölçeğin Türkçe uyarlaması ve araştırmaya katılan çocukların demografik özelliklerine ulaşabilmek amacıyla “Genel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bir diğer veri toplama aracı ise, 10-18 yaş aralığındaki çocukların özgecilik düzeylerini belirlemek amacıyla Swank, Limberg ve Liu (2019) tarafından geliştirilmiş olan “Altruism Scale for Children” isimli ölçek “Çocuklar için Özgecilik Ölçeği” olarak Türk kültürüne ve diline uyarlanarak kullanılmıştır.

Genel Bilgi Formu

Genel Bilgi Formu araştırmaya dahil edilen çocukların ve ailelerinin demografik özelliklerine ait bilgilerin elde edilmesi amacıyla (cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, doğum sırası ve anne-baba eğitim durumu) araştırmacı tarafından hazırlanan bir formdur (Bkz. Ek-1).

Çocuklar için Özgecilik Ölçeği (Altruism Scale for Children)

Swank, Limberg ve Liu (2019) tarafından geliştirilen, Çocuklar için Özgecilik Ölçeği'nin, geçerlik güvenirlik çalışmasına toplam 576 çocuk katılmıştır. ABD'de yedi okul ve dört uluslararası okuldan oluşan on bir katılımcı okul çalışmaya dahil edilmiştir. Katılımcıların yaşları 8 ile 19 arasında değişmekte olup, ortalama 11,52 yıldır (SD ¼ 2,58). Çocuklar için Özgecilik Ölçeği 3. sınıftan 12. sınıfa kadar çocuklar ve ergenler arasındaki özgecil davranışı ölçmek için tasarlanmış, kendi kendini raporlayan, tek boyutlu bir araçtır. Çocukların sosyal/duygusal gelişimlerine duyulan ihtiyacı göz önünde bulundurarak Çocuklar için Özgecilik Ölçeği çocukların genel fedakâr davranışlarını tasvir edebilmeleri veya fedakarlığı geliştirme ve geliştirmeye yönelik müdahalelerde kullanmalarını sağlamak için danışmanlar ve eğitimciler için geliştirilmiştir. Çocukların soruları cevaplarken seçebilecekleri üç seçenek sunan 30 madde vardır. Bir yanıt özgecil bir davranışı (üç puan) yansıtır, bir yanıt kendinden merkezli bir davranışa (bir puan) odaklanır ve üçüncü yanıt karar verme sürecinde diğerlerinden geri bildirim alma (iki puanla) davranışını yansıtır. Örneğin, bir madde: “Bir öğretmen masanın üstüne kahve döktü ve döküleni temizlemek için bir şey arıyor: (a) Yardım etmeyi teklif ederim, (b) Bir başkasından yardım etmesini isterim, (c) Yaptığım işe devam ederim” şeklindedir (Swank, Limberg ve Liu 2019).

Ölçeğin iç yapı tutarlılığı ve güvenilirliği değerlendirildiğinde: İç tutarlılık ile ilgili olarak, 30 madde için Cronbach'ın alfa değerinin ,89, test-tekrar test güvenilirliğinin ,94 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, dış yapı kanıtları açısından, Çocuklar için Özgecilik Ölçeği (ASC) ve Ma ve Leung (1991) tarafından geliştirilen, 24 maddeden oluşan, iç tutarlılığı ,77, test-tekrar test güvenilirliği ,70 olan “Çocuk Özgecilik Envanteri (CAI)” arasındaki korelasyonu ,63 olarak hesaplanmıştır (Ma ve Leung, 1991).

Veri Toplama Süreci

Araştırmada, 2020-2021 eğitim öğretim yılında 1 Şubat 2021 – 15 Haziran 2021 tarihleri arasında Kırşehir ilinde yer alan resmi ortaokul ve liselere devam eden 551 çocuktan veri toplanarak çalışma yürütülmüştür. Çalışma grubunda yer alan Kırşehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı merkezde bulunan basit tesadüfi örnekleme yoluyla belirlenen ortaokul ve liselerde eğitime devam eden normal gelişim gösteren ve ailesiyle birlikte yaşayan 10-18 yaş aralığında çocuklara, Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeği, online olarak uygulanarak veriler toplanmıştır. Çalışmaya katılacak öğrencilerin ebeveynleri araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilerek onamları alınmıştır (Bkz. Ek-3).

Verilerin Analizi

Araştırmada Çocuklar için Özgecilik Ölçeği (ÇİÖÖ) ile toplanan veriler, SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Ölçeğin dil geçerliği sürecinde eşleştirilmiş örneklem t-testi ve pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile orijinal ölçek ve Türkçe uyarlaması arasındaki ilişki incelenmiştir. Ölçeğin geçerliği için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, güvenilirliğinin belirlenmesinde Cronbach Alfa (α) katsayısı hesaplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel analizler, bağımsız değişkenler için frekans ve yüzde hesaplamaları, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki farklılıkların belirlenmesi için ANOVA testi kullanılmıştır.

Ölçek Uyarlama Süreci: Bu araştırmada, öncelikle 30 maddeden oluşan ve tek faktörlü yapıya sahip olan orijinal ölçeğin çevirisi için JacquelineSwankkişisinden e-mail yoluyla gerekli izinler alınmış (Bkz. Ek-6) ve dilsel, psikolojik ve kültürel farklılıklar nedeniyle oluşabilecek etkinin en aza indirilmesi amacıyla bir yönerge

hazırlanmıştır. Ardından ölçeğin çeviri sürecine geçilmiş ve bu süreçte iki yabancı dil uzmanı ve bir alan uzmanının katılımıyla ölçek Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu süreçte çeviri yapacak uzmanların hem alanyazına hem de çeviri diline hâkim olmalarına (Çapık, Gözüm ve Aksayan, 2018) ve her iki dildeki kültürel, psikolojik ve yapısal farklılıklara dikkat etmelerine özen gösterilmiştir. Çeviri sürecinde aşağıdaki hususlara dikkat edilmiştir.

- Çeviri sürecinde kavramsal olarak eşdeğer ifadelerin kullanılmasına dikkat edilmiştir.
- Çeviri sürecinde uzun ve karışık cümlelerden kaçınılmış, basit ve sade bir anlatıma özen gösterilmiştir.
- Çeviri sürecinde hedef kitle göz önünde bulundurulmuş ve kelimeler bu hedef kitleye yönelik seçilmiştir.
- Çeviri sürecinde teknik terimlerden ve/veya bozuk, argo ifadelerden kaçınılmıştır.
- Çeviri sürecinde söz öbeklerinin anlamsal olarak karşılmasına dikkat edilmiştir.

Değerlendirme: Ölçeğin Türkçe'ye çevrilmesi sürecinin ardından çevirilerin değerlendirilmesi süreci başlamıştır. Değerlendirme sürecinde, çeviri sürecindeki uzmanlardan farklı olarak üç Türk dili uzmanı ve üç yabancı dil uzmanına, Seçer (2018) tarafından hazırlanan değerlendirme formu birbirlerinden bağımsız olarak sunulmuştur.

Dilsel eşdeğerlik açısından değerlendirme: Bu süreçte, üç yabancı dil uzmanından, yapılan çeviriyi dilsel eşdeğerlik açısından incelemeleri istenmiştir. Yabancı dil uzmanlarından maddelerin İngilizce orijinal halini, daha sonra ise Türkçe halini okumaları ve 1 en düşük, 5 en yüksek olmak üzere orijinal metnin Türkçe metni anlam ve içerik yönünden ne düzeyde karşıladığını belirtmeleri beklenmiştir. Ayrıca maddelere ilişkin görüş ve önerileri sunabilmeleri için ayrı bir "Yorum" bölümü sunulmuştur. Uzman görüşleri sonucunda ortalama değerler hesaplanmış ve dilsel eşdeğerlik açısından maddelerin orijinal halleri ile Türkçe'ye uyarlanmış halleri arasındaki uygunluk incelenmiştir.

Dil ve anlam yönünden değerlendirme: Ölçeğin yabancı dil eşdeğerliliği açısından incelenmesinin ardından Türkçe'ye çevrilmiş maddelerin dil ve anlam yönünden

uygunluğu üç Türk dili uzmanı tarafından araştırılmıştır. Bu süreçte, Türk dili uzmanlarından Türkçe'ye çevrilmiş maddeleri okumaları ve 1 en düşük, 5 en yüksek olmak üzere her bir maddenin dil ve anlam bakımından ne düzeyde anlaşılır olduğunu değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca maddelere ilişkin görüş ve önerileri sunabilmeleri için ayrı bir “Yorum” bölümü sunulmuştur. Uzman görüşleri sonucunda ortalama değerler hesaplanmış, dil ve anlam bakımından Türkçe'ye uyarlanmış maddelerin uygunluğu incelenmiştir.

Kapsam geçerliği: Çevirilerin değerlendirilmesi sürecinin ardından Türkçe'ye çevrilmiş maddelerin kapsam yönünden uygunluğu Çocuk Gelişimi alanında uzman dört öğretim üyesi tarafından araştırılmıştır. Bu süreçte, alan uzmanlarından Türkçe'ye çevrilmiş maddeleri okumaları ve 1 en düşük, 5 en yüksek olmak üzere her bir maddenin araştırmanın amacı yönünden içeriği ne düzeyde ölçtüğünü değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca maddelere ilişkin görüş ve önerileri sunabilmeleri için ayrı bir “Yorum” bölümü sunulmuştur. Uzman görüşleri sonucunda LawsheTekniği ile Türkçe'ye uyarlanan her bir maddenin kapsam geçerlik oranı hesaplanmıştır (Lawshe, 1975).

Geri Çeviri ve Değerlendirme: Kapsam geçerliği sürecinin ardından ölçeğin orijinal ve Türkçe diline hâkim farklı iki dil uzmanı tarafından ölçek geri çevrilmiştir. Ardından dil uzmanlarından orijinal metin ile Türkçe'den İngilizceye geri çevrilen son metni anlam yönünden karşılaştırması istenmiştir. Ayrıca, maddelere ilişkin görüş ve önerileri sunabilmeleri için ayrı bir “Yorum” bölümü sunulmuştur. Maddelerin birbirleri ile uyumlu olup olmadıkları incelenerek aradaki farklar tartışılmış ve ölçeğe son hali verilmiştir. Uzman görüşü sonucunda ortalama değerler hesaplanmış, anlam bakımından geri çevriliş yapılmış maddeler ile orijinal maddelerin uygunluğu incelenmiştir.

Dil geçerliği: Geri çevirme sürecinin ardından İngilizce alanında uzman 12 öğretmenin katılımıyla dil geçerliği süreci başlamış ve öncelikle ölçeğin orijinal hali bu öğretmen grubuna uygulanmıştır. Ölçeğin orijinal halinin uygulanmasından üç hafta sonra ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmış hali aynı gruba tekrar uygulanmış ve bu iki uygulama sonucunda elde edilen veriler SPSS programına aktarılmıştır. Eşleştirilmiş örneklem t-testi ve Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile orijinal ölçek ve Türkçe uyarlaması arasındaki ilişki incelenmiştir.

Yapı geçerliği ve güvenirlik analizi: Ölçeğin yapı geçerliği ve güvenirlik analizleri için olasılıklı örnekleme yöntemlerinden basit rastlantısal örnekleme yöntemi ile belirlenen 447 çocuğa Türkçe'ye uyarlanmış “Çocuklar için Özgecilik Ölçeği” çevrimiçi ortamda uygulanmıştır. Elde edilen nicel veriler SPSS programına aktarılmış ve analiz sürecine devam edilmiştir. Bu çalışmada, ölçeğin yapı geçerliği için 447 veri üzerinden LISREL (Linear Structural Relations) programı kullanılarak faktör sayısı belirli olduğu için açılımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmamış olup, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Açılımlayıcı faktör analizi teori geliştirme sürecinde, ölçeğin ilk geliştirme aşamasında sıklıkla kullanılan çok değişkenli istatistik iken, doğrulayıcı faktör analizi var olan teorinin değerlendirilmesinde kullanılan çok değişkenli istatistiktir (Keith, 2005). DFA, daha önceden tanımlanmış ve sınırlandırılmış bir yapının, bir model olarak doğrulanıp doğrulanmadığının test edildiği güçlü bir analizdir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Bu açıdan DFA, kuramsal bilginin sınanması ve/veya doğrulanması amacıyla kullanılmakta olup belirli bir kuramsal temele dayanarak oluşturulmuş ve faktör sayısı ile bu faktörler arasındaki ilişkinin belli olduğu kültürler arası yapıların karşılaştırılması gibi çalışmalarda DFA ile yapı geçerliği incelenebilmektedir (Watkins, 1989). Diğer bir ifadeyle, ölçek uyarlama çalışmalarında, orijinal ölçeğin belli bir faktör yapısına sahip bulunması nedeniyle doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı daha uygun görünmektedir (Fabrigar, Wegener, MacCallum ve Strahan, 1999; Güngör, 2016). Stapleton (1997), Floyd ve Widaman (1995) tarafından yapılan çalışmalarda da DFA ile yapı geçerliğinin değerlendirilmesinin daha uygulanabilir olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda “Altruism Scale for Children” ölçeğinin faktör yapısının daha önceden doğrulanmış olması ve yapı geçerliği sürecinde güçlü bir analiz yöntemi olması nedeniyle bu araştırmanın yapı geçerliği süreci DFA ile yürütülmüştür. DFA analizi sonucunda ,05 anlamlılık düzeyinde t değerlerinin 1,96'dan (Şimşek, 2007; Schumacker ve Lomax, 2010); faktör yük değerlerinin ise ,30'dan (Harrington, 2009) yukarı olması önerilmektedir. Ayrıca, standart çözümlere ait hata varyansdeğerlerinde ,90'dan aşağı olması gerekmektedir (Harrington, 2009). Uyum indeksleri incelendiğinde ise χ^2/df değerinin 2, 3 veya 5'in altında olması gerektiği vurgulanmıştır (Bollen, 1989). RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) değeri ,05'in altında olduğunda mükemmel, ,05 ile ,08 arasında olduğunda ise kabul edilebilir veri uyumuna işaret etmektedir (Browne ve Cudeck, 1993). SRMR (Standardized Root

Mean Square Residual) değerinin ise ,10'un altında olması istenmektedir (Kline, 2005). Ayrıca CFI (Comparative Fit Index) değerinin ,90 üzerinde olması önerilmektedir (Hu ve Bentler, 1999). Kline (2005) tarafından yapılan çalışmada bu dört değerin rapor edilmesi yeterli görülmüştür.

lğin güvenirliği ise 447 veri üzerinden Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ile 44 veri üzerinden ise test tekrar test yöntemi ile araştırılmıştır. Test-tekrar test güvenirliğini incelemek amacıyla ölçek, iki hafta ara ile iki kez uygulanmış ve iki uygulama arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır. Tavşancıl (2010), test tekrar test uygulamasının en az 30 kişiye, 15 gün arayla yapılmasını önermiştir. Erkuş (2012), test tekrar test yönteminin en az 10-15 kişi ile yapılabileceğini belirtmiştir. Son olarak şeker ve Gençdoğan (2014) ise, hedef kitleyi temsil eden 30 ile 50 katılımcının yeterli olacağını belirtmişlerdir. Elde edilen değer bir'e yaklařtıķa güvenirliğin yükseldiği söylenmektedir. Cronbach alfa güvenirlik katsayısının ,60- ,80 aralığında olması lğin güvenilir olduğunu gösterirken, bu değerin ,80 ve üzeri olması lğin yüksek güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2004; şencan, 2005). Öte yandan test tekrar test güvenirliğinin araştırılması amacıyla birinci ve ikinci uygulama sonrasında elde edilen puanların ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olup olmadığı eşleştirilmif örneklem t testi ve pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile araştırılmıştır. Elde edilen korelasyon katsayısı (r), ,20<r ise çok zayıf; ,20<r<,40 ise zayıf; ,40<r<,60 ise orta; ,60<r<,80 ise yüksek r>,80 ise çok yüksek düzeyde ilişkinin olduğunu göstermektedir (Evans, 1996).

Ölçek Uygulama Süreci: Bu araştırmada, 30 maddeden oluşan ve tek faktörlü yapıya sahip olan "Altruism Scale for Children" isimli orijinal lek, Türkçe'ye uyarlama süreci sonrasında 28 maddeden oluşan tek faktörlü yapıya sahip olan "ocuklar için özgecilik lği" halini almıştır. Ölçekten alınacak en düşük puan 28 iken en yüksek puan 84 olarak belirlenmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, yüksek özgecilik düzeyine karşılık gelmektedir. Uyarlama süreci sırasında 10-18 yaş aralığında toplamda 551 veri üzerinde kayıp veri analizi yapılmış ve herhangi bir kayıp verinin olmadığı görülerek 551 veri ile veri temizleme sürecine geçilmiştir. Veriler SPSS programına aktarılmış ve veri temizleme amacıyla öncelikle her bir maddenin z puanı hesaplanmış; histogram, kutu ve normal olasılık grafikleri incelenmiş, ortaya çıkan 16 u değer silinerek 535 veri ile analiz sürecine normallik

testleri ile devam edilmiştir. Öncelikle betimsel yöntemler ile dağılımın normalliği incelenmiş ve dağılıma ait aritmetik ortalama, mod, medyan gibi istatistiksel değerlerin birbirine yakın olduğu görülmüştür. Ayrıca, çarpıklık ve basıklık katsayıları -1 ile +1 değerleri arasında bulunmuştur. Histogram, kutu ve Q-Q grafikleri yardımıyla da verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları incelendiğinde ise $p < .05$ olduğu görülmüş ve normallik şartını sağlamadığı belirlenmiştir. Ancak, dağılımın normalliği için Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları yanı sıra betimsel ve grafiksel yöntemlerin de değerlendirilmesi gerektiği önerildiğinden (Abbott, 2011; Gnanadesikan, 1997; Hair vd., 2010; McKillup, 2012; Stevens, 2009; Thode, 2002) bu çalışmada kullanılan “Çocuklar için Özgecilik Ölçeği” için verilerin dağılımının normal olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 2.3. Verilerin dağılımına ait betimsel istatistik sonuçları

	Mod	Medyan	\bar{x}	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Min	Maks	Kolmogorov-Smirnov
ÇİÖÖ	84,60	79,32	77,07	7,95	-,825	,019	54,60	88,80	,000

Bu araştırmada, 10-18 yaş aralığındaki çocukların özgecilik düzeylerinin cinsiyete göre istatistiksel açıdan farklılaşıp farklılaşmadığı ,05 anlamlılık düzeyinde bağımsız gruplar için t-testi ile; cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, doğum sırası ve anne-baba eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan farklılık gösterip göstermediği ise yine ,05 anlamlılık düzeyinde ANOVA testi ile araştırılmıştır. İstatistiksel açıdan anlamlı çıkan sonuçlarda hangi gruplar arasında farklılaşmanın olduğunu belirlemek amacıyla Post-Hoc analiz tekniklerine geçilmiştir. Levene testi ile varyansların homojenliği sağlandığı için ($p > ,05$) Tukey HSD; sağlanmadığı ($p < ,05$) durumlarda ise Games-Howell çoklu karşılaştırma tekniklerinden yararlanılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, 10-18 yaş aralığındaki çocukların özgecilik düzeylerini belirlemek amacıyla Swank, Limberg ve Liu (2019) tarafından geliştirilmiş “Altruism Scale for Children” isimli ölçeğin Türkçe’ye uyarlama süreci ve çocukların özgecilik düzeylerine ilişkin bulgular sunulmuştur.

Geçerliğe İlişkin Bulgular

Kapsam ve Dil Geçerliği

Bu süreçte, öncelikle orijinal ölçek, iki yabancı dil uzmanı ve bir alan uzmanının katılımıyla Türkçe’ye çevrilmiştir. Ardından çeviriyi yapan uzmanlardan farklı üç yabancı dil uzmanı çeviriyi dilsel eşdeğerlik açısından 1 en düşük, 5 en yüksek olmak üzere puanlamıştır. Elde edilen puan ortalamasına ilişkin dağılım Çizelge 3.1’de sunulmuştur.

Çizelge 3.1. Dilsel eşdeğerlik açısından ölçek maddelerine ilişkin puan ortalamaları

Madde	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
\bar{X}	4,7	3,3	4,7	5,0	5,0	4,7	4,0	4,7	5,0	4,3	3,7	4,0	3,7	5,0	4,3
Madde	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
\bar{X}	2,7	5,0	4,7	4,7	5,0	4,3	4,7	4,3	5,0	4,3	4,3	3,7	4,7	4,7	5,0

Çizelge 3.1 incelendiğinde, her bir madde için orijinal metnin Türkçe metni anlam ve içerik yönünden ne düzeyde karşıladığı hesaplanmış ve puan ortalamalarının 2,7 ile 5,0 arasında dağıldığı görülmüştür. 30 ölçek maddesi içerisinde 25 maddenin 4 ve üzerinde puana sahip olduğu belirlenmiştir. M11, M13, M27 numaralı maddelerin 3,7 puana; M2 numaralı maddenin 3,3 puana sahip olduğu görülmüştür. M16 numaralı madde ise 2,7 puan ile diğer maddelere oranla daha düşük düzeyde kalmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda düzeltme önerilen maddeler tekrar incelenmiş ve uzman görüşleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmiştir.

Ölçeğin yabancı dil eşdeğerliliğinin incelenmesinin ardından Türkçe’ye çevrilmiş maddelerin dil ve anlam yönünden uygunluğu üç Türk dili uzmanı tarafından 1 en

düşük, 5 en yüksek olmak üzere puanlanmıştır. Elde edilen puan ortalamasına ilişkin dağılım Çizelge 3.2.'de sunulmuştur.

Çizelge 3.2. Dil ve anlam bakımından ölçek maddelerine ilişkin puan ortalamaları

Madde	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
X	4.7	3.3	5,0	5,0	5,0	4.7	4,0	4.7	5,0	4.7	4.3	4,0	5,0	5,0	4.3
Madde	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
X	3,0	5,0	4.7	4.7	5,0	4.3	4.7	5,0	5,0	4.3	4.3	3.7	4.7	4.3	5,0

Çizelge 3.2. incelendiğinde her bir madde için Türkçe metnin ne düzeyde anlaşılır olduğu hesaplanmış ve puan ortalamalarının 3,0 ile 5,0 arasında dağıldığı görülmüştür. 30 ölçek maddesi içerisinde 27 maddenin 4,0 ve üzerinde puana sahip olduğu belirlenmiştir. M27 numaralı maddenin 3,7 puana; M2 numaralı maddenin 3,3 puana sahip olduğu görülmüştür. M16 numaralı madde ise 3,0 puan ile diğer maddelere oranla daha düşük düzeyde kalmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda düzeltme önerilen maddeler tekrar incelenmiş ve yeniden düzenlenmiştir. En düşük puana sahip olan M16 için uzmanlar maddenin daha anlaşılır olması gerektiği yönünde görüşlerde bulunmuştur.

Ölçeğin dil ve anlam bakımından incelenmesinin ardından kapsam geçerliği açısından uygunluğu Çocuk Gelişimi alanında uzman dört öğretim üyesinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Uzman puanlamaları sonunda ilgili maddenin puan ortalaması 4,0 ve üzerinde ise kapsamı karşılıyor (1); altında ise kapsamı karşılamıyor (0) şeklinde değerlendirme yapılmış ve Lawshe Tekniği ile Türkçe'ye uyarlanan her bir maddenin kapsam geçerlik oranı hesaplanmıştır. Lawshe kapsam geçerlik oranının yüksek ve düşük olması, uzmanların her bir maddeye verdikleri puanların uygunluğuna göre hesaplanmakta ve bu oran -1 ile +1 arasında değer almaktadır. Dört uzman için ,05 aralığında minimum kapsam geçerlik oranı ,99 olarak belirtilmiştir (Lawshe, 1975). Bu çalışmada 1 en düşük, 5 en yüksek olmak üzere her bir maddenin kapsam yönünden araştırmanın amacına ne düzeyde karşılık geldiği hesaplanmış ve elde edilen puan ortalamaları 5,0; kapsam geçerlik oranları ise 1,0 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin dil ve anlam bakımından incelenmesinin ardından ölçeğin orijinal ve Türkçe diline hâkim farklı bir dil uzmanı tarafından ölçek geri çevrilmiştir. Orijinal metin ile Türkçe'den İngilizceye geri çevrilen son metin anlam yönünden uygunluğu dil uzmanı tarafından 1 en düşük, 5 en yüksek olmak üzere puanlanmıştır. Elde edilen puan ortalamasına ilişkin dağılım Çizelge 3.3'te sunulmuştur.

Çizelge 3.3. Geri çevirme açısından ölçek maddelerine ilişkin puan ortalamaları

Madde	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
\bar{X}	5,0	5,0	4,8	4,8	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	4,5	4,8	4,8	5,0	5,0	5,0
Madde	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
\bar{X}	5,0	4,8	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	4,8

Çizelge 3.3. incelendiğinde her bir madde için orijinal metin ile Türkçe'den İngilizceye geri çevrilmiş son metin arasındaki uyumluluk puanını 4,5 ile 5,0 arasında olduğu görülmüş ve ölçek maddelerinin anlam yönünden Türkçe diline uygun şekilde çevrildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çeviri ve değerlendirme sürecinin ardından dil geçerliğinin sağlanması adına İngilizce alanında uzman 12 öğretmenin katılımıyla dil geçerliği süreci başlamıştır. Öncelikle ölçeğin orijinal hali, üç hafta sonra da ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmış hali aynı gruba tekrar uygulanmıştır. Eşleştirilmiş örneklem t-testi ile orijinal ölçeğe ve Türkçe uyarlamasına ait maddelerin ortalama puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular Çizelge 3.4'te ayrıntılı olarak sunulmuştur.

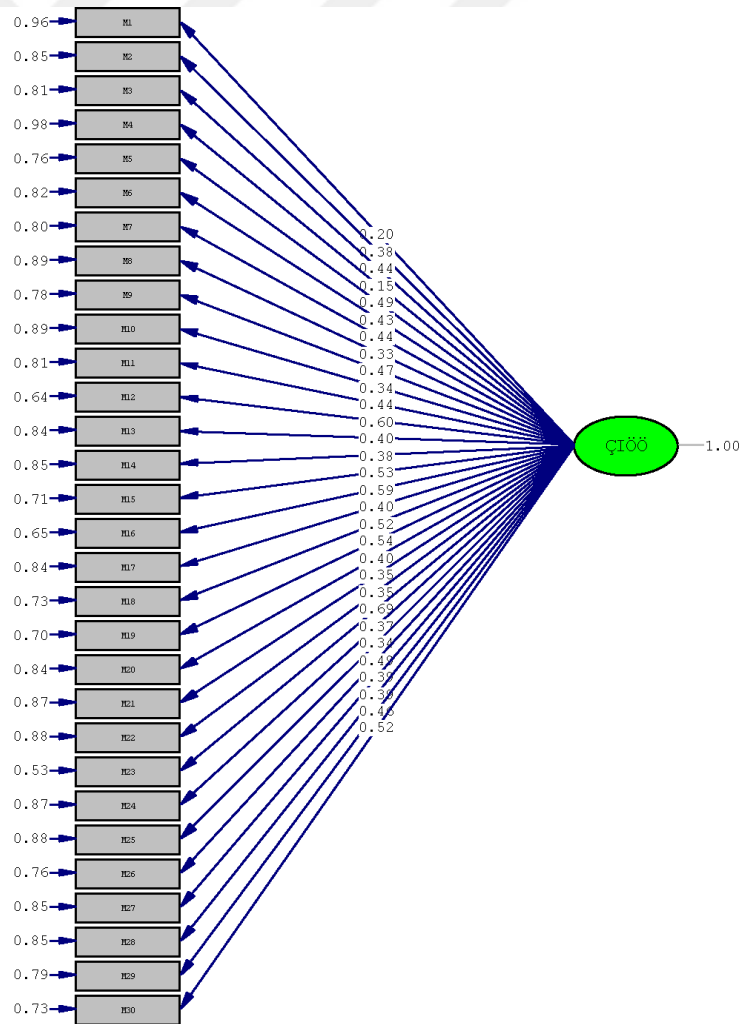
Çizelge 3.4. Dil geçerliğine ilişkin eşleştirilmiş örneklem t-testi sonuçları

Madde	Dil	Ss	t	p	Madde	Dil	Ss	t	p
M1	İngilizce	,452	,000	1,000	M16	İngilizce	,193	-,561	,586
	Türkçe	,452				Türkçe	,179		
M2	İngilizce	,622	-,321	,754	M17	İngilizce	,131	1,000	,339
	Türkçe	,577				Türkçe	,149		
M3	İngilizce	,996	,518	,615	M18	İngilizce	,225	-,821	,429
	Türkçe	,996				Türkçe	,193		
M4	İngilizce	,289	,000	1,000	M19	İngilizce	,193	,000	1,000
	Türkçe	,289				Türkçe	,229		
M5	İngilizce	,651	,000	1,000	M20	İngilizce	,167	-1,000	,339
	Türkçe	,651				Türkçe	,000		
M6	İngilizce	,718	-1,483	,166	M21	İngilizce	,083	-1,000	,339
	Türkçe	,651				Türkçe	,000		
M7	İngilizce	,577	-1,000	,339	M22	İngilizce	,179	-1,393	,191
	Türkçe	,000				Türkçe	,000		
M8	İngilizce	,793	-,321	,754	M23	İngilizce	,083	,000	1,000
	Türkçe	,778				Türkçe	,083		
M9	İngilizce	,905	-,233	,820	M24	İngilizce	,131	-1,483	,166
	Türkçe	,793				Türkçe	,083		
M10	İngilizce	,669	-1,000	,339	M25	İngilizce	,083	-1,000	,339
	Türkçe	,389				Türkçe	,000		
M11	İngilizce	,389	,000	1,000	M26	İngilizce	,167	-1,000	,339
	Türkçe	,389				Türkçe	,000		
M12	İngilizce	,651	-,364	,723	M27	İngilizce	,284	-,209	,838
	Türkçe	,452				Türkçe	,260		
M13	İngilizce	,651	-,821	,429	M28	İngilizce	,112	-1,149	,275
	Türkçe	,793				Türkçe	,149		
M14	İngilizce	,289	,000	1,000	M29	İngilizce	,142	,000	1,000
	Türkçe	,289				Türkçe	,142		
M15	İngilizce	,289	-1,000	,339	M30	İngilizce	,188	-,290	,777

Çizelge 3.4 incelendiğinde, orijinal ölçeğe ve Türkçe uyarlamasına ait maddelerin ortalama puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>,05$). Buna göre, ölçeğin orijinal ve Türkçe formlarındaki maddelerin aynı anlam ifade ettiği belirlenmiştir.

Yapı Geçerliğine İlişkin Bulgular

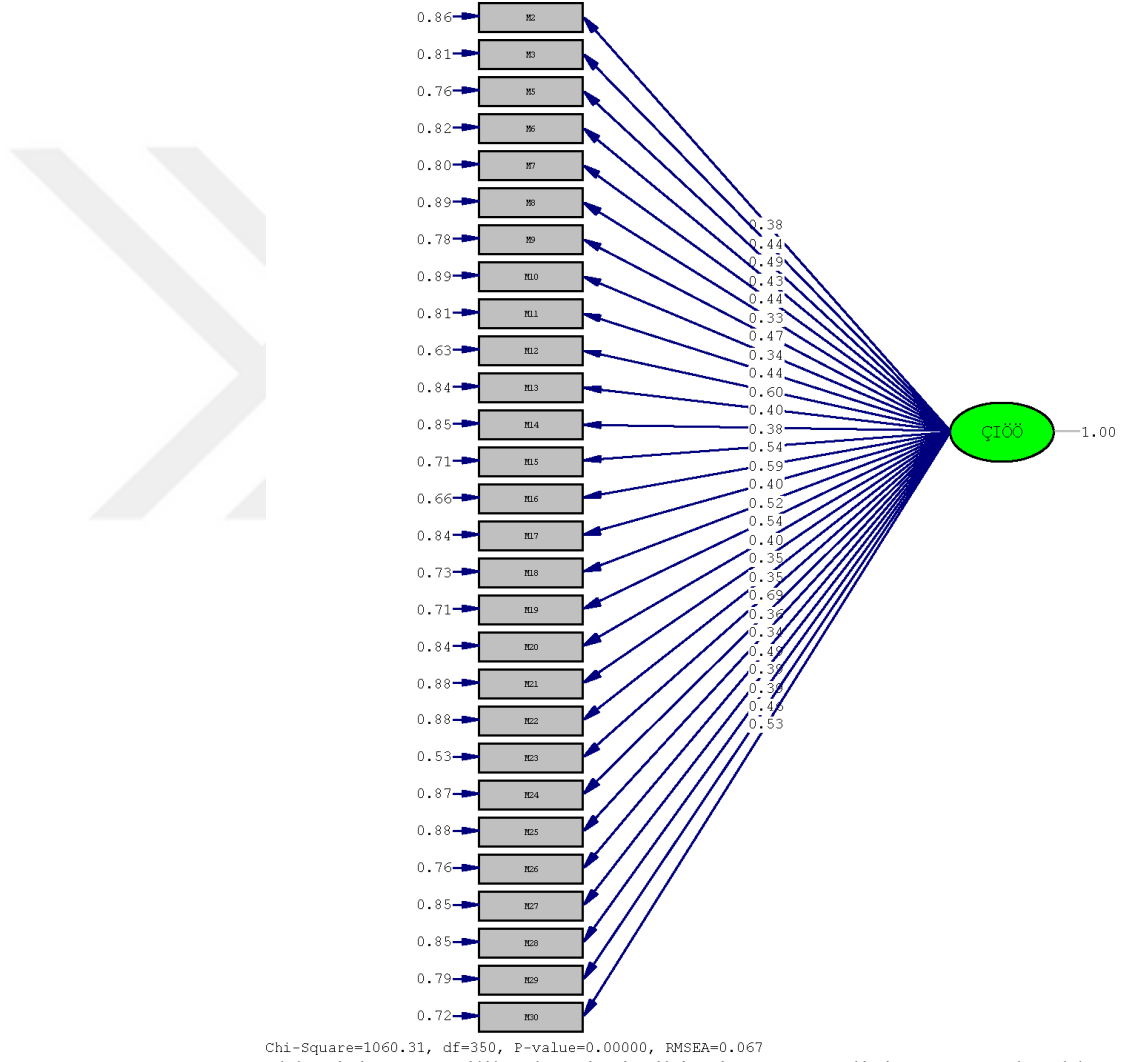
Bu çalışmada ölçeğin yapı geçerliğinin araştırılması amacıyla DFA yapılmıştır. 447 veri üzerinden 30 madde ile başlanan DFA süreci sonucunda bütün maddelere ilişkin t değerlerinin ,05 düzeyinde anlamlı olduğu görüldüğü M1 ve M4 numaralı maddelerin faktör yüklerinin ,30'dan aşağı olduğu, standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin ise ,90'dan yukarı olduğu görülmüştür. DFA analizi sonucunda elde edilen standart katsayıları ait yol diyagramı Şekil 1'de sunulmuştur.

Chi-Square=1155.59, df=405, P-value=0.00000, RMSEA=0.064

Şekil 3.1. Çocuklar için özgeciklik ölçeği'nin birinci DFA analizi sonucunda elde edilen standart katsayıları ait yol diyagramı

Şekil 3.1 incelendiğinde, M1 ve M4 numaralı maddelere ait faktör yüklerinin sırasıyla ,20 ve ,15 olduğu; standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin ise sırasıyla ,96 ve ,98 olduğu görülmüştür. Önerilen modifikasyonlar sonrasında da bu değerlerin istenilen düzeye gelmediği görülmüş ve M1 ile M4 numaralı maddeler ölçekten çıkarılmıştır. 28 madde üzerinden tekrar DFA yapılmış ve elde edilen t değerlerinin ve standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin istenilen aralıklarda olduğu görülmüştür. 28 maddeye yönelik standart katsayılara ait yol diyagramı Şekil 3.2’de sunulmuştur.

Şekil 3.2. Çocuklar için özgecilik ölçeği'nin ikinci DFA analizi sonucunda elde edilen standart katsayılara ait yol diyagramı

Şekil 3.2 incelendiğinde ölçeğe ait bütün maddelere ilişkin t değerlerinin ,05 düzeyinde anlamlı olduğu, faktör yüklerinin ,30'dan yukarı olduğu ve standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin de ,90'dan yukarı olmadığı görülmüştür. Ardından önerilen modifikasyonlardan en uygun ikisi yapılmış, t değerlerine ve

standart katsayılara ilişkin yol diyagramları ile uyum indeksleri Çizelge 3.5'te incelenmiştir.

Çizelge 3.5. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

	χ^2	Df	χ^2/df	CFI	RMSEA	SRMR
Modifikasyon öncesi	1060,31	350	3,029	,92	,067	,062
Modifikasyon sonrası	887,15	348	2,549	,93	,062	,059
Mükemmel uyum aralığı			≤ 3	$\geq ,95$	$\leq ,05$	$\leq ,05$
Kabul edilebilir uyum aralığı			2-5	,90-,95	,05-,08	,05-,10
Sonuç			Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Kabul Edilebilir Uyum

Çizelge 3.5 incelendiğinde; χ^2 derecesinin serbestlik derecesine bölünmesiyle elde edilen χ^2/df değeri 2,549 olarak bulunmuş ve mükemmel uyum düzeyinde olduğu görülmüştür. Diğer taraftan, RMSEA değeri ,062; SRMR değeri ,059 ve CFI değeri ise ,93 olarak bulunmuş ve kabul edilebilir uyum düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre ölçeğin yapı geçerliği doğrulanmıştır.

Güvenirlige İlişkin Bulgular

Ölçeğin yapı geçerliğinin sağlanmasının ardından 28 madde ile güvenirlik analizi sürecine geçilmiştir. Ölçeğin güvenirliği 447 veri üzerinden Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ve 44 veri üzerinden test tekrar test yöntemi ile araştırılmıştır. Elde edilen değerler Çizelge 3.6'da sunulmuştur.

Çizelge 3.6. Güvenirlige ilişkin sonuçlar

		N	\bar{x}	Ss	t	p	r	a
Test-tekrar test	Birinci uygulama	44	74,13	5,91	1,054	,298	,712	,832
	İkinci uygulama	44	73,40	6,13				
Cronbach Alfa								,871

Çizelge 3.6 incelendiğinde ölçeğin güvenirliği için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının ,871 olduğu görülmüştür. Ayrıca birinci ve ikinci uygulama sonrası elde edilen puanlar arasında da istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı ($p=,298>,05$), yüksek düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu ($r=,712$) belirlenmiştir. Test tekrar test güvenirliğinin değerlendirilmesi için sınıf içi korelasyon katsayısı

incelenmiş ve ,832 olarak bulunmuştur. Cronbach alfa ve test-tekrar test sonuçlarına göre ölçeğin güvenilir olduğu görülmektedir.

Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeğinin Bağımsız Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi

Bu bölümde, Türkçe'ye uyarlanan ve 28 maddeden oluşan tek faktörlü “Çocuklar için Özgecilik Ölçeği” kullanılarak 10-18 yaş aralığındaki çocukların özgecilik düzeyleri incelenmiştir. Ayrıca, çocukların özgecilik düzeylerinin cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Ölçekten alınacak en düşük puan 28 iken en yüksek puan 84 olarak belirlenmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, yüksek özgecilik düzeyine karşılık gelmektedir. Betimsel istatistikler sonucunda 10-18 yaş aralığındaki çocukların özgecilik düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu görülmektedir ($\bar{x} = 71,93$).

Çizelge 3.7. Araştırmaya dahil edilen çocukların cinsiyetine göre özgecilik düzeylerine ilişkin t-testi sonuçları

		N	\bar{x}	Ss	Sd	t	p
Özgecilik Düzeyi	Kız	334	72,06	7,52	533	,508	,611
	Erkek	201	71,73	7,29			

*p<,05

Çizelge 3.7 incelendiğinde, çocukların özgecilik puanları cinsiyet değişkeni açısından karşılaştırıldığında kız çocukların özgecilik puan ortalamalarının ($\bar{x} =72,06$) erkek çocuklara ($\bar{x} =71,73$) oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak yapılan t testi sonucunda cinsiyetin çocukların özgecilik puanları açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir (p>,05).

Çizelge 3.8. Araştırmaya dahil edilen çocukların yaşlarına göre özgecilik düzeylerine ilişkin ANOVA sonuçları

Değişken	Yaş	N	\bar{x}	Ss	F	p	Anlamlı fark
Özgecilik Düzeyi	10	17	74,47	7,43	4,409	,000*	
	11	61	75,83	5,29			
	12	72	72,63	8,04			
	13	90	72,37	7,19			
	14	62	71,12	7,73			
	15	79	71,87	6,62			
	16	51	70,37	7,77			
	17	83	69,26	7,50			
	18	20	71,35	7,84			

*p<,05

Çizelge 3.8’ de çocukların yaşlarına göre Çocuklar için Özgecilik Ölçeği’nden alınan puanlar incelendiğinde, 11 yaşındaki çocukların özgecilik puan ortalamalarının ($\bar{x} = 75,83$) diğer yaş gruplarındaki çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda çocukların yaşlarının özgecilik düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir [F(4,409)] ($p < ,05$). Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını ve hangi yaşlar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Tukey HSD çoklu karşılaştırma tekniği kullanılmıştır. Çocukların özgecilik düzeylerine ait ortalama puanları incelendiğinde bütün çocukların yüksek düzeyde özgeciliğe sahip olduğu görülmüştür. Diğer taraftan en yüksek özgecilik düzeylerinin 10 ve 11 yaşındaki çocuklara ait olduğu görülürken, daha yüksek yaşlardaki çocukların 10 ve 11 yaş çocuklara oranla daha düşük özgecilik düzeylerine sahip olduğu dikkat çekmektedir.

Çizelge 3.9. Araştırmaya dahil edilen çocukların sınıf düzeyine göre özgecilik düzeylerine ilişkin ANOVA sonuçları

	Sınıf	N	\bar{x}	Ss	F	p	Anlamlı fark
Özgecilik Düzeyi	5	58	75,63	6,28	5.052*	.000*	
	6	72	73,80	7,27			
	7	78	72,74	6,82			5>9
	8	73	72,10	7,71			5>10
	9	94	70,77	7,21			5>11
	10	72	70,15	7,20			
	11	64	69,59	7,17			
	12	24	70,50	9,34			

* $p < ,05$

Çizelge 3.9 incelendiğinde, çocukların özgecilik düzeyleri ile öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre yapılan Anova testi sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($p < ,05$). Bu farklılaşmanın hangi sınıf düzeyleri arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Tukey HSD çoklu karşılaştırma tekniği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda 5. sınıfta öğrenim gören çocukların özgecilik düzeyleri ile 9, 10 ve 11. sınıfta öğrenim gören çocukların özgecilik düzeyleri arasında 5. sınıfta öğrenim gören çocukların lehine anlamlı bir farklılaşma belirlenmiştir. Diğer taraftan en yüksek özgecilik düzeylerinin 5. sınıfta öğrenim gören çocuklarda olduğu, daha yüksek sınıf düzeylerinde öğrenim gören çocukların 5. sınıftaki çocuklara oranla daha düşük özgecilik düzeylerine sahip olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 3.10. Araştırmaya dahil edilen çocukların özgecilik düzeylerinin kardeş sayısına ilişkin ANOVA sonuçları

	Kardeş sayısı	N	\bar{x}	Ss	F	p	Anlamlı fark
Özgecilik Düzeyi	Tek çocuk	43	73,23	7,36	1,177	,318	-
	1 kardeş	223	70,06	7,00			
	2 kardeş	199	71,28	7,97			
	3 ve üzeri	70	72,62	7,17			

* p<,05

Çizelge 3.10 incelendiğinde, kardeşi olmayan çocukların özgecilik düzeylerinin diğer grupta yer alan çocuklara oranla daha yüksek olduğu ancak yapılan Anova testi sonucunda özgecilik düzeylerinin kardeş sayısı değişkeni açısından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır.

Çizelge 3.11. Araştırmaya dahil edilen çocukların doğum sırasına göre özgecilik düzeylerine ilişkin ANOVA sonuçları

	Çocuk sırası	N	\bar{x}	Ss	F	p	Anlamlı fark
Özgecilik Düzeyi	İlk Çocuk	261	71,92	7,65	,032	,968	-
	Ortanca	105	71,81	7,52			
	Son Çocuk	169	72,04	7,06			

* p<,05

Çizelge 3.11 incelendiğinde, ailedeki son çocuk olanların özgecilik düzeylerinin diğer çocuklara oranla daha yüksek olduğu ancak yapılan Anova testi sonucunda çocukların özgecilik düzeyleri ile doğum sırasının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır (p>,05).

Çizelge 3.12. Araştırmaya dahil edilen çocukların anne eğitim durumuna göre özgecilik düzeylerine ilişkin ANOVA sonuçları

	Eğitim durumu	N	\bar{x}	Ss	F	p	Anlamlı fark
Özgecilik Düzeyi	Okuryazar değil	14	73,35	10,65	1,941	,102	-
	İlkokul mezunu	146	72,21	7,35			
	Ortaokul mezunu	102	73,36	6,41			
	Lise mezunu	171	71,44	7,62			
	Üniversite mezunu	102	70,77	7,51			

* p<,05

Çizelge 3.12 incelendiğinde, okuryazar olmayan ($\bar{x} = 73,35$) ve ortaokul mezunu ($\bar{x} = 73,36$) olan annelerin çocuklarının özgecilik düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. En düşük özgecilik düzeyine sahip çocukların ise anneleri üniversite mezunudur. Ancak yapılan analiz sonucunda anne eğitim durumunun çocukların özgecilik düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır (p>,05).

Çizelge 3.13. Araştırmaya dahil edilen çocukların baba eğitim durumuna göre özgecilik düzeylerine ilişkin ANOVA sonuçları

	Eğitim durumu	N	\bar{x}	Ss	F	p	Anlamlı fark
Özgecilik Düzeyi	Okuryazar değil	12	76,08	8,15	2,820*	,025*	Okuryazar değil > Üniversite mezunu
	İlkokul mezunu	89	72,94	7,33			
	Ortaokul mezunu	89	72,46	7,70			
	Lise mezunu	188	72,09	7,445			
	Üniversite mezunu	157	70,57	7,084			

* p<,05

Çizelge 3.13 incelendiğinde, çocukların özgecilik düzeylerinin baba eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır (p<,05). Bu farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Games-Howel çoklu karşılaştırma tekniği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda okuryazar olmayan babaların çocuklarının özgecilik düzeyleri ile üniversite mezunu babaların çocuklarının özgecilik düzeyleri arasında okuryazar olmayan babaların çocuklarının lehine anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. En yüksek özgecilik düzeyi okuryazar olmayan babaların çocuklarında görülürken, en düşük özgecilik düzeyi babaları üniversite mezunu olan çocuklardır. Babaların eğitim düzeyi arttıkça çocuklardaki özgecilik düzeylerinin düştüğü saptanmıştır.

4. TARTIŞMA

Bu araştırmada ‘Çocuklar İçin Özgencilik Ölçeği’nin geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular bu bölümde literatürle desteklenerek tartışılmıştır.

Geçerlik ve güvenirlik çalışmasında ilk olarak dilsel eşdeğerlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe’ye kazandırılması için dilsel, psikolojik ve kültürel farklılıklar nedeniyle oluşabilecek etkinin en aza indirilmesi amacıyla bir yönerge hazırlanmıştır. Ardından ölçeğin eviri sürecine geçilmiş ve bu süreçte iki yabancı dil uzmanı ve bir alan uzmanının katılımıyla ölçek Türkçe’ye çevrilmiştir. Bu süreçte eviri yapacak uzmanların hem alanyazına hem de eviri diline hâkim olmalarına (apık vd., 2018) ve her iki dildeki kültürel, psikolojik ve yapısal farklılıklara dikkat etmelerine zen gösterilmiştir.

Ölçeğin Türkçe’ye çevrilmesi sürecinin ardından çevirilerin değerlendirilmesi süreci başlamıştır. Değerlendirme sürecinde, eviri sürecindeki uzmanlardan farklı olarak üç Türk diline hakim üç alan uzmanı ve ölçeğin orijinal dili olan İngilizce’ye hakim  uzmana değerlendirme formu birbirlerinden bağımsız olarak sunulmuştur. Uzman değerlendirmeleri sonucunda gelen öneriler göz önünde bulundurularak ölçeğin Türkçe hali şekillendirilmiştir.

Çevirilerin değerlendirilmesi sürecinin ardından Türkçe’ye çevrilmiş maddelerin kapsam yönünden uygunluğu Çocuk Gelişimi alanında uzman dört ğretim yesi tarafından incelenmiştir. Uzman görüşleri sonucunda Lawshe Tekniği ile Türkçe’ye uyarlanan her bir maddenin kapsam geçerlik oranı hesaplanmıştır (Lawshe, 1975). Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmış olup, lme aracınının tüm maddelerinin çocukların özgecilik düzeylerini incelemek için uygun olduğu ve lme aracının orjinalinde olduğu gibi 30 madde ile uygulanmasına karar verilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda ölçeğin kapsam geçerliği sağlanmıştır.

Kapsam geçerliği sürecinin ardından ölçeğin orijinal ve Türkçe diline hâkim farklı iki dil uzmanı tarafından ölçek geri çevrilmiştir. Ardından iki dil uzmanı tarafından orijinal metin ile Türkçe’den İngilizceye geri çevrilen son metni anlam yönünden

karşılaştırması istenmiştir. Uzman görüşü sonucunda ortalama değerler hesaplanmış, anlam bakımından geri çevrisi yapılmış maddeler ile orijinal maddelerin uygunluğu incelenmiştir. Geri çevirme sürecinin ardından İngilizce alanında uzman 12 öğretmenin katılımıyla dil geçerliği süreci başlamış ve öncelikle ölçeğin orijinal hali bu öğretmen grubuna uygulanmıştır. Ölçeğin orijinal halinin uygulanmasından üç hafta sonra ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmış hali aynı gruba tekrar uygulanmış ve bu iki uygulama sonucunda elde edilen veriler SPSS programına aktarılmıştır. Eşleştirilmiş örneklem t-testi ve Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile orijinal ölçek ve Türkçe uyarlaması arasındaki ilişki incelenmiştir. Orijinal ölçeğe ve Türkçe uyarlamasına ait maddelerin ortalama puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>,05$). Buna göre, ölçeğin orijinal ve Türkçe formlarındaki maddelerin aynı anlam ifade ettiğini belirlenmiştir.

Çalışmada LISREL paket programı kullanılarak faktör sayısı belirli olduğu için açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmamış olup, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi teori geliştirme sürecinde, ölçeğin ilk geliştirme aşamasında sıklıkla kullanılan çok değişkenli istatistik iken, doğrulayıcı faktör analizi var olan teorinin değerlendirilmesinde kullanılan çok değişkenli istatistiktir (Keith, 2005). Geçerlik, ölçme aracında ölçmek üzere hazırlandığı amaca hizmet etme derecesini veya ölçebilme düzeyi olarak tanımlanmaktadır bu nedenle bir ölçme aracında ilk aranması gereken özelliğin geçerlik olduğu söylenebilir. Ölçme araçlarında öncelikle geçerliğin sağlanması gerekmektedir (Seçer, 2018).

DFA, daha önceden tanımlanmış ve sınırlandırılmış bir yapının, bir model olarak doğrulanıp doğrulanmadığının test edildiği güçlü bir analizdir (Çokluk vd., 2012). Bu açıdan DFA, kuramsal bilginin sınanması ve/veya doğrulanması amacıyla kullanılmakta olup belirli bir kuramsal temele dayanarak oluşturulmuş ve faktör sayısı ile bu faktörler arasındaki ilişkinin belli olduğu kültürler arası yapıların karşılaştırılması gibi çalışmalarda DFA ile yapı geçerliği incelenebilir (Watkins, 1989). Diğer bir ifadeyle, ölçek uyarlama çalışmalarında, orijinal ölçeğin belli bir faktör yapısına sahip bulunması nedeniyle doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı daha uygun görünmektedir (Fabrigar vd., 1999; Güngör, 2016). Stapleton (1997), Floyd ve Widaman (1995) tarafından yapılan çalışmalarda da DFA ile yapı geçerliğinin değerlendirilmesinin daha uygulanabilir olduğu belirtilmiştir. Hair vd. (2010)' da DFA'nın başlıca amaçlarından birinin, önerilen ölçme modelinin yapı

geçerliliğini değerlendirmek olduğunu ifade etmiştir. Türk alanyazında bulunan ölçek uyarlama çalışmaları incelendiğinde de yapı geçerliğinin DFA ile araştırıldığı (Çetin ve Basım, 2012; Dural vd., 2014; Karakuş, vd., 2016; Özcan ve Koca, 2019) çeşitli araştırmalar görülmektedir. Test alt boyutları ve maddelerinin boyutlarla ilişkisine yönelik bir öngörü var ve boyutlar belirli ise sadece DFA analizi yapmanın yeterli olacağı; DFA sonucunda model veri uyumunun yetersiz çıkması durumunda AFA'ya dönülebileceğini belirtilmiştir (Gorsuch, 1997). Bu bağlamda “Altruism Scale for Children” ölçeğinin faktör yapısının daha önceden doğrulanmış olması ve yapı geçerliği sürecinde güçlü bir analiz yöntemi olması nedeniyle bu araştırmanın yapı geçerliği süreci DFA ile yürütülmüştür. DFA analizi sonucunda ,05 anlamlılık düzeyinde “t” değerlerinin 1,96’dan (Şimşek, 2007; Schumacker ve Lomax, 2010); faktör yük değerlerinin ise ,30’dan (Harrington, 2009) yukarı olması önerilmektedir. Ayrıca, standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin de ,90’dan aşağı olması gerekmektedir (Harrington, 2009). Uyum indeksleri incelendiğinde ise χ^2/df değerinin 2, 3 veya 5’in altında olması gerektiği vurgulanmıştır (Bollen, 1989). RMSEA değeri ,05’in altında olduğunda mükemmel, ,05 ile ,08 arasında olduğunda ise kabul edilebilir veri uyumuna işaret etmektedir (Browne ve Cudeck, 1993). SRMR değerinin ise ,10’un altında olması istenmektedir (Kline, 2005). Ayrıca CFI değerinin ,90’ın üzerinde olması önerilmektedir (Hu ve Bentler, 1999). Kline (2005) tarafından yapılan çalışmada bu dört değer rapor edilmesi yeterli görülmüştür.

Ölçeğin geçerliğini değerlendirmek için yapılan doğrulayıcı faktör analizinde uyum indeksine bakılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilirken faktör yük değeri 0,30’un altında ve hata varyansı 0,90’ın üzerinde olan maddelerden en düşük faktör yük değeri ve en yüksek hata varyansına sahip maddeler aşama aşama analiz dışı bırakılarak madde faktör yük değerleri, hata varyansları ve uyum indeksleri değerlendirilmiştir. Aşamalı analiz sonucunda 2 maddenin atıldığı 28 maddenin yer aldığı tek boyutlu modelin veriye en iyi uyumu sağladığı görülmektedir. Yeni oluşan 28 maddenin yer aldığı durum için her bir maddenin faktör yük değeri 0,30’dan yüksek ve hata varyansı değerleri 0,90’dan küçüktür.

Doğrulayıcı Faktör Analizi sonuçları incelendiğinde χ^2 derecesinin serbestlik derecesine bölünmesiyle elde edilen χ^2/df değeri 2,549 olarak bulunmuş ve mükemmel uyum düzeyinde olduğu görülmüştür. Diğer taraftan, RMSEA değeri ,062; SRMR değeri ,059 ve CFI değeri ise ,93 olarak bulunmuş ve kabul edilebilir

uyum düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre ölçeğin yapı geçerliği doğrulanmıştır.

Orjinal ölçekteki yapı ile uyum sağlamadığı için çıkartılan maddelere katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında; ölçekten çıkarılan M1 ve M4 numaralı maddelere ait faktör yüklerinin sırasıyla ,20 ve ,15 olduğu; standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin ise sırasıyla ,96 ve ,98 olduğu görülmüştür. Harrington' a göre (2009), faktör yük değerlerinin ise ,30'dan yukarı, standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin de ,90'dan aşağı olması gerekmektedir. DFA süreci sonucunda bütün maddelere ilişkin t değerlerinin ,05 düzeyinde anlamlı olduğu görülse de M1 ve M4 numaralı maddelerin faktör yüklerinin ,30'dan aşağı olduğu, standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin ise ,90'dan yukarı olduğu görülmüştür.

Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının ,60-80 aralığında olması ölçeğin güvenilir olduğunu gösterirken, bu değer ,80 ve üzeri olması ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2004; Şencan, 2005). Öte yandan test tekrar test güvenilirliğinin araştırılması amacıyla birinci ve ikinci uygulama sonrasında elde edilen puanların ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olup olmadığı eşleştirilmiş örneklem t testi ve pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile araştırılmıştır. Elde edilen korelasyon katsayısı (r), $,20 < r$ ise çok zayıf; $,20 < r < ,40$ ise zayıf; $,40 < r < ,60$ ise orta; $,60 < r < ,80$ ise yüksek $r > ,80$ ise çok yüksek düzeyde ilişkinin olduğunu göstermektedir (Evans, 1996).

Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının ,871 olduğu görülmüştür. Ayrıca birinci ve ikinci uygulama sonrası elde edilen puanlar arasında da istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı ($p = ,298 > ,05$), yüksek düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu ($r = ,712$) belirlenmiştir. Test tekrar test güvenilirliğinin değerlendirilmesi için sınıf içi korelasyon katsayısı incelenmiş ve ,832 olarak bulunmuştur. Cronbach alfa ve test-tekrar test sonuçlarına göre ölçeğin güvenilir olduğu görülmektedir. Bu araştırmada, 30 maddeden oluşan ve tek faktörlü yapıya sahip olan "Altruism Scale for Children" isimli orijinal ölçek, Türkçe'ye uyarlama süreci sonrasında 28 maddeden oluşan tek faktörlü yapıya sahip olan "Çocuklar için Özgecilik Ölçeği" halini almıştır. Ölçekten alınacak en düşük puan 28 iken en yüksek puan 84 olarak belirlenmiştir.

Bu araştırmada, 10-18 yaş aralığındaki çocukların özgecilik düzeylerinin cinsiyete göre istatistiksel açıdan farklılaşıp farklılaşmadığı ,05 anlamlılık düzeyinde bağımsız gruplar için t-testi ile; yaş, sınıf, kardeş sayısı, doğum sırası, anne/baba eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan farklılaşma oluşturup oluşturmadığı ise yine ,05 anlamlılık düzeyinde ANOVA testi ile araştırılmıştır. İstatistiksel açıdan anlamlı çıkan sonuçlarda hangi değişkenler arasında farklılaşmanın olduğunu belirlemek amacıyla Post-Hoc analiz tekniklerine geçilmiştir. Levene testi ile varyansların homojenliğinin sağlandığı için ($p>,05$) Tukey HSD; sağlanmadığı ($p<,05$) durumlarda ise Games-Howell çoklu karşılaştırma tekniklerinden yararlanılmıştır.

Türkçe'ye uyarlanan ve 28 maddeden oluşan tek faktörlü "Çocuklar için Özgecilik Ölçeği" kullanılarak 10-18 yaş aralığındaki çocukların özgecilik düzeylerinin cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, doğum sırası ve anne-baba eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

Çocukların özgecilik puanları cinsiyet değişkeni açısından karşılaştırıldığında kız çocukların özgecilik puan ortalamalarının erkek çocuklara oranla daha yüksek olduğu görölmektedir. Ancak yapılan t-testi sonucunda cinsiyetin çocukların özgecilik puanları açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir ($p>,05$).

Carlo vd. (2015), yaptıkları çalışma sonucunda tüm yaş gruplarında kızların, erkeklerden daha fazla sempati ve olumlu sosyal davranışta bulduklarını bildirmiştir. Eisenberg ve Mussenise özgecilikle ilgili yapılan çalışmaların çoğunluğunda cinsiyet açısından anlamlı farklılıklarının olmadığını ancak cinsiyet farklılıklarının gözleendiği durumlarda kızların erkeklere göre daha prososyal davranışlar gösterdiklerini belirtmişlerdir (Eisenberg ve Mussen, 1989). Bu sonuçlar cinsiyet ile özgecilik arasında ilişki bulunmadığını gösteren çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir (Duru, 2004; Ma, 2003). Buna karşılık kadınların erkeklere göre daha çok özgeci davranışlar sergilediklerini gösteren çalışmalarda bulunmaktadır (Fabes ve Eisenberg, 1998; Carlo, Crockett, Randall ve Roesch, 2007; Carlo, Randall, 2001).

Power ve Shanks'a göre (1989) kendinden ve başkalarının bildirdiği olumlu sosyal davranışlardaki cinsiyet farklılıkları, insanların gerçekte nasıl davrandıklarından ziyade erkek ve kızların nasıl olmaları gerektiği konusundaki anlayışlarını yansıtabilir. Bu sonucu ebeveynlerin kız çocuklarına erkek çocuklarından daha fazla

sosyal davranışlarda bulunmaları ve kibar davranmaları gerektiğine vurgu yapmaları ile ilişkilendirmek mümkündür. Ebeveynler kızların eylemlerini erkeklerin eylemlerinden önemli ölçüde daha sık doğuştan gelen faktörlere bağlarken, erkeklerin prososyal eylemlerinin çevresel faktörlere bağlı olarak görülmesi daha olasıdır (Akt. Fabes ve Eisenberg, 1998).

Çocukların yaşına göre özgecilik düzeylerine ilişkin yapılan analiz sonucunda; çocukların yaşlarının özgecilik düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir ($p<.05$). En yüksek özgecilik düzeylerinin 10 ve 11 yaşındaki çocuklara ait olduğu görülmüştür.

Çocukların özgecilik düzeyleri ile öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir ($p<.05$). Beşinci sınıfta öğrenim gören çocukların özgecilik düzeyleri ile 9, 10 ve 11. sınıfta öğrenim gören çocukların özgecilik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. En yüksek özgecilik düzeylerinin 5. sınıfta öğrenim gören çocuklarda olduğu, daha yüksek sınıf düzeylerinde öğrenim gören çocukların 5. sınıftaki çocuklara oranla daha düşük özgecilik düzeylerine sahip olduğu saptanmıştır. En düşük özgecilik düzeyi ise 11. sınıfta öğrenim gören öğrencilerdedir.

Ülkemizde ilkokula başlama yaşı göz önünde bulundurulduğunda araştırmada belirtilen yaş ve sınıf düzeyi paralel ilerlemektedir. Grunberg, Maycock ve Anthony, (1985), yaş ve özgecil davranışlar arasındaki ilişkinin eğrisel olduğunu, doğumdan itibaren yaklaşık 6 yaşına kadar bir artış ve ardından 7 yaş civarında özgecil davranışta bir azalma, ardından geç çocukluk ve ergenlik boyunca artış olduğunu söylemişlerdir. Bunu destekler nitelikte, Van der Graaff, Branje, De Wied, Hawk, Van Lier, ve Meeus (2014), yapmış oldukları çalışmada, kız ve erkek çocuklarda sempati ve prososyal davranışların ergenlik döneminde bir artış izlediğini gözlemlemiştir. Bununla birlikte çalışma bulgularının aksine, ergenlik döneminde, bazı araştırmalarda özgecil davranışın çocukluğun sonları ve erken ergenlik döneminde nispeten sabit olduğunu, orta ergenlik döneminde ise geç ergenlikte arttığı için azalma eğiliminde olduğunu belirtmektedir (Carlo vd., 2007; Inglés vd., 2008).

Piaget (1963), başkalarının bakış açılarını dikkate almak için çocukların somut işlemler aşamasına (7-12 yaş) ulaşması gerektiğini savunmuştur (Akt. Berk, 1983).

Çalışma bulgularına göre en yüksek özgecilik düzeylerinin 10, 11 yaş çocukları ve bu yaş grubunun eğitim gördüğü düzey olan, 5. sınıf çocuklarına ait olduğu görülmüştür. 10 ve 11 yaş Piaget'in somut işlemler dönemine denk gelmektedir. Kohlberg ise somut işlemler dönemine geçmeyle birlikte çocukların, ahlaki akıl yürütme evrelerinden olan geleneksel düzeye ulaştıklarını söylemiştir. Geleneksel düzeyde çocuklar toplum ve arkadaş çevreleri tarafından ideal kabul edilen "iyi çocuk" olma eğilimindedirler (Gander ve Gardiner, 2004). Bu dönemde ergenler, başkalarının bakış açılarını dikkate almak, ahlaki muhakeme yapma yeteneğinin gelişmesi, empatik becerinin kazanılması, bir gruba dahil olma isteği ve toplum tarafından onaylanma ihtiyacı hissetmeleri sebebiyle daha fazla toplum yanlısı davranış gösterme eğiliminde oldukları ve daha özgecil davranışlarda buldukları düşünülebilir. Araştırma bulgularına baktığımızda, orta ve geç ergenlik döneminde olan ergenlerin özgecilik puanlarının, geç çocukluk ve erken ergenlik döneminde olan çocukların özgecilik puanlarından düşük olduğu görülmektedir. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'nda, "Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası" aşaması 11-17 yaş olarak belirtilmiştir. Bu dönemde ergenlik çağına olan çocuk, ailesi ve arkadaşlarına karşı birey olduğunu kanıtlama çabası artık daha geniş çevreler ve toplum tarafından kabul görmek için vermektedir. (Yavuzer, 2001). Ergenlik dönemindeki çocuğun kendini kabul ettirme çabası bazen, duygusal coşku ve taşkınlık, ilişkilerde dalgalanmalar, toplum içinde sivrilme, ilgi çekme arzusu, rol sahibi olma çabası biçiminde görülebilir. Bazen bu davranışlar ergenin toplum tarafından onaylanmayan davranışlarda bulunmasına sebebiyet verebilir ve ergen toplumsal davranış modellerinden ziyade benmerkezci davranışlarda bulunabilir. Bu durum ergenin daha düşük düzeyde özgecil davranışlarıyla açıklanabilir.

Çocukların özgecilik düzeyleri ile kardeş sayısı değişkeni açısından karşılaştırıldığında tek çocukların, yani hiç kardeşi olmayan çocukların özgecilik düzeyleri bir veya birden fazla kardeşe sahip olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak yapılan analiz sonucunda kardeş sayısının çocukların özgecilik puanları açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır ($p > .05$).

Özdemir, Daşdaş ve Feyzal Kesen (2020) üniversite öğrencilerinin aile aidiyeti ve özgeci davranışları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, ailesiyle çoğunlukla düzenli zaman geçiren bireylerin diğerlerine kıyasla aile aidiyetinin ve özgeci davranışlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu bağlamda birden fazla

çocuğa sahip ailelerin, tek çocuğa sahip olan ailelere oranla çocuklarına daha az zaman ayırdıkları ve daha az iletişime geçtikleri savunulabilir. Özdemir vd. (2020) çalışmalarında ailesinin kendisini başkalarıyla kıyaslamadığını bildiren katılımcıların özgecilik düzeyinin aile ve yardımseverlik alt boyutlarında yüksek puan aldıklarını gözlemlenmiştir. Şehirli (2007) çalışmasında, iki kardeş olan çocuklara göre tek çocukların daha uyumlu olduğunu; üç ve üzeri kardeşi olan çocukların tek çocuklara göre daha fazla sosyal kaygı gösterdikleri, iki kardeş olanların tek çocuklara göre daha fazla istenmeyen davranış sergiledikleri sonucuna ulaşmış ve bu durumu kardeşler arası rekabet, kıskançlık ve huzursuzluk olarak açıklamıştır. Yine bu sonuca dayanarak ailenin tek çocuğu olan bireylerin, kıyaslanacağı ve kıskanacağı bir kardeşe sahip olmamasının çocuğun özgecilik düzeyini yordadığı savunulabilir. Araştırma bulgularından farklı olarak ÇağatayalpÖzdin (2019) yaptığı çalışmada, 4 ve daha fazla kardeşe sahip öğrencilerin 2 kardeş olanlara göre daha özgeci olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ümmet (2012) yaptığı çalışmada, kardeş sayısı arttıkça özgecil davranışın arttığı bulgularına ulaşmış ve çok kardeşe sahip olmanın bireyi sosyalleştirme, yardımseverlik yönünü artırma ve başkalarına karşı daha duyarlı olma gibi yönleri desteklediğini savunmuştur.

Çocukların özgecilik düzeylerinin çocuğun doğum sırasına göre incelendiğinde, ancak ailedeki son çocuk olanların özgecilik düzeylerinin diğer çocuklara oranla daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ancak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p>,05$) belirlenmiştir.

Ümmet (2012), yalnızca travmatik durumlarda yardım alt boyutunda, ailenin son çocuğu olan öğrencilerin ailenin ilk çocuğu olan öğrencilerden daha özgeci olduğunu ancak genel özgecilik puanında en yüksek puanı ortanca çocuğun aldığını belirlemiştir. Kasapoğlu (2013) araştırma bulgularını destekler nitelikte bir sonuca ulaşmış ve özgecilik davranışının doğum sırasından etkilenmediğini belirlemiştir. Bu araştırma sonuçlarının aksine, ÇağatayalpÖzdin (2019), doğum sırası ve özgecilik düzeyine ilişkin sadece fiziksel güce dayalı yardım alt boyutunda ilk çocukların son çocuklara göre özgecilik düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çalışmada ulaştığımız sonuca göre, ailede son çocuk olan çocukların özgecilik düzeyinin ailenin ilk ve ortanca çocuğu olan çocuklara göre daha yüksek düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, ailenin ilk çocuğunun kendinden sonra dünyaya gelen kardeşleri ile kıyaslanması, ortanca çocuğun ilk ve son çocuk arasında kalması

dolayısıyla kendini her iki kardeş ile kıyaslaması, ilk ve ortanca çocuğun evin son çocuğuna karşı kardeş kıskançlığı hissetmesi ile açıklanabilir. Ailenin son çocuğunun, anne, baba ve diğer kardeşler tarafından ilgi ve sevgi görmesi, kendinden yaşça büyük aile fertlerini kendine rol model alması, diğer aile bireyleri ile daha fazla iletişim ve etkileşimde bulunması sebebiyle evde uyumlu bir birey olmaya çalıştığı şeklinde yorumlanabilir.

Literatüre bakıldığında doğum sırası ve özgecilik düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı sayıda çalışmanın farklı sonuçlara ulaştığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple kişilerin özgecilik düzeyinde doğum sırasının tek başına yeterli bir yordayıcı olmadığını söylenebilir.

Çocukların özgecilik düzeylerinin annelerinin eğitim durumlarına göre incelendiğinde, okuryazar olmayan ve ortaokul mezunu olan annelerin çocuklarının özgecilik düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. En düşük özgecilik düzeyinin üniversite mezunu annelerin çocuklarında olduğu belirlenmiştir. Ancak yapılan analiz sonucunda anne eğitim durumunun çocukların özgecilik düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır ($p>,05$).

Araştırma sonucunda çocukların özgecilik düzeyleri ile babalarının eğitim düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir ($p<,05$). En yüksek özgecilik düzeyi okuryazar olmayan babaların çocuklarında görülürken, en düşük özgecilik düzeyi ise babaları üniversite mezunu olan çocuklardır. Babaların eğitim düzeyi arttıkça çocuklardaki özgecilik düzeylerinin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularını destekler nitelikte, Ümmet (2012), üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada, anne ve babası okur- yazar olmayan öğrencilerin, anne ve babası daha yüksek mezuniyet durumuna sahip olan öğrencilere göre özgecilik toplam puanının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aslan (2017), çalışmasında öğrencilerin yardımseverlik tutumları ile anne ve baba eğitim durumları arasında anlamlı farklılık bulunduğunu, ebeveynlerin öğrenim düzeyleri arttıkça değerlerin edinim düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırma bulgularının aksine Avcı, Aydın ve Özbaşaran (2013), annesi ve babası okuryazar olmayan öğrencilerin, anne ve babası ilkokul ve daha yüksek derecede mezuniyete sahip olan öğrencilere göre özgecilik puan ortalamalarının daha düşük olduğunu belirlemiştir. Benzer sonuçlar Gümüş ve Tan (2015)'in çalışmalarında görülmektedir. Çalışmada baba

eğitim durumuna göre normal gelişim gösteren öğrencilerin, özel gereksinimli öğrencilere yönelik tutumların anlamlı bir şekilde farklılaştığını ve ilkokul mezunu ve yüksekokul mezunu babaya sahip öğrencilerin, özel gereksinimli öğrencilere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaştımlardır.

Lee, Piliavin ve Call (1999), ğrenme sonucu özgeci davranışın gerekleştđđi ve olumlu model almayı sağlayacak destekleyici, uyumlu aile ortamlarında arttđđını vurgulamıştır. Bu doğrultuda özgeci davranan anne-baba gibi rol modellerini gözlemlemek, daha uzun süreli paylaşımlarda bulunmak kişinin özgeci davranış geliştirmesine katkı sađladıđđı düşünülebilir. Ayrıca ebeveyni çalışmayan öğrencilerin aile içi sorumluluk ve empati duygusunun daha fazla olması beklenebilir bir durumdur. Çünkü zgecilik, başkaları odaklı bir yardım türü olduğundan empati ve sorumluluk duygusu yüksek kişilerde daha fazla olması beklenebilir.

Literatüre bakıldığında birbiri ile uyuşmayan sonuçların çokluğu, kişilerin özgecilik düzeyinde anne ve baba eğitim durumunun tek başına yeterli bir yordayıcı olmadıđđını, anne baba eğitim durumunun sosyoekonomik düzey, aile yapısı, aile tutumu vb. başka değişkenler ile daha anlamlı sonuçlara ulařılacađđını düşündürmektedir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularına dayanarak elde edilen sonuçlar ve öneriler sunulmuştur.

Bu çalışmada, 30 maddeden oluşan ve tek faktörlü yapıya sahip olan “Altruism Scale for Children” isimli orijinal ölçeğin, “Çocuklar için Özgecilik Ölçeği” olarak Türkçe’ye uyarlanması amaçlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda; 10-18 yaş aralığında 535 çocuk ile yapılan geçerlik güvenirlik çalışması sonuçlarına göre ölçme aracının 28 maddeden oluşan tek faktörlü yapıyla “Çocuklar için Özgecilik Ölçeği” halini almıştır.

Araştırmada ölçeğin geçerliği kapsamında kapsam geçerliği ve yapı geçerliği, güvenirlik kapsamında Cronbach alfa değeri ile test-tekrar test güvenirliği ile ilgili analizler yapılmıştır. Türkçe’ye uyarlama süreci sonrasında 28 maddeden oluşan ve tek faktörlü yapıya sahip olan ölçekten alınabilecek en düşük puan 28 en yüksek puan 84’tür. Ölçekten alınan yüksek puan, yüksek özgecilik düzeyine karşılık gelmektedir. Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeği’nin güvenirliğine ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde ölçme aracının çocukların özgecilik düzeylerinin belirlenmesinde güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmada ayrıca 10-18 yaş arası çocukların özgecilik düzeyleri cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, doğum sırası ve anne-baba eğitim durumu değişkenlerine göre incelenmiştir.

Çocukların cinsiyetinin özgecilik puanları açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Yaş değişkeninin çocukların özgecilik düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu, tüm çocukların yüksek düzeyde özgeciliğe sahip olduğu, en yüksek özgecilik düzeylerinin 10 ve 11 yaşındaki çocuklara ait olduğu saptanmıştır.

Çocukların özgecilik düzeyleri ile öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir. En yüksek özgecilik düzeylerinin 5. sınıfta öğrenim gören çocuklarda olduğu, daha yüksek sınıf

düzeylerinde öğrenim gören çocukların 5. sınıftaki çocuklara oranla daha düşük özgecilik düzeylerine sahip olduğu saptanmıştır. En düşük özgecilik düzeyi ise 11. sınıfta öğrenim gören öğrencilerde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Çocukların özgecilik düzeyleri ile kardeş sayısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamasına karşın kardeşi olmayan çocukların özgecilik düzeyleri bir veya birden fazla kardeşe sahip olan çocuklara oranla daha yüksektir.

Çocukların özgecilik düzeylerinin çocuğun doğum sırasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı, ancak ailedeki son çocuk olanların özgecilik düzeylerinin diğer çocuklara oranla daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir

Çocukların özgecilik düzeylerinin annelerinin eğitim durumlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmazken, okuryazar olmayan ve ortaokul mezunu olan annelerin çocuklarının özgecilik düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Son olarak, çocukların özgecilik düzeyleri ile babalarının eğitim düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir. Okuryazar olmayan babaların çocuklarının özgecilik düzeyleri ile üniversite mezunu babaların çocuklarının özgecilik düzeyleri arasında okuryazar olmayan babaların çocuklarının lehine anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmüştür.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda konu ile ilgili alan uzmanlar, eğitimciler, aileler ve araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur.

- Bu araştırma kapsamında, ölçek normal gelişim gösteren öğrencilere uygulanmış ve standardize edilmiştir. Fakat örneklem grubu çeşitlendirilerek özel eğitime gereksinim duyan ve üstün yetenekli öğrencilere de uygulanarak ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği araştırılabilir.
- Araştırma, Devlet okulu öğrencilerine uygulanmıştır. Fakat özel okullar gibi farklı okul türleri ile de ölçeğin okul sosyal iklimi ile ilişkisi incelenebilir.
- Özgecilik davranışının farklı sosyo- ekonomik şartlarda yaşayan (maddi veya sosyal olarak avantajlı ve dezavantajlı bölgeler) öğrencilerde gösterdiği farklılıklar analiz edilebilir.
- Çocuklar İçin Özgecilik Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması sadece Kırşehir ilinde eğitim gören 10-18 yaş çocuklarına uygulanmıştır. Ölçeğin Türkiye'nin farklı bölgelerinde yapılacak benzer çalışmalar ile bu araştırma bulgularını karşılaştırabilme olanağı sağlanabilir.

- Araştırmadaki yer alan temel değişkenlerden daha farklı değişkenler kullanılarak farklı çalışmalar yapılabilir.
- Bu araştırmaya benzer çalışmalar sadece ortaöğretim veya sadece lise boyutunda uygulanması mümkün olabilir.
- İleride özgeciler üzerinde yapılacak olan çalışmaların ebeveyn-ocuk ilişkisini de göz önüne alması, ebeveyn-ocuk ilişkisinin önemini ortaya çıkaracaktır.
- Çocukların Özgeciler davranışlarının değerlendirilmesi ve desteklenmesi amacıyla okul öğretmenlerine meslek içi eğitim programları uygulanabilir.
- Ailelere yönelik çocuklarının özgeciler becerilerini destekleyebilmeleri amacıyla erken çocukluk dönemini kapsayan eğitim programları oluşturulabilir.
- Son olarak, özgecilerin psikolojik iyi oluş ile pozitif yönlü ilişkisi ele alındığında aileler ve eğitimcilerin erken dönemde çocukları bu anlamda desteklemeleri önerilebilir.

KAYNAKLAR

Abbott, M. L. (2011). *Under standing educational statistics using Microsoft Excel and SPSS*. United States: John Wiley&Sons, Inc.

Akbaba, S. (1994). Grupla psikolojik danışmanın sosyal psikolojik bir kavram olan özgecilik üzerindeki etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum.

Akdeniz, A., Deniz, M. E. 2016. Merhamet Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *TheJournal of Happiness&Well-Being*. 4(1), 50-61.

Akınal, B. (2013). *Aile Ortamı Dışında Yetişen Çocuklarda Ahlaki Gelişim*. İstanbul.

Aknaf, K., Tentama, F. ve Muhopilah, T. (2020). Altruism scale: A psychometric study for junior high school studen. *International Journal of Sciences: Basic and Applied Research*, 51(2), 208-2019.

Aknin, L., Hamlin, J.K. ve Dunn, E. (2012). Giving leads to happiness in young children. *Article in Plos One*, 7(6).

American School Counselor Association (2012). *The ASCA national model: A frame work for school counseling programs (3rd ed.)*. Alexandria, VA: American School Counselor Association (ASCA).

Andreoni, J. ve Rao, J.M. (2011). The power of asking: How communication affects selfishness, empathy, and altruism. *Journal of Public Economics*, 95, 513-520.

Aquino, K. ve Reed, A. (2002). The self-importance of moral identity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(6), 1423-1440.

Arpacı, P. ve Özmen, D. (2014). Hemşirelik Öğrencilerinin Özgecilik ve Empatik Eğilim Düzeyleri ve Aralarındaki İlişki. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11 (3), 51-57.

Aslan, S. (2017). An Analysis of the Tendency to Tolerance and Helpfulness Attitude of 4th Grade Students in Terms of CertainVariable. *İnönü University Journal of the Faculty of Education*, 18 (1), 163-175.

Association of AmericanEducators (AAE) (2017) *Code of ethics for educators*. <https://www.aateachers.org/index.php/about-us/aae-code-of-ethics> İndirilme Tarihi: 06.05.2021.

Avcı, D., Aydın, D. ve Özbaşaran, F. (2013). Hemşirelik öğrencilerinde empati-özgecilik ilişkisi ve özgeci davranışın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 108-113.

Bağcı, B. (2015). Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aydın.

Balcı, A., Kırıl, E., Kalafat, T., Boysan, M. (2009). Kendini mükemmel gösterme ölçeğinin türk örnekleminde psikometrik özellikleri. *Kriz Dergisi*, 17(3), 23- 32.

Batson, C.D. ve Shaw, L.L.(1991). Evidence for altruism: Toward a pluralism of prosocial motives. *Psychological Inquiry*, 2 (2), 107-122.

Bekkers, R. ve Graff, N. D. (2005). *Field of education and prosocial behavior*. <https://www.researchgate.net/publication/27693906>. İndirilme tarihi: 12.31.2020.

Berk, H. G. (1983). Altruism in preschool children. *Unpublished doctoral dissertation, Arizona State University, Tempe, Arizona*

Bierhoff, H. W. (2005). *Prosocial Behaviour*, New York: Taylor & Francis.

Bierhoff, H.W. ve Rohmann, E. (2004). Altruistic personality in the context of the empathy–altruism hypothesis. *European Journal of Personality*, 18, 351-365.

Bilgin, N. (1988). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Boehm, C. (1979). Some problems with altruism in the search for moral universals. *Behavioral Science*, 24. 15-25.

Bollen, K.A. (1989). “A new incremental fit index for general structural equation models”.*Sociological Methods and Research*, 17(3), 303-316.

Borgonovi, F. (2008). Doing well by doing good. The relationship between formal volunteering and self-reported health and happiness. *Social Science&Medicine*, 66, 2321-2334.

Brislin, R. W., Lonner, W. J. ve Thorndike, R.M. (1973), *Cross cultural research methods*, New York, John Wiley –SonsPub.

Browne, M. ve Cudeck, R. (1993). *Alternative ways of testing structural equation models*. Testing Structural Equation Models London.

Butovskaya, M. L., Burkova, V. N. ve Karelin, D. V. (2020) Doesfriend ship matter? Sharing, fairness and parochial altruism in African children and adolescents. *Social Evolution&History*, 19. 89-112.

Büyüköztürk, Ş. (2004) *Veri Analizi El Kitabı. (4.Basım)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz.,Demirel., F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Campbell, R.L. (2006). Altruism in Auguste Comte and Ayn Rand. *The Journal of Ayn Rand Studies*, 7 (2), 357-369.

Caprara, G. V., Alessandri, G. ve Eisenberg, N. (2012). Prosociality: The contribution of traits, values, and self-efficacy beliefs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102 (6), 1289–1303.

Carlo, G. ve Randall, B. (2001). A reall prosocial behaviors equal? A socioecological developmental conception of prosocial behavior. *Advance In Psychology Research*, 2, 151-170.

Carlo, G., Crockett, L. J., Randall B. A. ve Roesch, S.C. (2007). A Latent Growth Curve Analysis of Prosocial Behavior Among Rural Adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 17(2), 301–324.

Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S. and Randall, B. (2003). Sociocognitive and behavioural correlates of a measure of prosocial tendencies for adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 23(1), 107-134.

Carlo, G., Okun, M. A., Knight, G. P. ve Guzman, M. R. T. (2005). Th einter play of traits and motives on volunteering: Agree ableness, extraversion and prosocial value motivation. *Personality and Individual Differences*, 38, 1293–1305.

Carlo, G., Padilla-Walker, L.M. ve Nielson, M.G (2015). Longitudinalbi directional relations between adolescents' sympathy and prosocial behavior. *Developmental Psychology*, 12, 1649.

Chou, K. L. (1996). Therushton, chrisjohn and fekken self report altruism Scale: A Chinese translation. *Personality and Individual Differences*, 21(2), 297–298.

Clohesy, W.W. (2000). Altruism and the endurance of the good. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 11(3), 237–253.

Cohen, L. ve Manion, L. (1994). *Research methods in education* (4. Baskı). London: Routledge.

Coulter, I. D., Wilkes, M. ve Der-Martirosian, C. (2007). Altruism revisited: A comparison of medical, law and business students altruistic attitudes. *Medical Education*, 41, 341–345.

ÇağatayalpÖzdin, G. (2019). Eğitim fakültesi öğrencilerinin mükemmeliyetçilik ve özgecilik düzeylerinin psikolojik iyi oluş düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, İstanbul.

Çapık, C., Gözüm, S. ve Aksayan, S. (2018). Kültürlerarası ölçek uyarlama aşamaları, dil ve kültür uyarlaması: güncellenmiş rehber. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 26, 199-210.

Çelik, V. (2020). Gönüllülük, katılım ve yönetim kültürü ilişkisi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(25), 3819-3850. DOI: 10.26466/opus.658674.

- Çetin, F. ve Basım, H. N. (2012). Örgütsel psikolojik sermaye: Bir ölçek uyarlama çalışması. *Amme İdaresi Dergisi*, 45(1), 121-137
- Çetin, H. (2019): Özgecilik, toplumsal işbirliği ve rekabet. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çubukçu, A. (2019). 48 – 72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Bursa.
- Doğan, N., Soysal, S. ve Karaman H (2017). *Aynı Örnekleme Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizi Uygulanabilir Mi? Küreselleşen Dünyada Eğitim* (Ed.: Demirel Ö ve Dinçer S). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dural, S., Aslan, G., Alınç, M. ve Araza, A. (2014). Örgütsel çekicilik: bir ölçek uyarlama çalışması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 15(2), 141-154.
- Duru, E. (2004). Öğretmen adaylarında empati -yardım etme eğilimi ilişkisi ve yardım etme eğiliminin bazı psikososyal değişkenler açısından incelenmesi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 31- 41.
- Düzgüner, S. (2019). Pro-sosyal davranışlarda diğerkâmlığın (özgecilik) tanımı ve konumu. *Bilimname XL*, 4, 351-373.
- Ege, R. (2011). Gönüllülük, din ve din eğitimi. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 38 (14). 5-16.
- Eğilmez, E. ve Tincknell, J.N. (2017). Altruism and popularity. *International Journal of Educational Methodology*, 3 (2), 65-74.
- Eisenberg, N. ve Mussen, P. H. (1989). The Roots of prosocial behavior in children. *Cambridge University Press*. <https://doi.org/DOI: 10.1017/CBO9780511571121>.
- Eisenberg, N. (2003). *Prosocialbehavior, empathy, and sympathy. In Well-being: Positive development across the life course*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Erkuş, A. (2012). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-1: Temel kavramlar ve işlemler* (2. Basım). Ankara: Pegem Akademi
- Engin, P. (2009). Development of altruism in early childhood. Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, İstanbul.
- Evans, J. D. (1996). *Straight forward statistics for the behavioral sciences*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing.

- Fabes, R. A. ve Eisenberg, N. (1998). Meta-analyses of age and sex differences in children's and adolescents prosocial behavior. *Social, Emotional, and Personality Development*, <https://www.researchgate.net/publication/237829926/> İndirilme Tarihi: 02.25.2021.
- Fabes, R. A., Carlo, G., Kupanoff, K.ve Laible, D .(1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior I: The role of individual processes. *The Journal of Early Adolescence*, 19 (1), 5-16.
- Fabrigar, L. R., Wegener, D. T., MacCallum, R. C. ve Strahan, E. J. (1999). Evaluating the use of exploratory factor analysis in psychological research. *Psychological Methods*, 4(3), 272–299.
- Feng, L. ve Guo, Q. (2016). Beneficial effect of altruism on well being among chinese college students: The role of self-esteem and family socioeconomic status. *Journal of Social Service Research*, 0 (0), 1-16.
- Floyd, F. J., Widaman, K.F. (1995). Factor analysis in the development and refinement of clinical assessment in struments. *Psychological Assessment*, 7(3), 286-299.
- Freedman, J. L., Sears, D. O. ve Carlsmith, J. M. (1993). *Sosyal Psikoloji*. (Çev. A. Dönmez), Ankara: İmge Yayıncılık.
- Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (5. Basım). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gat, A. (2018). Lon gchildhood, family networks, and cultural exclusivity: missinglinks in the debate over human group selection and altruism. *Evolutionary Studies in Imaginative Culture*, 49-58.
- Gillath, O., Shaver, P. R., Mikulincer, M., Nitzberg, R. E. Erez, A. ve VanIjzendoorn, M.H. (2005). Attachment, caregiving, and volunteering: Placing volunteerism in an attachment-theoretical frame work. *Attachment, caregiving, and volunteerism*, 12. 425-446.
- Gnanadesikan, R. (1997). *Methods for statistical data analysis of multivariate observations* (2. baskı). United States: John Wiley&Sons, Inc.
- Gorsuch, R.L. (1997). Exploratory factor analysis: its role in item analysis. *Journal of Personality Assessment*, 68 (3), 532-560.
- Grunberg, N. E., Maycock, V. A. ve Anthony, B,J. (1985). Material altruism in children.*Basic and Applied Social Psychology*, 6(1), 1-11.
- Gümüş, M. ve Tan, Ç. (2015). İlkokul ve ortaokul çağında kaynaştırma eğitimi gören öğrencilere karşı normal gelişim gösteren öğrencilerin tutumlarının incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 90-110.
- Güngör, D. (2016). Psikolojide ölçme araçlarının geliştirilmesi ve uyarlanması kılavuzu. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19, 104-112.

- Günör, R. B. (2019). *Ahlak felsefesinde özgecilik* (1. Basım). Ankara: Atlas Yayınları
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., Anderson R.E, Tatham, R., L. (2010). *Multivariate data analysis*. United States: Prentice-Hall.
- Harrington, D. (2009). *Confirmatory factor analysis*. (7. Baskı). New Jersey: Oxford university press.
- Haskı-Leventhal, D. (2009). Altruism and volunteerism: The perceptions of altruism in four disciplines and the irimpact on the study of volunteerism. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 39(3),271-299.
- Hoffman, M. L. (1978). Psychological and biological perspectives on altruism. *International Journal of Behavioral Development*, 1(4), 323–339.
- Hoffman, M. L. (1982). Development of prosocial motivation: Empathy and guilt. *The development of prosocial behavior*, 281, 313.
- Hough, H.B., Whitehead, C., Cornnachie,S. ve Porterfield, A (2019). Under standing altruism: The effects of personality and mood on altruistic behavior digital commons.
- Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoffcriteriafor fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: a multidisciplinary journal*, 6(1), 1-55.
- Inglés, C.J., ,Martínez-Monteağudo, M.C., Delgado, B.,Torregrosa, M. S., Redondo, J., Benavides, G., García- Fernández, J. M . veGarcía-LópeZ, L.J. (2008). Prevalencia de la conducta agresiva, conducta prosocialy an siedad social en una muestra de adolescentes españoles: un estudio comparativo. *Infancia y Aprendizaje*, 31 (4), 449-461.
- İşmen, A. E. ve Yıldız, S. A. (2005). Öğretmenliğe ilişkin tutumların özgecilik ve atılganlık düzeyleri açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 42, 151-166.
- Kahana, E., Bhatta, T., Lovegreen, L. D., Kahana, B. ve Midlarsky, E. (2013). Altruism, helping, andvolunteering: Pathwaystowell-being in late life. *Journal of Aging and Health*, 25(1), 159-187.
- Karabulut Demir, E. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ), *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (21), 15-25.
- Karadağ, E. ve Mutafçılar, I. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine teorik bir çözümleme. *Flsf -Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 41-69.
- Karakuş, S. Ş., Yıldırım, H. ve Büyüköztürk, Ş. (2016). Üç faktörlü yeme ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(3), 229- 237.
- Karylowski, J. (1984). *Focus of attention and altruism*. In *development and maintenance of prosocial behavior* (ss. 139-154). Springer US.

Kasapoğlu, F. (2013). Üniversite öğrencilerinde iyilik hali ile özgecilik arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Malatya.

Keith, T. Z. (2005). Using Confirmatory Factor Analysis to Aid in Understanding the Constructs Measured by Intelligence Tests. İçinde D. P. Flanagan ve P. L. Harrison (Edt.), *Contemporary intellectual assessment: Theories, tests, and issues* (581–614). New York: Guilford Press.

Khalımbaylı, K. (2018). Üniversite öğrencilerinde özgecilik ve mükemmeliyetçilik anlayışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

Khalil, E.L. (2004). What is altruism? *Journal of Economic Psychology*, 25, 97–123.

Kıvanç, Ö. (2020). Hemşirelerin özgecilik ve merhamet düzeylerinin bakım kalite göstergeleri ile ilişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press.

Krebs, D.L. ve Van-Hesteren, F. (1994). The development of altruism: Towards an integrative model. *Developmental Review*, 14(2), 103–158.

Kumru, A., Carlo, G. ve Edwards, C.P. (2004): Olumlu sosyal davranışların ilişkisel, kültürel, bilişsel ve duyuşsal bazı değişkenlerle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19 (54), 109-125.

Kuper A. ve Kuper, J. (1985). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. (Çev: A. K. BAYRAM). Ankara: Adres Yayınları.

Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28, 563–575.

Lee, L., Piliavin, J.A. ve Call, V. R. A. (1999). Giving time, money, and blood: Similarities and differences. *Social Psychology Quarterly*, 62 (3), 276-290.

Lepper, M. R., Greene, D. ve Nisbett, R. E. (1973). Undermining children's intrinsic interest with extrinsic reward: A test of the "overjustification" hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 28(1), 129-137.

Li, Y. ve Ferraro, K. F. (2005): Volunteering and depression in later life: Social benefit or selection processes? *Journal of Health and Social Behavior*, 46 (1), 68–84.

Ma, H.K. ve Leung, M.C. (1991). Altruistic orientation in children: Construction and validation of the child altruism inventory. *International Journal of Psychology*, 26(6), 745–759.

Ma, H. K. (2003). The relationship of the family social environment, peer influences, and peer relationships to altruistic orientation in Chinese children. *Journal of Genetic Psychology*, 164 (3), 267-274.

- Malinauskas, R.K. ve Saulius, T. (2019). social self-efficacy and prosocial behaviour among students of high and youth schools. *European Journal of Contemporary Education*, 8(3): 542-549.
- McKillup, S. (2012). *Statistics explained: An introductory guide for life scientists* (2. baskı). United States: Cambridge University Press.
- Menon, S. (2007): Basics of spiritual altruism. *The Journal of Transpersonal Psychology*, 39 (2), 137-152.
- Mikulincer, M. ve Shaver, P.R. (2005). Attachment, security, compassion, and altruism. *Current Directions in Psychological Science*, 14, 34–38.
- Monroe, K. R. (1994). A fat lady in a corset: altruism and social theory. *American Journal of Political Science*, 38 (4), 861-893.
- Monroe, K. R. (2002). Explicating Altruism. İçinde S. G. Post, L. G. Underwood, J. P. Schloss, and W. B. Hurlbut (Ed.) *Altruism and Altruistic Love: Science, Philosophy and Religion in Dialogue* (ss. 106-122). United States: Oxford University Press.
- Okun, M. ve Michel, J. (2006). Sense of community and being a volunteer among the young-old. *Journal of Applied Gerontology*, 25, 173–188.
- Ozankaya, Ö. (1975) *Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, ss (79). [https://turuz.com/storage/Dictionary/2011/0071_Toplum_bilim_terimler_sozluyu\(29.328KB\).pdf](https://turuz.com/storage/Dictionary/2011/0071_Toplum_bilim_terimler_sozluyu(29.328KB).pdf) İndirilme tarihi: 02.01.2021.
- Öner, N. (2008). *Türkiye'de kullanılan psikolojik testlerden örnekler, bir başvuru kaynağı* (2. basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayımevi.
- Özbey, A. ve Adam Karduz, F.F. (2018) Özel yetenekli ve normal gelişim gösteren öğrencilerin ahlaki kimlik ve özgecilik düzeylerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (4), 2207-2226.
- Özcan, H. ve Koca, E. (2019). Turkish adaptation of the attitude towards STEM scale: A validity and reliability study. *Hacettepe University Journal of Education*, 34(2), 387-401.
- Özdemir, S. G., Daşbaşı, S. ve Kesen N.F. (2020). Üniversite öğrencilerinin aile aidiyeti ve özgeci davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi: konya ili örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23 (1), 101-111.
- Piliavin, J.A. ve Charng, H.W. (1990). Altruism: A review of recent theory and research. *Annual Review of Sociology*, 16, 27–65.
- Piliavin, J. A. (2009). Altruism and helping: the evolution of a field: The 2008 cooley-mead presentation. *Social Psychology Quarterly*, 72, 209-225.
- Puvimanasinghe, T., Denson, L. A., Augoustinos, M. ve Somasundaram, D. (2014): “Giving back to society what society gave us”: Altruism, coping, and meaning

making by two refugee communities in south australia. *Australian Psychologist*, 49, 313–321.

Rice, K.G., Cunningham, T. J. ve Young, M.B. (1997). Attachmentto parents, social competence, and emotional weil-being: A Comparison of black and white late adolescents. *Journal of Counseling Psychology*, 44(1), 89-101.

Robinson, E. H. M. ve Curry, J. R. (2012). Promoting altruism in the classroom. *Childhood Education*, 82(2), 68-73.

Schumacker, R. E, ve Lomax, R. G. A (2010). *Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*. New York: Taylor & Francis Group.

Schwartz, C. E., Quaranto, B. R., Bode, R., Finkelstein, J. A., Glazer, P. A. ve Sprangers, M. A. G. (2012). Doing good, feeling good, and having more: Resource smediate the health benefits of altruism differently for males and females with lumbar spine disorders. *Research Quality Life*, 7, 263–279.

Seçer, İ. (2018). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Anı yayıncılık.

Seligman, M. (2019). *Gerçek Mutluluk* (2. Baskı). Ankara: Hyb Yay.

Shulman, S., Elicker, J. ve Sroufe, L. A. (1994). Stages of friendship growth in preadolescence as related to attachment history. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11, 341- 361

Sigmund, K. ve Hauert, C. (2002). Altruism. *CurrentBiology*, 12(8).

Simmons, R.G. (1991), “Presidentialad dress on altruism and sociology”. *The Sociological Quarterly*, 32, 1-22.

Stapleton, C.D. (1997). Basic concepts and procedures of confirmatory factor analysis. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED407416.pdf>.

Stevens, J. P. (2009). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (5. baskı). United States: Taylor and Francis Group, LLC.

Swank, J. M., Limberg, D. ve Liu, R (2019) Development of the altruism scale for children: An assessment of caring behaviors among children. *Measurement and Evaluation in Counselingand Development*, 1947-6302.

Şehirli, N. (2007). Çocuk davranışlarını değerlendirme ölçeği'nin geliştirilmesi ve bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Şeker, H. ve Gençdoğan, B. (2014). *Psikolojide ve Eğitimde Ölçme Aracı Geliştirme* (2. Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.

Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Şimşek, Ö.F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş, Temel İlkeler ve Lisrel Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks.

Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların Ölçülmesi ve Spss ile Veri Analizi* (4. Basım). Ankara: Nobel Yayınları

Tekeş, B. ve Hasta, D. (2015). Özgecilik ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, 6(3), 55-75. DOI: 10.7816/nesne-03-06-03.

Thode, H. C. (2002). *Testingfor Normality*. United States: MarcelDekker.

Thoits, P. A. ve Hewitt, L. N. (2001). Volunteer work and well-being. *Journal of Health and Social Behavior*, 42(2), 115-131.

Timurtaş, M. ve Gemlik, N. (2021). Covid-19 teşhisi almış ve almamış bireylerin özgecilik tutumları üzerine nitel bir araştırma. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-17.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2020). <https://sozluk.gov.tr/> . İndirme Tarihi: 18.01.2020.

Unger, L. S. (1991). Altruism as a motivation to volunteer. *Journal of Economic Psychology*, 12, 71-100.

Ümmet, D. (2012). Üniversite öğrencilerinde özgecilik davranışının transaksiyonel analiz ego durumları ve yaşam doyumu bağlamında incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Ümmet, D., Ekşi, H. ve Otrar, M. (2013). Özgecilik (Altruizm) ölçeği geliştirme çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (26), 301-321.

Üzümçeker, E. ve Gezin, G. N. (2019). Sosyal ve evrimsel psikolojide insan özgeciliği bilmececi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(5), 93-110.

Van der Graaff, J., Branje, S., De Wied, M., Hawk, S., Van Lier, P. ve Meeus, W. (2014). Perspective taking and empathetic concern in adolescence: Gender differences in developmental changes. *Developmental Psychology*, 50, 881– 888. DOI: 10.1037/a0034325.

Wang, Y., Zhang, X., Li, J. ve Xie, X. (2019). Light in darkness: Low self-control promotes altruism in crises. *Basic and Applied Social Psychology*, 41(3), 201-213.

Warneken, F. ve Tomasello, M. (2008). Extrinsic rewards undermine altruistic tendencies in 20-month-olds. *Developmental Psychology*, 44: 1785–1788.

Watkins, D. (1989). The role of confirmatory factor analysis in cross cultural research. *International Journal of Psychology*. 24(6): 685-701.

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yoo, H., Feng, X. ve Day, R. D. (2013). Adolescents' empathy and prosocial behavior in the family context: A longitudinal study. *Youth Adolescence*, 42, 1858–1872.

Yöntem, M. K. (2013). Benlik kurguları ve otantikliğin özgecilik üzerindeki yordayıcı gücünün incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Tokat.

Zahn-Waxler, C. ve Radke-Yarrow, M. (1990). The origins of empathic concern. *Motivation and Emotion*, 14(2), 107–130

Zahn-Waxler, C. (1991). The case for empathy: A developmental perspective. *Psychological Inquiry*, 2(2), 155–158.

Zahn-Waxler C., Radke-Yarrow, M., Wagner, E. ve Chapman, M. (1992). Development of concern for others. *Developmental Psychology*, 28(1), 126–136.

Zuffianò, A., Alessandri, G., Kanacri, B. P. L., Pastorelli, C., Milioni, M., Ceravolo, R., Caprara, M. G. ve Caprara, G. V. (2014). The relation between prosociality and self-esteem from middle-adolescence to young adulthood. *Personality and Individual Differences*, 63. 24-29.

EK-1: Bilgi Formu

GENEL BİLGİ FORMU

1. Yaşınız

.....

2. Sınıf Düzeyiniz

.....

3. Cinsiyetiniz

Kız () Erkek ()

4. Kaç Kardeşsiniz

Tek çocuk ()
1 kardeş ()
2 kardeş ()
3 ve daha fazla kardeş ()

5. Doğum Sıranız

İlk Çocuk ()
Ortanca ()
Son Çocuk ()

6. Anne Eğitim Durumu

Okur Yazar Değil ()
İlkokul Mezunu ()
Ortaokul Mezunu ()
Lise Mezunu ()
Üniversite Mezunu ()

7. Baba Eğitim Durumu

Okur Yazar Değil ()
İlkokul Mezunu ()
Ortaokul Mezunu ()
Lise Mezunu ()
Üniversite Mezunu ()

EK-2: Çocuklar İçin Özgeciliik Ölçeği

Çocuklar İçin Özgeciliik Ölçeği

Yönerge: Her ifade için sizi en iyi tanımlayan cevabı daire içine alınız.

- 1. Bir ilanda gördüğüm kayıp bir köpeğin tanımına uyan bir köpek gördüm.**
- Yaptığım işe devam ederim
 - Bir başkasına ilandaki numarayı aramasını söylerim.
 - Köpeği bulduğumu söylemek için ilandaki numarayı ararım.
- 9. Bir sınıf arkadaşım öğle yemeğini getirmeyi unutmuş.**
- Öğle yemeğini kafeteryadan parasını sonra ödemek koşuluyla istemesini veya bir şey satın almasını öneririm.
 - Öğle yemeğimin bir kısmını paylaşmayı teklif ederim.
 - Yemeğime devam ederim.
- 17. Yanımdaki bir öğrenci diğer bir öğrenciye sınıfın soğuk olduğunu söylüyor.**
- Öğrenciye fazla olan ceketimi verir ve ders süresince giymesini teklif ederim.
 - Sıramda çalışmaya devam ederim.
 - Öğretmene sormasını söylerim.
- 27. Sınıf bir okul gezisine gidiyor. Otobüste hiç boş koltuk yok ve koltuğu olmayan bir öğrenciyle kimse koltuğunu paylaşmak istemiyor.**
- Yana kayıp koltuğumu paylaşmayı teklif ederim.
 - Koltuğumu öğrenciye verir ve gidip bir arkadaşla otururum.
 - Durumu görmezden gelirim.

PUANLAMA REHBERİ			
SORU	A	B	C
1.	1	2	3
9.	2	3	1
17.	3	1	2
27.	3	2	1

EK-4: Valilik İzin Yazısı

T.C.
KIRŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-24512418-605.01-19933730
Konu :Nafia ERGÜL'ün
Araştırma izni

01/02/2021

VALİLİK MAKAMINA

Kırıkkale Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 18.01.2021 tarih ve 3562 sayılı yazıları ile; Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nafia ERGÜL'ün "Çocuklar İçin Özgüçlük Ölçeği Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" konulu araştırmayı yapma isteği bildirilmektedir.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nafia ERGÜL'ün; il merkezdeki Cumhuriyet Ortaokulu, Yunus Emre Ortaokulu, Atatürk Ortaokulu, Prof.Dr.Erol Güngör Ortaokulu, Hacı Fatma Erdemir Anadolu Lisesi ve Prof.Dr.Ilhan Kılıçözülü Fen Lisesi, Hayriye Kımçak Anadolu Lisesi, Osman Yalçınkaya Anadolu Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerine, Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21.01.2020 tarih 1563890 sayılı (2020/2 nolu genelge) emirleri doğrultusunda, araştırmanın, yüz yüze eğitim öğretime ara verilmesi göz önüne alınarak örgün eğitimin tam olarak başlamasıyla birlikte ilgili denetimi okul/kurum idaresinde olmak üzere, kurum faaliyetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına göre ve araştırmacının sorumluluğunda, müdürlüğümüz tarafından mühürlenmiş anketlerin online uygulanması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınıza da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Şevket KARADENİZ
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR

Adnan KAYIK
Vali a.
Vali Yardımcısı

Adres : yeniciler mahallesi 082. sok. no 2 pl.40100 Merkez/KIRŞEHİR
Bilgi Doğrulama Adresi : <https://www.kis.sevki.gov.tr/sozlesme/ceviri>
Tebliğ No : D(386)212/51/50
E-Posta : kis@meb.gov.tr
Kırsal Adres : meb@kilil.kis.tr
Uygun : Yatı Hazırlama ve Kontrol İşlemleri
İnternet Adresi : kis.sevki.gov.tr
Faks : 3862111001

Diğer evrakların statüsüne göre de kullanılmalıdır. <https://www.kis.sevki.gov.tr/sozlesme/ceviri> adresinde: BÖCE-1654-20e2-0180-027C izahı ile yeni statüleri

